

**T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME (İKTİSAT) ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**TAKİPTEKİ ALACAKLARIN TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜ FİNANSAL DEĞİŞKENLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNİN ANALİZİ**

**Sümeyya ALTUNTAŞ
2502150560**

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet Sabri TOPAK**

İSTANBUL, 2021

ÖZ

TAKİPTEKİ ALACAKLARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ FİNANSAL DEĞİŞKENLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ

Sümeyya ALTUNTAŞ

Bankalar faaliyetlerini gerçekleştirirken kontrol edilebilir ve kontrol edilemez bir takım risklerle yüzleşebilmektedirler. Söz konusu riskler, bankaların kârlılık ve likiditelerini maruz kaldıkları risk ölçüsünde etkilemektedir. Bankalarda alınan risk yönetim tedbirleri bankaların kârlılık ve likiditelerine ilişkin oluşabilecek riskleri önlemeye ve/veya karşılamaya yöneliktir. Finansal piyasalar içinde faaliyet gösteren bankaların kârlı ve sürdürülebilir bir şekilde faaliyet gösterebilmesinde, karşılaştıkları sorunlu kredi büyüklüklerinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu çerçevede sorunlu krediler bankaların kârlılık ve likidite ile ilgili finansal değişkenlerini etkileyen önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Takipteki alacakların, Türk bankacılık sektörü finansal değişkenlerine olan etkileri incelenmek amacıyla yapılan tez çalışmasında Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Çalışma, sektördeki ticari bankaların toplulaştırılmış verilerine ilişkin 2009:01-2019:12 yılları arasındaki 132 aylık dönemi kapsamaktadır. Analiz sonuçlarına göre sektörün NPL (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler) rasyosu ile, sektör kârlılığına ilişkin rasyolar (Vergi Öncesi Kâr / Ortalama Toplam Aktifler, Dönem Net Kâr / Ortalama Toplam Aktifler, Dönem Net Kâr / Ortalama Özkaynaklar), gelir kalemlerine ilişkin rasyolar (Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması, Net Faiz Geliri / Ortalama Toplam Aktifler, Ücret-Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler, Ücret-Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler), kredi mevduat oranı ve sermaye yeterlilik rasyosu arasında nedensellik ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Bankacılık Sektörü, Ticari Bankalar, Kredi riski, Sorunlu Krediler, Granger Nedensellik Testi.

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE EFFECT OF NON-PERFORMING LOANS ON FINANCIAL VARIABLES OF THE TURKISH BANKING SECTOR

Sümeyya ALTUNTAŞ

Banks may face a number of controllable and uncontrollable risks while performing their activities. These risks affect the profitability and liquidity of banks to the extent of the risk they are exposed to. Risk management measures taken in banks are aimed at preventing and/or covering the risks that may arise regarding the profitability and liquidity of banks. The size of the non-performing loans they encounter plays an important role in the profitable and sustainable operation of banks operating in financial markets. Within this context, non-performing loans emerge as an important concept that affects the profitability and liquidity-related financial variables of banks. In this study Granger causality test was used to examine the effects of non-performing loans on the financial variables of the Turkish banking sector. The study covers the 132-month period between 2009:01-2019:12 regarding the aggregated data of commercial banks in the sector. According to the results of the analysis, it has been determined that there is a causal relationship between the ratio of the sector NPL (Non-Performing Loans (Gross) / Total Cash Loans), the ratios related to the sector profitability profitability (Profit Before Tax / Average Total Assets, Net Income / Average Total Assets, Net Income / Average Shareholders' Equity), the ratios related to revenue items (Total Interest (Profit Share) Income / Interest (Profit) Bearing Assets Average, Net Interest (Profit) Revenues / Average Total Assets, Fees- Commission and Banking Services Revenues / Average Total Assets, Fees-Commission and Banking Services Revenues / Total Revenues), loan to deposit ratio and the capital adequacy ratio.

Keywords: Turkish Banking Sector, Commercial Banks, Credit Risk, Non-Performing Loans, Granger Causality Test.

ÖNSÖZ

Bankacılık sektörü finansal piyasalarda; fon aktarım, hizmet, kaydi para yaratma, ekonomi ve mali politikalara yardım gibi fonksiyonlarıyla önemli bir role sahiptir. Finansal piyasalarda fon aktarımında en önemli aracı kurumlardan olan bankaların sağlıklı bir şekilde faaliyetlerini sürdürebilmesi, toplamış oldukları kaynakları en uygun yatırım alanlarına yönlendirebilmeleriyle mümkün olabilecektir. Ancak fon aktarım sürecinde ortaya çıkan maliyetlerden; asimetrik bilgi sonucu doğan bilgi maliyeti, işlem, fırsat vb. maliyetler bankaların kullandırmış oldukları kredilerin geri ödemesinde sorunla yüzleşmelerine neden olabilmektedir. Bununla birlikte kredi müşterileri piyasadan kaynaklı nedenlerle yapmış oldukları yatırımların olumsuz sonuçlanması neticesinde de ödeme yükümlülüklerini kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememektedirler. Bu çalışma, ticari bankaların çeşitli nedenlerle yüzleşmiş olduğu sorunlu kredilerin; bankaların kârlılık, gelir kalemleri rasyosu, kredi mevduat oranı ve sermaye yeterlilik rasyosuna etkilerini araştırmaktadır. Çalışma süresi boyunca desteğini benim üzerimden eksik etmeyen başta danışmanım Doç. Dr. Mehmet Sabri TOPAK olmak üzere, Prof. Dr. İsmail Sadi UZUNOĞLU, Prof. Dr. Serap İNCAZ, Prof. Dr. Halim KAZAN, Doç. Dr. Aycan HEPSAĞ, Dr. Öğr. Üyesi Sonat BAYRAM ve doktora kadar geçen süreçte eğitim hayatıma katkıda bulunan tüm hocalarıma sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

“Bu tez çalışması benimle birlikte bu süreci göğüsleyen dünya meyvesi çocuklarım Kerem ve Gülce’ ye ithafımdır.”

Sümeyya ALTUNTAŞ

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ UYGULAMALARI

1.1. Teorik Perspektiften Kredi Kavramı.....	3
1.1.1. Kredi Kavramı.....	3
1.1.2. Kredilendirme Unsurları	5
1.1.2.1. Zaman.....	5
1.1.2.2. Risk.....	6
1.1.2.3. Güven	6
1.1.2.4. Gelir.....	6
1.1.3. Kredilendirme İlkeleri.....	7
1.2. Kredi Türleri.....	8
1.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler.....	9
1.2.2. Vadeleri Açısından Krediler	9
1.2.3. Teminatları Açısından Krediler	10
1.2.4. Kaynakları Açısından Krediler	10
1.2.5. Kullanırma Yetkisi Bakımından Krediler	11
1.2.6. Kullanırılan Alan Bakımından Krediler.....	11
1.3. Parasal Aktarımda Kredi Kanalı ve Ekonomik Etkileri.....	12
1.3.1. Kredi Kanalı	13
1.3.1.1. Banka Kredi Kanalı	14
1.3.1.2. Bilanço Kanalı	15
1.3.2. Kredi Kanalı'nın Ekonomik Etkileri	17

1.3.2.1. Krediler ile Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	19
1.3.2.2. Krediler ile Ödemeler Dengesi İlişkisi	21
1.3.2.3. Krediler ile Finansal İstikrar İlişkisi.....	22
1.3.2.4. Krediler ile İstihdam İlişkisi	23
1.3.2.5. Krediler ile Enflasyon İlişkisi.....	24
1.4. Türkiye’de Banka Kredileri	26
1.4.1. Türkiye’de Vadeleri Bakımından Krediler	27
1.4.2. Türkiye’de Para Birimi Bakımından Krediler.....	28
1.4.3. Türkiye’de Türleri Bakımından Krediler	29
1.4.4. Türkiye’de Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı.....	31
1.4.5. Türkiye’de Tüketici Kredilerinin Dağılımı	33
1.4.6. Türkiye’de KOBİ Kredilerinin Dağılımı	35

İKİNCİ BÖLÜM

SORUNLU KREDİLER VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ

2.1. Bankacılıkta Risk	37
2.1.1. Risk Kavramı	37
2.1.2. Risk ile İlgili Temel Kavramlar	40
2.1.3. Risklerin Sınıflandırılması	42
2.1.3.1. Sistemik – Sistemik Olmayan Risk	42
2.1.3.2. Yönetilebilir – Yönetilemez Risk.....	43
2.1.3.3. Firma İçi ve Firma Dışı Riskler.....	44
2.1.3.4. Finansal ve Finansal Olmayan Risk	45
2.1.4. Bankaların Karşılaştıkları Riskler	46
2.1.4.1. Kredi Riski	46
2.1.4.2. Likidite Riski	48
2.1.4.3. Piyasa Riski	50
2.2. Teorik Perspektiften Sorunlu Krediler	50
2.3. Bankacılık ile İlgili Mevzuatlarda Sorunlu Krediler.....	52
2.4. Sorunlu Kredilerin Ortaya Çıkış Şekilleri.....	57
2.4.1. Kredi Kullanıcısı Kaynaklı Sebepler	58
2.4.2. Banka Kaynaklı Sebepler	60
2.4.3. Çevresel Kaynaklı Sebepler	61

2.5. Sorunlu Kredilerin Yarattığı Etkiler	63
2.5.1. Sorunlu Kredilerin Bankacılık Sektörüne Olası Etkileri.....	64
2.5.1.1. Sorunlu Kredilerin Banka Bilançolarına Etkisi.....	64
2.5.1.2. Sorunlu Kredilerin Banka Kârlılığına Etkileri	65
2.5.1.3. Sorunlu Kredilerin Sermaye Yeterliliğine Etkileri.....	65
2.5.1.4. Sorunlu Kredilerin Likidite Yapısına Etkileri	66
2.5.2. Sorunlu Kredilerin Reel Sektöre Olası Etkileri.....	66
2.5.3. Sorunlu Kredilerin Makro Ekonomik Etkileri	68
2.6. Türkiye’de Sorunlu Krediler	73
2.6.1. Türkiye’de Farklı Para Birimleri Bakımından Takipteki Alacaklar	74
2.6.2. Türkiye’de Takipteki Alacakların Toplam Krediler İçerisindeki Yeri	75
2.6.3. Türkiye’de Takipteki Alacakların Sektörlere Göre Dağılımı	77
2.6.4. Türkiye’de Takipteki Tüketici Kredilerinin Dağılımı.....	79
2.6.5. Türkiye’de Takipteki KOBİ Kredilerinin Dağılımı	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAKİPTEKİ ALACAKLARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ FİNANSAL DEĞİŞKENLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı	82
3.2. Literatür Taraması.....	82
3.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem	85
3.4. Veri ve Ampirik Analizler	88
3.4.1. ADF Birim Kök Testi Sonuçları	89
3.4.2. Sınır Testi ve ARDL Modellerine İlişkin Bulgular.....	90
3.4.2.1. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller	91
3.4.2.2. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller.....	92

3.4.2.3. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller.....	92
3.4.2.4. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller.....	93
3.4.2.5. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller.....	94
3.4.2.6. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller.....	94
3.4.2.7. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller	95
3.4.2.8. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller	96
3.4.2.9. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller.....	96
3.4.3. Nedensellik Analizleri.....	97
3.4.3.1. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi.....	98

3.4.3.2. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi.....	98
3.4.3.3. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi.....	99
3.4.3.4. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi.....	100
3.4.3.5. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi.....	101
3.4.3.6. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi.....	101
3.4.3.7. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi	102
3.4.3.8. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi	103
3.4.3.9. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi	103
3.4.3.10. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar (Y10) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi	104
3.4.3.11. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi	105
3.5. Analiz Sonuçları.....	105

SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	116
ÖZGEÇMİŞ.....	130

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Türk Bankacılık Sektöründe Vadelerine Göre Krediler (Milyon TL)	27
Tablo 2:	Türk Bankacılık Sektöründe Para Birimi Cinsinden Krediler (Milyon TL).....	28
Tablo 3:	Türk Bankacılık Sektöründe Türlerine Göre Krediler (Milyon TL)	29
Tablo 4:	Türk Bankacılık Sektöründe Sektörel Nakdi Kredi Dağılımı (Milyon TL).....	31
Tablo 5:	Türk Bankacılık Sektöründe Tüketici Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL).....	33
Tablo 6:	Türk Bankacılık Sektöründe KOBİ Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL)	35
Tablo 7:	Türk Bankacılık Sektöründe Farklı Para Birimleri Cinsinden Takipteki Alacaklar (Milyon TL)	74
Tablo 8:	Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacakların Toplam Kredilere Oranı (%).....	75
Tablo 9:	Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacakların Sektörel Dağılımı (Milyon TL).....	77
Tablo 10:	Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Tüketici Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL).....	79
Tablo 11:	Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki KOBİ Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL).....	81
Tablo 12:	Takipteki Alacakların Bankacılık Sektörüne Etkisini İnceleyen Ampirik Çalışmalar.....	84
Tablo 13:	Çalışmada Kullanılan Bağımsız Değişken ve Bağımlı Değişkenler	89
Tablo 14:	ADF Birim Kök Testi Sonuçları	89
Tablo 15:	X ve Y1 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	91
Tablo 16:	X ve Y2 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	92
Tablo 17:	X ve Y3 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	93
Tablo 18:	X ve Y4 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	93
Tablo 19:	X ve Y6 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	94
Tablo 20:	X ve Y7 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	95
Tablo 21:	X ve Y8 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	95

Tablo 22: X ve Y9 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	96
Tablo 23: X ve Y11 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları.....	96
Tablo 24: X ve Y1 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	98
Tablo 25: X ve Y2 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	99
Tablo 26: X ve Y3 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	99
Tablo 27: X ve Y4 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	100
Tablo 28: X ve Y5 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	101
Tablo 29: X ve Y6 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	102
Tablo 30: X ve Y7 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	102
Tablo 31: X ve Y8 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	103
Tablo 32: X ve Y9 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	104
Tablo 33: X ve Y10 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	104
Tablo 34: X ve Y11 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	105
Tablo 35: Granger Nedensellik Testi Sonuçları	106

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Türk Bankacılık Sektöründe Kredilerin Türlerine Göre Oransal Dağılımı (%).....	31
Grafik 2: Türk Bankacılık Sektöründe Sektörel Nakdi Kredilerin Oransal Dağılımı (%).....	33
Grafik 3: Türk Bankacılık Sektöründe Tüketici Kredilerinin Oransal Dağılımı (%).....	35
Grafik 4: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacakların Oransal Olarak Sektörel Dağılımı (%)	78
Grafik 5: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Tüketici Kredilerinin Oransal Dağılımı (%).....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

ADF	: Augmented Dickey Fuller (Birim Kök Analizi)
ARDL	: Autoregressive Distributed Lag Bound Test (Gecikmesi Dağıtılmış Otoresresif Sınır Testi)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
CFA	: Bank Credit Facilities for Agriculture Sector (Tarım Sektörü Banka Kredisi)
CFC	: Bank Credit Facilities for Construction Sector (İnşaat Sektörü Banka Kredisi)
CFI	: Bank Credit Facilities for Industry Sector (Sanayi Sektörü Banka Kredisi)
CFT	: Bank Credit Facilities for Tourism Sector (Turizm Sektörü Banka Kredisi)
E/TA	: Equity / Total Assets (Özkaynaklar / Toplam Aktifler)
FSB	: Financial Stability Board (Finansal İstikrar Kurulu)
GDP	: Gross Domestic Product (Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla)
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
IFRS	: International Financial Reporting Standarts (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
IMF	: The International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INF	: Inflation Rate (Enflasyon Oranı)
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KMO	: Kredi Mevduat Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NPL	: Non-Performing Loans (Takipteki Alacaklar)
NPL_r	: NPL ratio (Takipteki Alacaklar Rasyosu)
ROA	: Return on Assets (Aktif Kârlılık Oranı)
ROE	: Return on Equity (Özkaynak Kârlılık Oranı)

SYR	: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBC	: Total Bank Credit Facilities for All Sectors (Toplam Banka Kredileri Tüm Sektörler İçin)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standardı
UECM	: Unrestricted Error Correction Model (Kısıtsız Hata Düzeltme Modeli)
UNEMP	: Unemployment Growth Rate (İşsizlik Artış Oranı)
VAR	: Vector Autoregression (Vektör Otoregresyonu)
VECM	: Vector Error Correction Model (Vektör Hata Düzeltme Modeli)

GİRİŞ

Finansal piyasalar, ekonomide tasarruf fazlası olup fon arz eden ve tasarruf açığı olup fon talep eden kesimlerin bir araya geldiği yapılardır. Bu piyasaların en önemli unsurlarından olan ve fonların aktarımına aracılık eden finansal aracı kurumlar arasında yer alan ticari bankalar, ekonomide fon fazlası olan kesimden sahip oldukları tasarrufları toplayıp fon açığı olan kesime aktarma işlevini yerine getirmektedirler.

Finansal piyasalarda söz konusu fon aktarımı sırasında doğan işlem maliyeti, bilgi maliyeti, fırsat maliyeti gibi bir takım maliyetler ticari bankaların kullandırımları oldukları kredilerin değerini etkilemektedir. Fon aktarımını gerçekleştiren ticari bankaların faaliyet gösterdiği finansal piyasaların gelişmişliği fon talep eden iktisadi karar birimlerinin fon kullanma maliyetleri üzerinde etkili olacaktır.

Finansal piyasaların gelişmişliğine bağlı olarak, ilgili finansal piyasada karar birimlerinin ticari bankalardan fon kullanma maliyeti düşük veya yüksek seviyelerde gerçekleşebilecektir. Bu durumda finansal piyasalardaki maliyetlerin değişkenliği, piyasada ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlayan kredi müşterisi karar birimlerinin kullanmış oldukları kredileri bankalara sorunsuz bir şekilde geri ödemesini etkilemektedir.

Diğer taraftan ticari banka kredilerini kullanan karar birimlerinin kullanmış oldukları kredileri; kredi kullanıcısından kaynaklı sorunlar, ekonomik ve/veya politik etkenler, çevresel faktörler nedeniyle kısmen veya tamamen zamanında ödeyememeleri durumu ortaya çıkabilecektir. Kredi müşterilerinin ödeme yükümlülüklerini zamanında yerine getirememeleri bankaların kredi riskiyle yüzleşmesine neden olmaktadır. Sorunlu krediler bu çalışmanın ana temasını oluşturmakla birlikte sorunlu kredilerin temelinde yatan risklerden kredi riski önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde finans yazınında ele alınan çeşitli kredi tanımlamalarına, sorunlu kredi kavramına ve sorunlu kredilerin ortaya çıkış şekillerine, kredilerin Türk bankacılık sektöründeki gelişimine değinilmiştir. Bu

çerçevede kredilerin kredi türlerine ve kullandırılan kesime göre son 10 yılda dağılımını gösteren tablolar, BDDK web sitesinden temin edilen verilerle oluşturularak sonuçları yorumlanmıştır.

İkinci bölümde ise sorunlu kredilerin ticari bankalara olası etkileri ile reel sektöre etkilerine değinilmiştir. Sorunlu kredilerin bankalar üzerindeki olası etkileri kapsamında; banka bilançoları, kârlılıkları, sermaye yeterlilikleri ve likiditeleri üzerinde oluşabilecek etkilere yer verilmiştir. Bu bölümde ele alınan sorunlu kredilerin bankalar üzerindeki etkileri, tezin 3. bölümünde kurulan modellere esas teşkil etmiştir.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan 3. bölümde ise; araştırma problemi çerçevesinde takipteki alacakların Türk bankacılık sektörü finansal değişkenleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada BDDK web sitesinden temin edilen 2009:01 ve 2019:12 yılları arasındaki bankacılık sektörü ticari bankalar gösterge rasyolarına ilişkin veriler kullanılmıştır. Kurulan modellerde bağımsız değişken ticari bankaların NPL rasyosu, bağımlı değişkenler ise; bankaların kârlılık rasyoları, gelir kalemi rasyoları, kredi mevduat oranı ve sermaye yeterlilik rasyosundan oluşmaktadır. Tez çalışmasının bu bölümünde gerçekleştirilen ARDL sınır testi analizinde değişkenler arasında koentegre ilişkinin varlığı test edilmiştir. Analiz sonucu değişkenler arasında koentegre ilişkinin olmadığını göstermiştir. Sonraki aşamada ise takipteki alacaklar ile bankacılık sektörü finansal değişkenleri arasındaki kısa süreli ilişki Granger nedensellik testi ile araştırılarak sonuç kısmında finansal açıdan yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ UYGULAMALARI

Ticari bankalar; fon fazlası olan iktisadi karar birimleri ile fon gereksinimi olan birimleri bir araya getirerek fon transferine aracılık eden kuruluşlardır. Bu çerçevede fon fazlası olup, faiz getirisi elde etmek isteyen ekonomik birimler ile yatırım ve tüketim ihtiyacını karşılamak için kaynak ihtiyacı olan ekonomik birimlere hizmet eden bankalar, ülke ekonomileri açısından büyük öneme sahiptir. Mikro ölçekte bankanın, makro ölçekte ise ekonominin etkin bir şekilde yönetilebilmesi adına ticari bankaların optimal kredi ve mevduat planlaması yapmaları gerekmektedir. Çünkü bir bankanın piyasadaki ağırlığı ve başarısı, büyük ölçüde piyasaya karşı olan yükümlülüklerini ve piyasanın taleplerini istenilen şekilde karşılayabilmesi ile doğru orantılıdır.

1.1. Teorik Perspektiften Kredi Kavramı

Hane halkı ve firmalar, çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere kredi sözleşmeleri ile bankalardan borçlanırlar. İktisadi karar birimlerince gerçekleştirilen bu borçlanmalar, yeterli nakit paraya sahip olunmaması durumunda yapılabileceği gibi belirli bir nakit paraya sahipken de yapılabilecektir. Burada ekonomik birimler, piyasa faiz oranlarına bakarak yapacakları fayda maliyet analizleri doğrultusunda bankalarla kredi ilişkisine gireceklerdir.

1.1.1. Kredi Kavramı

Krediler; atıl durumdaki sermaye ve tasarrufların ekonomik faaliyetlere dâhil edilmesi, ekonomik faaliyetlere canlılık kazandırılması, piyasa dengesinin sağlanmasına aracılık etmesi ve tedavül aracı olarak iktisadi karar birimlerine fayda sağlayıcı bir fonksiyona sahip olması nedenleriyle ülke ekonomileri açısından büyük öneme sahiptir (Paya, 2013: 33).

Gerek mikro ekonomik faaliyetler gerekse de makroekonomik faaliyetler temelde arz ve talep hareketlerine dayanmaktadır. Piyasa dinamikleri içerisinde güçlü bir arz yapısının olması belirli ölçüde gelirle desteklenen sürdürülebilir bir talep ile gerçekleşebilmektedir. İhtiyaçları sürekli olarak değişim gösteren tüketiciler, sahip oldukları gelir veya diğer ekonomik birimlerden yapacakları borçlanmalar ile harcamada bulunmaktadırlar. Tüketicilerin söz konusu ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan üreticiler de sermayeleri veya yapacakları borçlanmalar ile üretim faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Burada hem tüketim hem de üretim için gerekli finansmanın sağlanması noktasında krediler büyük önem arz etmektedir.

Kredi kavramı ile ilgili olarak mevzuat ve uygulamalara dayalı çok sayıda tanımlama yapılmıştır. Kredi, Latince kökenli “credere” sözcüğünden dilimize geçmiş olup inanma, güven anlamına gelmektedir (Sipahi, 2011: 45). Mevzuat açısından kredi kavramı 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun Krediler başlıklı 48. maddesinde açıklanmıştır. Söz konusu kanun maddesinde krediler ile ilgili olarak;

“Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır”

hükmüne yer verilmiş, kredinin tanımı yapılmayıp, sadece nelerin kredi olarak sayılabileceği ortaya konulmuştur.

Kredi kavramı ile ilgili olarak literatürdeki bazı tanımlamalar ise şu şekildedir: Kredi, bankaların yapacakları araştırmalar sonucunda yasalar, kurum mevzuatları ve kredi kaynaklarını dikkate alarak teminat karşılığı veya teminatsız olarak gerçek veya tüzel kişilere para, teminat ya da kefalet verme şeklinde tanıdığı olanaklardır (Parasız, 2014: 339). Diğer bir tanıma göre de nakdi krediler, bankaların öz kaynaklarıyla birlikte topladıkları ulusal ve/veya döviz şeklindeki mevduatları ile banka dışından temin ettikleri fonları yasal mevzuatlar çerçevesinde belirli bir

takvim dâhilinde geri almak kaydıyla ihtiyaç sahiplerine borç şeklinde sunmasıdır. Gayri nakdi krediler ise, borç para şeklinde olmamakla birlikte bir tarafın taahhüdünün veya ilgili taahhütte bağlı olarak oluşacak borçların garanti edilmesi işlemidir (Uzunoğlu, 2014: 54).

Çeşitli piyasa yapılarında satılan mal ve hizmetlerin bir fiyatı olduğu gibi paranın da bir fiyatı vardır ve o da faizdir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere finans kuruluşları, belirli bir faiz karşılığında fon ihtiyacı olan birimlere kredi tahsis etmektedirler. Bankacılık sisteminin kaynak toplamak ve kredi kullandırmak üzere iki temel fonksiyonu vardır. Önem açısından bu iki fonksiyonun kıyaslanması söz konusu olmasa da temin edilen paranın optimal şartlarda kullandırılması önemlidir. Belirli bir faiz karşılığında sağlanan mevduat ve fonların doğru maliyetleme ile doğru oran üzerinden iktisadi karar birimlerine sunulmaması, banka finansal tablolarını olumsuz etkileyebilecektir.

1.1.2. Kredilendirme Unsurları

Para piyasalarında faaliyet gösteren finansal kuruluşlar ve özellikle de temel piyasa aktörü niteliğindeki bankalar, kredilendirme süreçlerinde belirli unsurlara bağlı kalarak hareket ederler. Bu çerçevede kredi, kendisine güven duyulan iktisadi birime belirli bir miktar para veya itibarın belirli bir risk üstlenilerek önceden belirlenen süre dâhilinde belirli bir gelir karşılığında tahsis edilmesidir (Hazar ve Babuşçu, 2017: 150). Kredilendirme süreçleri de dikkate alındığında zaman, risk, güven ve gelir olmak üzere kredide dört unsurun olduğuna ulaşılmaktadır.

1.1.2.1. Zaman

Kredilendirmede temel olarak devredilen satın alma gücünün belirli bir vade sonunda kredi verene geri ödenmesi ya da taahhüdün yerine getirilmesi söz konusudur. Dolayısıyla kredi işleminden söz edilebilmesi için krediye konu olan para veya itibarın belirli bir zaman sonrasında geri ödenmesi gerekmektedir (Parasız, 2011: 192). Bankacılık politikaları, fon talebinde bulunan birimin ihtiyaç yapısı ve piyasa faiz oranları kredilerin kısa veya uzun vadeli bir yapıya sahip olmasını

gerektirmektedir. Genel olarak vadenin uzaması, oluşabilecek belirsizlikler sebebiyle faiz oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Burada kredinin belirlenen vade içerisinde geri ödenmesi kredi arz eden tarafın kârlılığı, talep eden tarafın da itibarı açısından son derece önemlidir.

1.1.2.2. Risk

Risk, krediler ve tahviller gibi bankalar tarafından tutulan finansal alacaklara dair beklenen nakit akışlarının tam olarak ödenmemesi ihtimalinden dolayı ortaya çıkmaktadır (Saunders ve Cornett, 2012: 576). Krediye bağlı risk, kredi kullanıcılarının kredi kontratı kapsamındaki koşullara uyum göstermeyerek yükümlülüklerini, anapara ve faiz ödemelerini vadesinde gerçekleştirememeleri durumu olup birçok kredi işleminin taşıdığı geri ödenmeme, gecikme ve temerrüt olasılığıdır (Akgüç, 2007, 8). Bankalar karşılaştıkları bu riskleri en aza indirmek amacıyla kredi verecekleri gerçek veya tüzel kişilerden ipotek, ticari işletme rehini ve kefalet gibi güvenceler talep edebilmektedirler.

1.1.2.3. Güven

Güven, çeşitli açılardan ele alınsa da kredilendirme işlemlerinde en önemli unsurdur (Aras, 1996: 4). Her türlü ticari faaliyette olduğu gibi bankacılık sisteminde de güven, önemli bir unsurdur. Bankalar, piyasaya sunmuş oldukları kredinin kararlaştırılan bir süre sonunda geri ödeneceği düşüncesiyle maliyetlerini planlamaktadırlar ve geri ödenmeyeceği düşünülen hiçbir kredi, bankalar tarafından verilmek istenmemektedir. Kredi verilecek gerçek veya tüzel kişinin banka nezdinde itibarının olması kredilendirme süreçlerinde kritik öneme sahiptir. Bu çerçevede sistemin daha etkin çalışması noktasında kredi başvurusunda bulunan ekonomik birimlerle ilgili ayrıntılı istihbaratların yapılması ve sunulacak kredinin hangi alanda kullanılacağına yönelik bilgilerin edinilmesi gerekmektedir.

1.1.2.4. Gelir

Kredilendirmedeki gelir unsuru, bankaların kullandıkları krediler üzerinden aldıkları faiz, komisyon ve benzeri gelirleri ifade etmektedir. (Güney,

2012: 80). Her bir işletmenin olduğu gibi bankaların da temel hedefi kâr maksimizasyonu sağlamaktır. Bu bağlamda temel gelir kaynakları faiz olan bankalar, kredi kullanan müşterilerine tamamlayıcı ürünler satma noktasında sıkı çaba harcamaktadırlar. Gerek ulusal gerekse de uluslararası kıyaslamalarda bankaların daha iyi bir konum elde etmesi ve finansal tablolarının sürdürülebilir bir şekilde iyi olması noktasında gelir unsuru büyük önem arz etmektedir.

1.1.3. Kredilendirme İlkeleri

Bankalar, toplamış oldukları mevduatları veya diğer birimlerden yapmış oldukları borçlanmaları temel işlevleri gereği kredi olarak aktarmaktadırlar. Bankacılık işlemleri ile bir yandan tasarruf sahiplerinin fonlarının atıl kalması önlenirken bir yandan da girişimcilerin tasarruflarını biriktirmelerini beklemeden ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirmeleri sağlanmış olur. Ancak kullandırılan kredilerin yüksek gelir ve belirlenen şartlarda geri dönüşünün sağlanması sistem açısından çok önemlidir. Bu çerçevede bankalar kredi kullandırırken bazı ilkelere bağlı olarak hareket ederler. Bu ilkeler şu şekilde belirtilebilir (Hazar ve Babuşçu, 2017: 151).

- **Güvenilirlik İlkesi:** Bu ilke, kredinin geri ödenme kapasitesinin yüksek olması olarak belirtilir. Burada kredi verilecek iktisadi karar biriminin finansal yapısı, piyasa itibarı, krediyi kullanacağı alana ilişkin deneyimi ve moralitesi ayrıntılı bir şekilde incelenmeli ve bu kriterlere bağlı olarak ayrıntılı bir finansal analiz çalışması yapılmalıdır. Bu süreçte kişinin krediyi hangi şartlarda geri ödeyebileceği ve gerçekleştireceği faaliyetler sonucu elde edeceği kazancıyla krediyi ödeyebilme gücü araştırılmalıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda gerekiyorsa uygun teminatların alınması önem arz etmektedir.
- **Akışkanlık İlkesi:** Hareketlilik (seyyaliyet) ilkesi olarak da bilinen bu ilke, bankalarca sunulan kredilerin donuk bir yapıya dönüşmemesini, kredinin türüne, yapısına ve vadesine göre tahsilat ve hareket işlemlerinin olmasını ifade eder. Krediyi kullanan gerçek veya tüzel kişinin ödeme tarihinde yeni kredi kullanarak kredi ödemesini gerçekleştirmesi akışkanlık ilkesine ters

düşmektedir. Bu bağlamda ödeme planının doğru oluşturulması, ihtiyacın üzerinde kredi verilmemesi, çek ve senet niteliğinde teminat alınacaksa bu kıymetli evrakların kredi vadesi ile uyumlu olması noktalarına dikkat edilmelidir.

- **Verimlilik İlkesi:** Bu ilke, kredinin güvenilirlik ilkesine aykırı unsur oluşturmada maksimum gelirin sağlanmasını ifade eder. Maksimum gelir sadece krediden sağlanan faiz geliri değil, komisyon ve diğer bankacılık gelirlerinden de oluşmaktadır. Burada çapraz pazarlama yoluyla müşteri bazında ne kadar fazla gelir sağlanırsa verimlilik de o kadar yüksek oranda gerçekleşir.

Bankalar, kredilendirme süreçlerinde bu ilkelere dikkat etmekle birlikte çok sayıda genel ve özel yaklaşımlar da kullanılmaktadırlar. Bu bağlamda kredi verme aşamasında kredinin kullanım amacı, başvuru sahibi tüzel kişi ise firmanın kurumsal ve hukuki yapısı, kredinin miktarı, kredi güvencesi, kredi kullanan tarafın bankacılık sistemi ile olan ilişkileri ve piyasa şartları gibi dönemsel ve sektörel birçok etkeni dikkate almaktadır.

1.2. Kredi Türleri

Mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları; ulusal, uluslararası ve kurumsal mevzuatlar çerçevesinde kapsam ve büyüklüğe göre şube müdürlükleri, bölge müdürlükleri, genel müdürlük, kredi komitesi ve yönetim kurulu yetkilerinde olmak üzere kredi açma işlemini gerçekleştirirler. Burada gerçek veya tüzel kişiye ödünç para verilmesi şeklinde nakdi para verilebilirken ilgili kişilerin bazı yükümlülüklerine garantör olunması şeklinde gayri nakdi kredi de tahsis edilebilmektedir. Hangi türde olursa olsun kredi sağlanan kişilere hem mali bir olanak sunulmakta hem de saygınlık kazandırılmaktadır.

Banka kesimi kredileri incelendiğinde farklı kapsam ve türlerde çok sayıda kredi türünün olduğu görülmektedir. Bu bağlamda krediler; nitelikleri açısından, vadeleri açısından, teminatları açısından, kaynakları açısından, kullandırma yetkisi

açısından ve kullandırılan alan açısından olmak üzere altı türde sınıflandırılabilir.

1.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler

Nitelikleri açısından krediler, nakdi krediler ve gayri nakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Çeşitli türdeki bankaların belirli bir faiz oranı veya komisyon üzerinden müşterilerine nakit para verme şeklinde sundukları kredilere nakdi krediler denilmektedir. Ancak bankalar her zaman müşterilerine nakit olarak kredi sunmayıp, onların yükümlülüklerine garantör olabilirler. Bankalar yurt içinde veya yurt dışında faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişi niteliğindeki müşterilerinin lehine bir mal veya hizmetin teslimi, bir için tamamlanması veya bir borcun ödenmesi gibi konularda üçüncü kişilere karşı müşterilerine taahhüt vermektedirler. Müşterileri lehine ilgili yükümlülük ya da borcun önceden belirlenen koşullara uygun bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak adına verdikleri garantörlük belgelerine gayri nakdi krediler denilmektedir (Parasız, 2011: 197).

Gayri nakdi kredilerin akreditif, teminat mektubu, ithalat garantisi, sair kefalet kredisi, kabul kredisi ve tahvil garantisi gibi türleri vardır. Bu bağlamda girdi ithal edecek bir girişimci doğrudan nakit para şeklinde kredi kullanabilecekken çeşitli kriterleri sağlamak kaydıyla bankadan alacağı akreditif mektubu ile gayri nakdi kredi de sağlayabilir.

1.2.2. Vadeleri Açısından Krediler

Müşteri niteliğindeki iktisadi karar birimleri ihtiyaçlarına ve kullanım maliyetine göre, bankalar da kaynaklarına ve müşteri yapısında bağlı olarak çeşitli vadelerde kredi ilişkisine girmektedirler. Kredilerin vade yapısını net bir şekilde ortaya koymak zor olsa da piyasa uygulamaları anlamında kısa, orta ve uzun vadeli kredilerden söz edilebilmektedir.

Kredinin bir unsuru olan zaman unsurunu da dikkate alınarak vadesi 1 yıla kadar olan kredilere kısa vadeli krediler, 1 ila 5 yıl arasında olan kredilere orta vadeli krediler ve vadesi 5 yılın üzerinde olan kredilere uzun vadeli krediler denilmektedir

(Kaya, 2013: 273). Kısa vadeli krediler genellikle işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması gibi kısa vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak talep edilirken orta ve uzun vadeli krediler projelerin tamamlanması, reorganizasyon ve mevcut sermaye stokunun artırılmasına yönelik çalışmalar için talep konusu olmaktadır.

1.2.3. Teminatları Açısından Krediler

Krediler, teminatları bakımından teminatsız veya diğer bir ifadeyle açık krediler ve teminatl krediler olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Bankaların müşterilerinin ödeme istek ve yeteneğini değerlendirerek hiçbir teminat talep etmeden imzaları karşılığında açtıkları kredilere teminatsız veya açık krediler denilir. Ancak kredi politikaları gereğince bankalar her müşterisine teminatsız kredi sunamayabilir. Kredilendirme sürecinde müşterilerinden ekonomik durumlarına göre başka teminatlar alınarak açılan kredilere de teminatl krediler denilmektedir (Öçal ve Çolak, 1988: 37).

Teminatlar, şahsi veya maddi teminat şeklinde olabilmektedir. Şahsi teminatta bir veya daha fazla gerçek ve/veya tüzel kişi kefalet vererek banka müşterisine kefil olurlar. Maddi teminatta ise teminattan daha düşük bir miktarda nakit paranın bloke edilmesi, taşınmaz değerın ipotek olarak verilmesi, çek, senet, hisse senedi veya tahvilin rehin edilmesi veya belirli bir miktar emtianın karşılık olarak verilmesi suretiyle müşteriye kredi kullanılır.

1.2.4. Kaynakları Açısından Krediler

Bankalar, müşterilerinden topladıkları mevduatlar, çeşitli diğer gelirler ve diğer kurum ve kuruluşların fonlarına yaptıkları aracılık işlemleri ile ihtiyaç duyan iktisadi karar birimlerine kredi arz ederler. Burada bankaların kendi kaynaklarından sağladıkları krediler ve banka dışı kaynaklara aracılık işlemi yaparak verilen krediler olmak üzere kaynakları bakımından iki tür kredi vardır.

Bankaların kendi bünyelerinde sahip oldukları çeşitli kaynaklar üzerinden kullandıkları kredilere banka kaynaklı krediler denir. Ancak belli dönemlerde

bankalar diğerk bazı kurum veya kuruluşların fon arzlarına da aracılık ederler. Kredi Garanti Fonu, Eximbank kredileri ve diğerk ulusal ve uluslararası kuruluşların kredilerine aracılık işlemleri banka dışı kaynaklı kredilere örnektir. Ayrıca burada reeskont kredilerinden de söz edilebilir. Bankalar, müşterilerine iskonto ettikleri çek ve senetleri belirli bir marj ile merkez bankalarına iskonto ettirerek fon sağlarlar. Dolayısıyla Türkiye özelinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da reeskont anlamında bankalar için bir kredi kaynağıdır.

1.2.5. Kullandırma Yetkisi Bakımından Krediler

Bankacılık sisteminde bireysel veya kurumsal müşteriler kredi talepleri için belirli bir bireysel veya ticari şubeye başvurursa da kredi onayı farklı birimlerce yapılmaktadır. Bu çerçevede kredilendirme onayı talebe konu olan birçok değişkene göre şube müdürlükleri, bölge müdürlükleri, genel müdürlük, kredi komitesi ve yönetim kurulu yetkilerinde olabilmektedir.

Genel olarak bu kredileri otorize krediler ve şube yetkisindeki krediler olmak üzere ikiye ayrılır. Kredi talep eden gerçek veya tüzel kişiye kredi açılması kararı şube tarafından veriliyorsa bu krediler şube yetkisindeki kredilerdir. Eğer kredi tahsis süreci bölge müdürlükleri, genel müdürlük, kredi komitesi veya yönetim kurulu tarafından karara bağlanıyorsa bu tür kredilere de otorize kredi denir (Hazar ve Babuşçu, 2017: 155). Banka uygulamaları incelendiğinde genellikle göreceli olarak daha küçük miktartlı ve itibarı yüksek müşteri taleplerinin şube müdürlüklerince karara bağlandığı, büyük ölçekli kredilerin ise üst yönetimlerce değerlendirildiğı görölmektedir.

1.2.6. Kullandırılan Alan Bakımından Krediler

Banka kredileri incelendiğinde bu sınıflandırma altında birkaç farklı ölçütün söz konusu olduğuna ulaşılmaktadır. Bunlardan ilki kredi kullanıcılarının gerçek veya tüzel kişilik durumudur. İkinci olarak kredi kullanıcılarının kamu kurumu veya özel sektör kuruluşu olma niteliğidir. Kredinin bireysel veya kurumsal kullanım durumu da bu ayırım kapsamındadır. Diğerk bir ayırım ise kredinin kullanılacağı

sektördür. Son olarak da ihtisas kredileri veya ihtisas dışı krediler de bu ayırım altında ele alınabilecektir.

Yukarıda ele alınan altı sınıflandırma genel yapıyı ortaya koymak adına gerçekleştirilmiştir. Ancak bankacılık sektör uygulamaları ve bankacılık yazını incelendiğinde daha birçok türde kredi olduğuna ulaşılmaktadır. Rotatif krediler, iskontolu krediler, cari hesap kredileri, kredili mevduat hesapları, ticari kredili mevduat hesabı, spot krediler, ihracat ve ithalat kredileri gibi farklı türlerde kredilerden de söz edilebilir.

1.3. Parasal Aktarımda Kredi Kanalı ve Ekonomik Etkileri

Hangi türde kredi olursa olsun bankacılık sistemi üzerinden kullandırılan kredilerin ekonomik büyüklükleri nasıl ve ne ölçüde etkilediği temel tartışma konularının başında gelmektedir. Dolayısıyla burada parasal aktarım mekanizması konusu ulusal ve uluslararası literatürde önemli bir yer bulmaktadır. Mekanizmadaki doğru işleyiş kredi kullanan ve kullandıran taraflar için etkin sonuçlar doğururken, makro iktisadi anlamda da ülke ekonomisi adına fayda oluşturmaktadır.

Parasal aktarım mekanizması literatürde farklı şekillerde tanımlanmış olsa da yapılan tanımlamalardan ulaşılan genel sonuç, para politikası temelli uygulamaların reel ekonomi üzerinde ne şekilde ve nasıl etki oluşturduğudur. Aktarım mekanizması genel yapıda, parasal tabandaki değişmelere bağlı olarak dengedeki bir ekonomide meydana gelecek arz veya talep fazlasının toplam harcamalar üzerinde oluşturabileceği etkiye odaklanmaktadır (Gür, 2003: 1). Başka bir açıklamaya göre mekanizma, ekonomi yönetimlerinin para politikası tabanlı uygulamalarının diğer ekonomik faaliyet alanlarına nasıl yayıldığını gösteren mekanizma olarak ifade edilmektedir (Petursson, 2001: 2).

Para politikası uygulamalarının ekonominin tamamında meydana getireceği farklı nitelikteki etkilerin yorumlanması noktasında büyük önem arz eden parasal aktarım mekanizması beş kanal üzerinden işlemektedir. Bu kanallar; kredi kanalı, faiz kanalı, beklentiler kanalı, varlık fiyatları kanalı, döviz kuru kanallarıdır (Taylor,

1995: 12). Bu çalışmanın ana temasını banka kredileri oluşturduğu için sadece kredi kanalı ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3.1. Kredi Kanalı

Kredi kanalı, para politikası uygulamalarının bankaların kredi hacimleri üzerinde oluşturacağı etkiler vasıtasıyla toplam talebi ve dolayısıyla milli geliri etkileme sürecini ifade eden kanaldır. Daraltıcı para politikası izlenen dönemlerde bankaların mevduatları azalacak, mevduat azalışları ödünç verilebilir fonları azaltacak, dolayısıyla toplam talep daralması ile hâsıla azalışları meydana gelecektir. Ancak genişletici politika izlenen dönemlerde mevduatlar artarak bankaların ödünç verilebilir fon miktarları genişleyecek. Bu genişleme ile toplam talep artarak hâsıla yükselişleri oluşacaktır (Erdoğan ve Beşballı, 2009: 29).

Kredi kanalı teorisi çerçevesinde para politikası uygulamalarının faiz oranları üzerinde oluşturacağı dolaysız etkiler, firmaların oluşturduğu iç kaynakların maliyeti ile dış finansman arasındaki fark olarak belirtilen dış kaynak risk primi farkıdır. Bu primin yüksek olması ödünç verilebilir fon arz edenlerin beklenen getirileri ile potansiyel fon talep edeceklerin üstleneceği maliyetler arasında oransızlık oluşturan kredi piyasası aksaklıklarını yansıtmaktadır. Belirli bir piyasa yapısı içerisinde faiz oranlarını aşağı çeken veya yükselten nitelikteki bir para politikası uygulaması, yabancı finansman primini de aynı yönde değiştirme eğilimindedir. Bu etkiden ötürü uygulamaya konan politikaların borçlanma temelli etkileri ve bu bağlamda reel harcamalar ve ekonomik faaliyetler üzerinde söz konusu olacak etkileri güçlenmektedir (Bernanke ve Gertler, 1995: 27).

Para politikası eksenli uygulamaların reel ekonomi üzerinde oluşturacağı etkileri kredi kanalı kavramı ile ortaya koyan bu iktisadi görüş kapsamında ters seçim (adverse selection), asimetrik bilgi ve ahlaki çökme (moral hazard) kavramları sektör için kritik önem taşımaktadır. Expansiyonist politikaların uygulandığı dönemlerde bir taraftan talep genişlemesi sağlanırken diğer taraftan işletme değerlerinin artış göstermesi, nakit akımlarının hız kazanması, borç temelli risklerin azalış göstermesi ve nominal borç yükünün düşmesi sağlanacak, bu kapsamda da

asimetrik bilgi kaynaklı ters seçim ve ahlaki çökme risklerini belirli oranda aşağı çekerek bankacılık sektörünün kullandığı kredi miktarını artıracaktır. Sonuç olarak çıktı düzeyinin artmasında ekspansiyonist politikalar etkili olacaktır (TCMB, 2013: 6).

Kredi kanalının banka kredisi kanalı ve bilanço kanalı olmak üzere iki alt kanalı bulunmaktadır. Banka kredi kanalı, para politikası uygulamalarının bankacılık kesimi kredi arzı üzerinde oluşturacağı potansiyel etkileri açıklamamıza yardımcı olmaktadır (Walsh, 2010: 154). Bilanço kanalı da politika uygulamalarının özkaynak değeri, nakit akışı ve likidite gibi finansal göstergeler kapsamında borçlunun finansal tabloları üzerinde oluşabilecek potansiyel etkileri açıklamamıza yardımcı olmaktadır (Bernanke ve Gertler, 1995: 35).

1.3.1.1. Banka Kredi Kanalı

Bu alt kanal, para politikası uygulamalarının bankaların kredi arzı üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Bankaların temel kredi sağlayıcısı niteliğinde kurumlar olması ve bilgi asimetrisi kaynaklı sorunları gidermede uzmanlaşmış olmaları uygulanacak politikaların banka kredileri aracılığıyla reel ekonomiye aktarımını güçlü bir şekilde sağlamaktadır.

Genel olarak bu kanal, küçük ve orta büyüklükteki işletme faaliyetleri için önem arz etmektedir. Göreceli olarak büyük işletmeler, geçmişteki finansal itibarlarını da göz önünde bulundurarak finansal piyasaların gelişmişlik derecelerine göre sermaye piyasalarından rahatlıkla borçlanabilmekte ve yatırımlarını bu doğrultuda gerçekleştirebilmektedirler. Ancak KOBİ niteliğindeki işletmelerin bankacılık kesimi dışında borçlanmaları son derece zordur.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin halka açılarak finansman sağlama imkânları olmadığı için banka kredileri bu işletmeler için vazgeçilmez kaynaktır. Para politikası uygulamalarına bağlı olarak kredi arzında bir daralma söz konusu olduğunda özellikle dış finansman açısından bankalara bağımlı olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin faaliyetlerinde büyük etkiler ortaya çıkmaktadır (De Bondt,

1997: 5). Bu bağlamda üretim azalacak, istihdam ve yatırımlar olumsuz etkilenecek ve kamu kesimi vergi gelirleri göreceli olarak azalış gösterecektir.

Banka kredi kanalının etkin bir şekilde işleyebilmesi adına aşağıda yer alan üç koşulun sağlanması gerekmektedir (Karahana, 2016: 44 – 49).

- Bu çerçevede ilk olarak banka kredileri ile menkul değerlerin tam ikame olmaması gerekir. Para politikası uygulamaları ile bir yandan daraltıcı politikalar izlenirken bankaların menkul değerlerini satarak piyasaya kredi sunmaları uygulamadan beklenen sonucun gerçekleşmemesine neden olur.
- İkinci koşul olarak ödünç verilebilir fon talebi eden iktisadi karar birimlerinin bilançolarında banka kredisi ile diğer finansman türleri arasında tam ikame ilişkisi olmamalıdır. Firmanın banka kredilerinin alternatifi olarak başka dış finansman kaynağını devreye sokabilme şansının olması, banka kredisi kullanamama durumunda da yatırımını yapabilmesine olanak sağlayacağı için uygulanan para politikası elde edilmek istenen sonucun oluşmamasına neden olacaktır. Dolayısıyla banka kredilerine bağımlı bir iktisadi kesimin olması gerekmektedir.
- Para politikası uygulamaları sonucu oluşacak şokları etkisiz olmaktan uzaklaştıracak bir fiyat ayarlaması olmamalıdır. Şok sonrası piyasa fiyatları hızlı bir şekilde ayarlanırsa nominal rezervlerde oluşacak değişiklik fiyatlarda eşit oranlı bir değişikliğe yol açacağı için banka ve firmaların bilançoları reel anlamda değişmeyecektir. Bu durumda da banka kredisi kanalının reel ekonomik anlamda bir etkisi olmayacaktır.

1.3.1.2. Bilanço Kanalı

Bilanço kanalı, para politikası uygulamalarının borçlu işletmelerin finansal pozisyonu ve güvenilirliği üzerindeki etkisine vurgu yapan alt kanaldır. Bu kanaldaki temel mantık, borçlanan kesimin finansal yapısını etkileyen politika uygulamalarının ilgili kesimin yabancı finansman primini de etkiliyor olmasıdır. Bu bağlamda firmaların aktif ve pasif kalemleri arasındaki farkı gösteren net değer yüksek oldukça kredi maliyeti de o kadar düşük olarak gerçekleşecektir. Net değeri göreceli olarak

yüksek olan işletmeler, yükümlülükleri noktasında daha fazla teminat gösterebilme imkânına sahip oldukları için net değeri düşük olan işletmelere kıyasla daha uygun şartlarda borçlanma yapabileceklerdir (Cengiz, 2009: 236).

Bilanço kanalı, temel olarak bankalardan kredi kullanan ekonomik birimlerin dış finansman priminin belirlenmesine dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu kanal, uygulanan para politikaları sonucunda bankalardan kredi alan firmaların bilanço yapılarında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak kredibilite kabiliyetlerinin değişmesi şeklinde belirtilebilir (İnan, 2001: 4).

Ekonomi yönetimlerinin devreye sokacağı para politikası uygulamaları, kredi kullanıcısı niteliğindeki firmaların bilançolarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilecek ve net değerin hızlı bir şekilde değişmesine neden olabilecektir. Diğer değişkenler sabitken ekonomide daraltıcı para politikalarının uygulandığı bir dönemde ödünç verilebilir fon miktarının azalmasına bağlı olarak faiz maliyeti artabileceği için firmaların bilançolarında aktif varlıkların değeri azalabilecek ve firmaların net değeri de düşüş gösterebilecektir. Diğer taraftan kredi kaynaklarının daralmasına bağlı olarak tüketim eğiliminin azalış göstermesi ile firmaların satış gelirleri azalabileceği için dolaylı olarak finansal tablolar olumsuz etkilenebilecek ve net değerde azalış yaşanabilecektir.

Genişletici politika izlenen dönemlerde ise ödünç verilebilir fon miktarının artmasına bağlı olarak faiz maliyeti düşüş gösterebileceği için firmaların bilançolarında aktif varlıkların değeri artabilecek ve firmaların net değeri de artış gösterebilecektir. Bununla birlikte daha fazla kredi kullanabilme imkânlarına bağlı olarak tüketim eğiliminde olası artış yaşanması ile satış gelirleri göreceli olarak artabilecek ve dolaylı olarak firmaların net değerleri yükseliş trendine girebilecektir.

Banka kredi kanalında olduğu gibi bilanço kanalı da asimetrik bilgi sorununa bağlı olarak gelişen bir kanaldır. Asimetrik bilgi probleminden kaynaklanan ters seçim ve ahlaki tehlike riskleri bilanço kanalının da etkin bir altyapıda işlemini etkilemektedir (Poddar, Sab ve Khachatryan, 2006: 5).

Expansiyonist para politikası uygulamaları ile firma net değerlerinin artması, nakit akım gerçekleşmelerinin iyileşme göstermesi, borç riskinin azalma eğilimine girmesi ve nominal yapıdaki borç yükünün göreceli olarak düşüş göstermesi sağlanacak, bu gelişmeler sayesinde de asimetrik bilgiden kaynaklanan ters seçim ve ahlaki çökme sorunları azalarak para piyasası temsilcilerinin piyasaya sunabileceğı fon arzı artış gösterebilecektir. Dolayısıyla expansiyonist nitelikteki politikalar toplam hâsıla düzeyini pozitif şekilde etkileyecektir. Sonuç olarak uygulanacak para politikalarının farklı kanallardan da olsa işletmelerin finansman maliyetlerini, güvenilirliklerini ve de yatırım kararlarını etkileyebilmesi bilanço kanalı ile ortaya konulabilmektedir.

Parasal aktarım mekanizmasına bağı kanalların etkinlik ölçümlerinin yapılması noktasında ülkelere göre farklı uygulamalar yapılabilmektedir. Makro ve mikro ölçekli birçok iktisadi değışkenin aktarım mekanizması üzerinde etkiler oluşturuyor olması, etkinlik ölçümlerinin değışik kapsamlarda gerçekteşmesi hususunda önemlidir. Kamusal nitelikteki müdahaleler, fiyatlandırma, finansal sistemdeki işleyiş süreci, kontratlarda var olan vade unsurları, bankacılık kesiminin içinde olduğı finansal durum, ekonomik birimlerin yatırım eksenli kararları, küresel sermaye akımları eksenli regölasyonlar ve ulusal ve uluslararası nitelikteki finansman kaynakları mekanizmayı etkileyen unsurlardır (TCMB, 2013: 8).

1.3.2. Kredi Kanalının Ekonomik Etkileri

Kredi kanalının farklı türleri ve uygulamaları olsa da temel tartışma konusu, iktisadi karar birimlerince kullanılan kredilerin makroekonomik veriler üzerinde oluşturacağı etkidir. Ekonomi yönetimlerinin uygulayacakları genişletici veya daraltıcı para politikalarının finansal kesim, reel sektör ve dolayısıyla temel ekonomik göstergeler üzerinde oluşturacağı etkiler, yerli ve yabancı birçok çalışmada analiz konusu olmuştur.

Aklan ve Nargeleçekenler (2008) tarafından yapılan çalışmada; 1998Q1-2001Q4 döneminde banka kredi kanalının Türkiye için geçerli olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, ilgili dönemde Türkiye’de uygulanan

para politikalarının ticari bankaların sunmuş oldukları krediler üzerinde çok güçlü olmayan etkileri bulunmaktadır. İlgili dönem için ortaya çıkan bir başka sonuç ise; para politikalarının bankaların kredi kanalına etkisinin, ticari bankaların likidite derecelerine göre farklılaştığıdır.

Türkiye’de uygulanan para politikalarının bankacılık sektörü üzerine etkilerini inceleyen bir başka çalışmada; merkez bankasının uygulamış olduğu para politikaları çerçevesinde almış olduğu kararların, bankacılık sektörü kârlılıkları üzerinde yapmış olduğu etkiler ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonucu banka kârlılığı üzerinde uygulanan para politikalarının etkili olduğunu göstermiştir (Şahin, 2011: 90).

Oktar ve Dalyancı (2012) tarafından yapılan bir çalışmada ise, Türkiye ekonomisinde para politikasının ekonomik büyüme üzerine etkileri araştırılmıştır. Çalışmada para politikası araçlarından TCMB politika faizi ile ekonomik büyüme göstergesi olan reel GSYİH arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucu Merkez Bankası politika faizi ile iktisadi büyüme arasında kısa dönemde nedensellik ilişkisinin var olmadığını, uzun dönemde ise ters yönlü koentegrasyon ilişkisinin varlığını göstermiştir. Dolayısıyla uzun dönemli iktisadi büyüme çalışmaları para politikası uygulamaları ile gerçekleştirilebilmektedir.

Precious ve Makhetha-Kosi (2014) tarafından yapılan çalışmada, 2000-2010 yılları arasını kapsayan dönemde, Güney Afrika ekonomisinde uygulanan para politikalarının ekonomik büyümeye etkileri araştırılmıştır. Çalışma sonucu, Güney Afrika ekonomisinde enflasyonun deneyimlendiği dönemde tek başına para politikasının yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmış ve hükümetin ekonomik büyümeyi desteklemek adına özellikle üretim kesimini destekleyecek kamu harcamaları da gerçekleştirmeleri gerekliliğini ortaya koymuştur.

Finansal piyasa faaliyetleri; hane halkının servetine, firma davranışlarına ve ekonomik verimliliğe doğrudan etki etmektedir. Bankalar başta olmak üzere finansal kurumlar, üretken olarak kullanılamayan fonları yönetmekte ve dolayısıyla

ekonominin verimliliğinin artırılmasında önemli bir rol oynayarak ihtiyacı olan iktisadi karar birimlerine fon sağlamaktadır (Mishkin, 2004: 18).

Ekonomik birimlerin gerek tüketim gerekse de yatırım amaçları ile mevcut gelirlerine ek olarak gelecekteki gelirlerini de harcamaya imkân veren kredilerin ekonomik büyüklüklere etkileri konusunda çeşitli görüşler vardır. Bu doğrultuda kredilerin bireyler, firmalar ve ülke ekonomisi için fayda ve sakıncalarının iyi analiz edilerek fayda eksenli bir finansman sisteminin geliştirilmesi etkin bir parasal aktarım sisteminin oluşturulması noktasında da kritik önem taşımaktadır.

1.3.2.1. Krediler ile Ekonomik Büyüme İlişkisi

Ekonomik büyüme üretimin bir dönemden diğer döneme artması yoluyla reel hâsılanın yükselmesi olarak belirtilebilir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde kredilerin ekonomik etkilerinin ağırlıklı olarak büyüme ekseninde araştırıldığı görülmektedir.

Korkmaz (2015) tarafından 2006-2012 dönemi verilerini kapsayan ve 10 Avrupa ülkesinin bankacılık sektörü üzerine yapılan panel veri çalışmasında bankalarca sağlanan ulusal kredilerin enflasyonu etkilemediği ancak ekonomik büyümeyi (GDP%) etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Timsina (2014), Nepal ekonomisinde 1975-2013 dönemini kapsayan zaman serisi verilerini kullanarak Johansen eş bütünleşme testi uygulamış ve ticari banka kredilerinin özel sektör büyüme oranı üzerine etkilerini araştırmıştır. Sonuçlar Nepal’de özel sektöre sunulan ticari banka kredilerinin uzun dönemli ekonomik büyüme üzerine pozitif yönde etkilerinin olduğunu göstermiştir.

Akpansung ve Babalola (2011) tarafından Nijerya bankacılık sektöründe 1970-2008 dönemine ilişkin krediler ve ekonomik büyüme üzerine yapılan bir ampirik çalışmada özel sektör kredileri ve ekonomik büyüme (GDP%) arasındaki ilişki Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre reel GDP’den özel sektör kredisine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Ayrıca uygulanan tahmini regresyon modeli göstermiştir ki özel

sektör kredilerinin ilgili dönem boyunca ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkileri bulunmaktadır.

Yakubu ve Affoi (2014), Nijerya’da 1992-2012 yılları arasında ticari banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerine etkileri araştırılmıştır. Çalışmada ilgili değişkenler üzerinde basit regresyon modeli kullanılmıştır. Ticari banka kredilerinin Nijerya ekonomik büyümesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu (H1) ve olmadığı (H0) hipotezleri %5 anlamlılık seviyesinde test edilmiştir. Çıkan sonuçlar ticari banka kredilerinin Nijerya da ekonomik büyüme üzerinde önemli etkisinin olduğunu göstermiştir.

Oni, Akinlo ve Oladepo (2014) tarafından Nijerya bankacılık sektörü üzerine yapılan bir diğer çalışmada 1980-2010 döneminde kullanılan kredilerin ekonominin alt sektörlerinden olan imalat ve tarım sektörlerinin üretim büyümesine etkileri incelenmiştir. Hata düzeltme modeli tekniğinin kullanıldığı çalışmanın sonucuna göre banka kredileri tarım sektörü üretim büyümesi üzerinde kısa ve uzun vadede önemli bir etki yaratmamaktadır. Ancak banka kredileri imalat sektörü üretim büyümesi üzerinde kısa ve uzun vadede önemli bir etki yaratmaktadır.

Ananzeh (2016) tarafından Ürdün bankacılık sektörü dâhilinde yapılan bir çalışmada ise 1993-2014 yılları arasında farklı sektörlerle kullanılan banka kredileri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada reel GDP ile açıklayıcı değişkenler olan; Toplam Banka Kredileri (TBC), Tarım Sektörü Banka Kredisi (CFA), Sanayi Sektörü Banka Kredisi (CFI), İnşaat Sektörü Banka Kredisi (CFC), Turizm Sektörü Banka Kredisi (CFT) ilişkisi vektör hata düzeltme modeli (VECM) ve Granger nedensellik testi kullanılarak analiz edilmiştir. Nedensellik sonuçlarına göre; reel GDP den Tarım Sektörü Banka Kredisine (CFA) doğru tek yönlü, reel GDP ile İnşaat Sektörü Banka Kredisi (CFC) arasında ise çift yönlü ilişki bulunmuştur. Reel GDP ile çalışmaya dâhil edilen diğer banka kredileri (TBC, CFT, CFI) arasında ise nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Bankacılık kesimi kredilerinde uygulanacak politikalar, finansal gelişme ve derinleşme ile de açıklanabilir. Bir ekonomide finansal gelişmişlik düzeyi artıyor

ve/veya derinleşme sağlanıyorsa ilgili ekonomide daha uygun şartlarda kredi arzı söz konusu olabilecektir. Ancak finansal gelişmişlik düzeyi göreceli olarak düşük seviyelerde kalıyor ve finansal derinleşme sağlanamıyorsa bu ekonomilerde etkin bir kredi piyasası oluşması zor olabilecektir.

Finansal gelişme veya derinleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin bağlantıları sermaye birikimi ve teknolojik gelişme olmak üzere iki noktada ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda gelişmiş bir finansal sistem; ticari işlemleri kolaylaştırması, ticari riskleri azaltması, tasarrufların daha etkin bir şekilde aktarımını sağlaması ve mal ve hizmet değişimine aracılık etmesi yoluyla daha etkin kaynak dağılımı gerçekleştirmesi gibi noktalarda ekonomik büyümeye katkılar sağlayacaktır (İşcan, 2003: 13).

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde banka kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin ağırlıklı olarak nedensellik boyutunda ele alındığı görülmektedir. Çalışmaların büyük bir kısmında banka kredilerinden ekonomik büyümeye doğru bir ilişki savunulurken bir kısım çalışmada da ekonomik büyümeden banka kredilerine doğru bir ilişkinin varlığı savunulmaktadır (Karahan, Yılgör ve Özekin, 2018: 26).

Bu çerçevede ilk görüşe göre bankaların gerçek veya tüzel kişilere arz etmiş oldukları krediler ne kadar fazla olursa ekonomik faaliyetler o kadar fazla artacak ve daha yüksek seviyelerde ekonomik büyüme sağlanacaktır. İlişkinin ekonomik büyümeden banka kredilerine doğru olduğunu savunan görüş de gayri safi yurtiçi hâsıla artışlarının toplam tasarrufları artırarak kredilere kaynaklık eden vadeli ve vadesiz mevduatları artıracağına dayanmaktadır. Dolayısıyla nedensellik bağının olduğu bir ilişki söz konusu olmaktadır.

1.3.2.2. Krediler ile Ödemeler Dengesi İlişkisi

Bir ülke ekonomisinin diğer ülke ekonomileri ile tüm iktisadi nitelik taşıyan işlemleri ödemeler dengesinde yer almaktadır. Kredilerin; döviz kuru, mal ve hizmet ticareti ve sermaye hareketleri üzerinde etkiler oluşturabileceği konusu krediler ile ödemeler dengesi arasında sıkı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Sermaye hareketlerindeki serbestleşmelerle birlikte ekonomik faaliyetler küresel bir yapı sergilemekte ve dolayısıyla nihai mal ve hizmetler ve üretim aşamasında kullanılan girdiler uluslararası piyasalardan temin edilmektedir. Bununla birlikte doğrudan yatırımlar, dış ticaret işlemleri, üretim tekniği veya teknoloji eksenli transferler ve sermaye tabanlı hareketlilikler ülkeler arasındaki iktisadi ilişkileri daha da ilerletmektedir.

Banka kredilerindeki genişlemeler, ithalata dayalı nihai ürünlere ve dayanıklı tüketim malı gibi girdisi ithalata dayalı ürünlere olan talebi artıracığı için bir yandan tasarrufun düşmesi bir yandan da ithalat talebinin artması yoluyla doğrudan ödemeler dengesini etkileyecektir. Bu bağlamda gerek kredi büyümesi gerekse de ulusal paranın aşırı değerlenmesi ödemeler dengesini bozucu etki oluşturarak, ani sermaye hareketlerine karşı ekonomiyi kırılgan bir hale getirebilecektir. Dolayısıyla finansal riskleri takip eden ekonomi yönetimleri, bu ve benzeri durumlarla karşı karşıya kaldığında nispeten daha düşük oranda büyüyen krediler ve daha az değerli ulusal parayı ön plana alan politikalar izleyerek süreci daha etkin yönetebilirler (Kara, 2012: 14).

1.3.2.3. Krediler ile Finansal İstikrar İlişkisi

Finansal piyasa tabanlı gelişmelerin tahmininin zor bir nitelik göstermesi, finansal sistemin güçlü dinamik yapısı ve küresel finansal işlemle özelinde farklılıklar olması finansal istikrar kavramının tanımlanmasını zor bir hale getirmektedir. Temel olarak finansal istikrar; ödeme tabanlı sistemler, risk paylaşımı ve finansal olanakların etkin bir şekilde dağılımı gibi iktisadi fonksiyonların beklenmedik ekonomik şoklar karşısındaki dayanıklılığını ve ilgili piyasalardaki finansal faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde devam etmesini ifade eder. Dolayısıyla finansal istikrar, ulusal ve uluslararası çapta finansal piyasalara karşı olan sürdürülebilir güvenin en temel göstergesidir (TCMB, 2015: 6).

Banka kredileri, temel olarak finansal istikrar için sinyal niteliği taşıyan göstergelerdendir. Serbest sermaye hareketlerine bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik dengesizlikler genel olarak kendini kredilerde ve döviz kurunda göstermektedir.

Kredilerin göreceli olarak düşük seviyelerde artması ve döviz kurunun dengeden aşırı sapma göstermemesi finansal istikrar sorununu tek başına gideremeyecek olsa da önemli bir sorun oluşması riskini büyük oranda engelleyecektir. Ayrıca ulusal ve uluslararası yazında kredilerdeki büyümenin ve ulusal paranın aşırı değerlenmesinin finansal istikrara yönelik kırılganlıklar oluşturacağı son dönemlerde daha fazla ele alınan konulardan birisi haline gelmiştir (Kara, 2012: 15).

1.3.2.4. Krediler ile İstihdam İlişkisi

İstihdam, belirli bir dönemde bir ekonomide tam zamanlı ya da kısmi zamanlı statüde çalışan ekonomik birimlerin toplamı olarak tarif edilir. İşsizlik de aktif şekilde iş arayan; bununla birlikte mevcut koşullarda iş bulamayan bireylerin toplamdaki sayısı olarak ifade edilir (Krugman ve Wells, 2011: 201). Para politikası alanında uygulanan politikalar, temel olarak fiyat istikrarı ve finansal istikrara dayansa da her bir uygulama doğrudan veya dolaylı olarak istihdamı etkilemektedir.

Toplam kredi hacmi ile istihdam arasındaki ilişkileri konu alan çalışmalar incelendiğinde, bankalarca sağlanan kredilerin artmasıyla ekonomideki iş olanaklarının arttığı ve işsizliğin azalış gösterdiği sonuçlarına ulaşılmaktadır. Karaçayır ve Karaçayır (2016) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de yurt içi kredi hacmi ile işsizlik arasındaki ilişki 2006 – 2015 dönemi verileri kullanılarak ARDL sınır testi ile analiz edilmiştir. Kredi hacmi genişlemesinin kısa dönemde işsizliği azaltıcı yönde etkisine ulaşılrken, uzun dönemde ise anlamlı bir etki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Göçer, Mercan ve Bölükbaş (2012) yapmış oldukları çalışmada, 2000Q1 – 2012Q4 dönemi verilerini kullanarak Türkiye için kredi hacmi ile istihdam arasındaki ilişkiyi çoklu yapısal kırılmalı birim kök testi, çoklu yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi ve dinamik en küçük kareler yöntemi modelleriyle analiz etmişler ve kredi hacmindeki artışın istihdamı pozitif etkilediğine ulaşmışlardır.

Shabbir vd. (2012), 1973 - 2007 dönemi verilerini kullanarak Pakistan özelinde finansal gelişmişlik ve istihdam arasındaki ilişkiyi, sınır testi yöntemiyle modellendirmiş ve finansal gelişmişliğin uzun vadede istihdam üzerinde olumlu

etkisinin olduğuna, M2/GSYİH değişkenindeki % 1 oranındaki artışın, işsizliği % 2.3 düzeyinde azalttığına ulaşmışlardır.

Feldmann (2013), çalışmasında 1984 - 2008 dönemindeki yıllık verileri kullanarak panel veri rassal etkiler regresyon modeliyle 78 ülke için finansal sistem derinliğinin işsizlik üzerindeki etkilerini incelemiştir. Sonuçta yüksek seviyedeki finansal sistem derinliğinin, işsizliğin düşük seviyede gerçekleşmesini desteklediğine ulaşmıştır.

Bu çerçevede kredi hacmi genişlediğinde bireysel krediler ekseninde tüketim harcamaları; ticari krediler ekseninde de tüketim ve yatırım harcamaları artış gösterecektir. Bu talep artışları bir yandan doğrudan istihdamı artırırken bir yandan da yatırımlar vasıtasıyla dolaylı olarak istihdamı artıracaktır. Sonuç olarak ceteris paribus varsayımı altında genişletici para politikalarının istihdamı artırıcı etkisi söz konusu olabilirken, daraltıcı politika dönemlerinde olumsuz etkiler gerçekleşebilecektir.

1.3.2.5. Krediler ile Enflasyon İlişkisi

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli ve düzenli artışlar şeklinde tarif edilebilecektir. Enflasyon sosyal, ekonomik ve politik yapılar üzerinde önemli derecede etkiler oluşturduğu için tüm ülke ekonomileri açısından dikkatle takip edilmektedir. Ayrıca enflasyon, ekonomik birimleri belirsizliğe iterek çeşitli vadelerdeki iktisadi faaliyet kararlarını da etkileyebilmektedir.

Enflasyon ile diğer makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen ulusal ve uluslararası birçok çalışma bulunmaktadır. İlgili akademik çalışmaların bir kısmı da bankacılık kesimi kredileri ile enflasyon arasındaki ilişkilere odaklanmış ve çalışmalarda bu değişkenler arasındaki çift yönlü nedensellik ilişkileri ve boyutu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yapılan bazı çalışmalara göre banka kredilerinin artış göstermesi sonucunda piyasalarında oluşan talep hareketliliğinin enflasyona neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Diğer taraftan enflasyona bağlı olarak ortaya çıkan ve kredi arzını daraltıcı şekilde etkiler oluşturan sonuçlara da ulaşılmıştır. Netice itibarıyla bankalar tarafından piyasaya sunulan

krediler ile enflasyon arasındaki nedenselliği açıklayacak şekilde araştırmacılar arasında pür bir fikir birliği bulunmamaktadır (Karahan ve Gürbüz, 2017: 411).

Korkmaz (2019), çalışmasında Türkiye için 2005 (12) – 2018 (10) arasında aylık veriler ile ekonomik değişkenler kapsamındaki etkileşim, simetrik ve asimetrik koşullu değişen varyans modellerini kullanarak bireysel tüketici kredileri ile ticari ve kurumsal kredi kartı kullanım oranlarının TÜFE ve Yurtiçi ÜFE eksenli enflasyon oranlarının volatilitesi üzerinde oluşturduğu etkileri incelemiştir. Yapılan analiz kapsamında tüketici kredi kullanım oranlarının enflasyon oranlarının volatilitesi arttırdığına; bununla birlikte taksitli ticari krediler ve kurumsal kredi kartları kullanım oranlarının enflasyon oranlarının volatilitesi düşürdüğüne ulaşılmıştır.

Kılıç ve Torun (2018), Türkiye’de tüketici kredileri ile bireysel kredi kartı harcamaları ve enflasyon oranı arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmışlardır. Yaptıkları araştırma sonucunda bireysel kredi kartı harcamaları ile enflasyon oranı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine ulaşmışlardır.

Ziramba (2008) tarafından yapılan çalışmada gecikmesi dağıtılmış otoregresif sınır testi (ARDL) modelinden yararlanılarak 1970 – 2005 dönemine ilişkin Güney Afrika’daki banka kredisi hacmi, para arzı, ithalat fiyatı ve reel gelir ile enflasyon arasındaki ilişki test edilmiştir. Yapılan analiz ile bankacılık kesimi tarafından kullandırılan kredilerin enflasyon oranını pozitif etkilediğine ulaşılmıştır.

Groen (2004) tarafından yapılan çalışmada 1977 – 2000 dönemi çeyreklik verileri kullanılarak ABD ve Hollanda için ticari krediler, hisse senedi fiyatları, TÜFE bazlı enflasyon ve faiz oranı değişkenlerine vektör hata düzeltme modeli uygulanmıştır. Yapılan analiz neticesinde banka kredilerindeki artışın enflasyonu arttırdığı bulgusu elde edilmiştir.

Krediler, yukarıda söz konusu edilen ekonomik büyüklüklerle birlikte yatırım, kapasite kullanım oranı, faiz oranı ve bütçe gibi değişkenleri de etkileyebilmektedir. Diğer değişkenler sabitken bankalarca piyasaya sunulan bireysel ve ticari kredilerin artma eğilimine girmesi ile ekonomik faaliyetler hız kazanacağı

için göreceli olarak yatırımlar artacak, kapasite kullanım oranı yükselecek, faiz oranları düşecek ve bütçe gelirleri artış gösterecektir.

1.4. Türkiye’de Banka Kredileri

Her ekonomi, refah düzeyinin artırılması için çeşitli kapsamlarda ekonomi politikaları uygulatır. Bu süreçte başarılı bir sonuç elde edilebilmesi için ekonomideki atıl kaynakların etkin finans piyasaları aracılığıyla sağlıklı yatırımlara dönüştürülmesi gerekmektedir. Bununla birlikte çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ekonomik durgunluklar, sektörleri çeşitli olumsuzluklarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Dolayısıyla krediler, birçok ekonomik faaliyet için kritik önem arz etmektedir.

Tasarrufların iktisadi açıdan verimli bir yapıda kullanılmasında, finansal kesimin etkin ve verimli bir yapıda çalışması gerekmektedir. Böylelikle tasarrufları mevduat şeklinde toplayarak ihtiyaç duyan birimlere sunan bankacılık sektörü, piyasa mekanizmasının temel yapıcısı konumundadır. Kredi kullandırmak bankacılık sektörünün asli faaliyet alanı olmakla birlikte bankaların risk derecesi en yüksek işlemleri olarak da bilinmektedir.

Bir ülkede gerçekleşen finansal piyasa faaliyetleri, çeşitli düzeylerde olmak üzere tüm ekonomik aktörleri doğrudan etkiler. Finansal piyasalardaki en önemli kurumların başında bankalar gelmektedir. Finansal işlemlere aracılık eden bankalar, toplamış oldukları fonları kredi olarak piyasaya sunarak ekonomik etkinliği artırmak açısından önemli bir rol üstlenirler. Finansal aktiflerin çok büyük bir kısmını bankaların oluşturduğu Türkiye finansal sisteminde finansal kurumlardan bankalar ağırlıklı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye gibi göreceli olarak finansal derinliği sınırlı olan bir ekonomide bankalar finansal aracılık faaliyetleri kapsamında vazgeçilmez kuruluşlardır. Bu nedenle, çok sayıda işleve sahip olan bankaların kredi faaliyetleri de her zaman özellikli bir yapıda değerlendirilmiştir.

Bankacılık Sektörü, genel olarak tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de oligopolistik bir yapı göstermektedir. Piyasadaki temel göstergelerin belirlenmesi noktasında büyük bankaların piyasa yapıcısı olması ve küçük ölçekli bankaların da

faaliyetlerinde büyük bankaları takip ediyor olması, homojen ürünün hakim olduğu bankacılık sektörünün oligopolistik piyasa yapısı taşıdığını ortaya koymaktadır (Coşkun, vd., 2012: 52). Oligopol nitelik taşıyan piyasalarda az sayıdaki firma, sonsuz sayıda iktisadi karar birimine satış gerçekleştirir. Dolayısıyla Türkiye’deki banka kredi piyasaları da oligopolistik bir yapı göstermektedir.

Bankacılık sektöründe kullanılan krediler incelendiğinde farklı kapsam ve türlerde çok sayıda kredi türünün olduğuna ulaşılmaktadır. Bankalar; farklı müşteri gruplarına çeşitli vadelerde çeşitli para birimleri itibariyle teminatlı veya teminatsız olarak farklı kapsamlarda krediler sunmaktadırlar. Çalışmanın bu kısmında Türk Bankacılık Sektöründe piyasaya sunulan kredi büyüklüklerine yer verilecektir.

1.4.1. Türkiye’de Vadeleri Bakımından Krediler

Kredi kullanıcıları katlanacakları maliyet ve gereksinimleri, bankalar da müşteri istihbaratı ve kaynak maliyetini göz önünde bulundurarak farklı vadelerde kredi ilişkisine girmektedirler. Kredilerdeki vade unsurunu net bir şekilde açıklamak zor olsa da bankacılık sektörü uygulamaları incelendiğinde kısa, orta ve uzun vadeli kredilerden söz edilebilmektedir.

Tablo 1: Türk Bankacılık Sektöründe Vadelerine Göre Krediler (Milyon TL)

Yıllar	Kısa Vadeli Krediler	Orta ve Uzun Vadeli Krediler	Toplam Krediler
2002	25.454,10	22.314,52	47.768,62
2003	36.939,02	27.632,58	64.571,60
2004	57.431,77	39.764,94	97.196,71
2005	80.029,92	73.659,21	153.689,13
2006	102.815,65	116.171,16	218.986,81
2007	131.397,59	154.218,62	285.616,21
2008	157.454,18	209.990,42	367.444,60
2009	161.269,66	231.350,92	392.620,58
2010	198.496,91	327.354,27	525.851,18
2011	234.850,81	448.042,36	682.893,17
2012	288.175,32	506.581,11	794.756,43
2013	350.150,63	697.259,59	1.047.410,22
2014	410.434,28	830.271,73	1.240.706,01

2015	424.436,78	1.059.819,19	1.484.255,97
2016	485.169,30	1.248.409,12	1.733.578,42
2017	539.105,69	1.558.204,43	2.097.310,12
2018	650.729,82	1.742.343,48	2.393.073,30
2019	722.915,52	1.931.460,56	2.654.376,08

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.06.2020)

Tablo 1’de Türk Bankacılık Sektöründe kullanılan kısa, orta ve uzun vadeli kredilerin 2002 – 2019 dönemi için dağılımı yer almaktadır. Tablodan görüleceği üzere ilk yıllarda kısa vadeli kredilerin ağırlığı varken 2007 yılından itibaren orta ve uzun vadeli krediler ağırlık kazanmıştır. Bununla birlikte 2002 yılındaki toplam kredi miktarı 50 milyar lira dolaylarında iken bu rakam 2019 yılında 2,7 trilyon lira dolaylarına yükselmiştir. 2019 yılında kullanılan kredilerin % 27’si kısa vadeli nitelik taşırken % 73’ü uzun vadeli nitelik göstermiştir.

1.4.2. Türkiye’de Para Birimi Bakımından Krediler

İktisadi karar birimleri ihtiyaçlarına göre lira cinsinden kredi kullanabileceği gibi döviz cinsinden de borçlanmada bulunabilir. Örneğin dış ticaretle uğraşan bir firma, kredi işlemlerini döviz üzerinden yapabilirken, taşıt satın alacak hane halkı ulusal para üzerinden borçlanmaktadır.

Tablo 2: Türk Bankacılık Sektöründe Para Birimi Cinsinden Krediler (Milyon TL)

Yıllar	Ulusal Para Kredileri	Yabancı Para Kredileri	Toplam Krediler
2002	18.929,47	28.839,14	47.768,62
2003	34.528,05	30.043,55	64.571,60
2004	62.201,35	34.995,37	97.196,71
2005	110.793,86	42.895,28	153.689,13
2006	163.094,43	55.892,38	218.986,81
2007	217.014,75	68.601,46	285.616,21
2008	262.142,95	105.301,65	367.444,60
2009	288.207,89	104.412,69	392.620,58
2010	383.756,51	142.094,67	525.851,18
2011	484.828,75	198.064,42	682.893,17
2012	588.351,81	206.404,62	794.756,43
2013	752.698,71	294.711,51	1.047.410,22

2014	880.966,51	359.739,50	1.240.706,01
2015	1.013.288,76	470.967,21	1.484.255,97
2016	1.131.334,66	602.243,76	1.733.578,42
2017	1.414.211,08	683.099,04	2.097.310,12
2018	1.438.234,21	954.839,09	2.393.073,30
2019	1.641.601,11	1.012.774,97	2.654.376,08

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.06.2020)

Tablo 2’de Türk Bankacılık Sektöründe kullanılan ulusal ve yabancı para cinsinden kredilerin 2002 – 2019 dönemi için dağılımı yer almaktadır. Tablodan görüleceği üzere bankacılık sektöründe kullanılan krediler ağırlıklı olarak ulusal para cinsindendir. 2019 yılında kullanılan kredilerin % 62’si ulusal para cinsinden oluşurken % 38’i yabancı para cinsinden oluşmaktadır.

1.4.3. Türkiye’de Türleri Bakımından Krediler

Bir ekonomide hane halkı, ihracatçı niteliğindeki firmalar, yatırım firmaları, üretici firmalar ve diğer birçok iktisadi birim çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için bankalardan borçlanmaktadır. Bu borçlanma kredi şeklinde olabileceği gibi kredi kartı harcaması şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Farklı kapsamlara göre çeşitli isimler altında sunulan bu krediler, fon ihtiyacı olan birimlerce fayda maliyet analizi doğrultusunda tercih edilebilmektedirler.

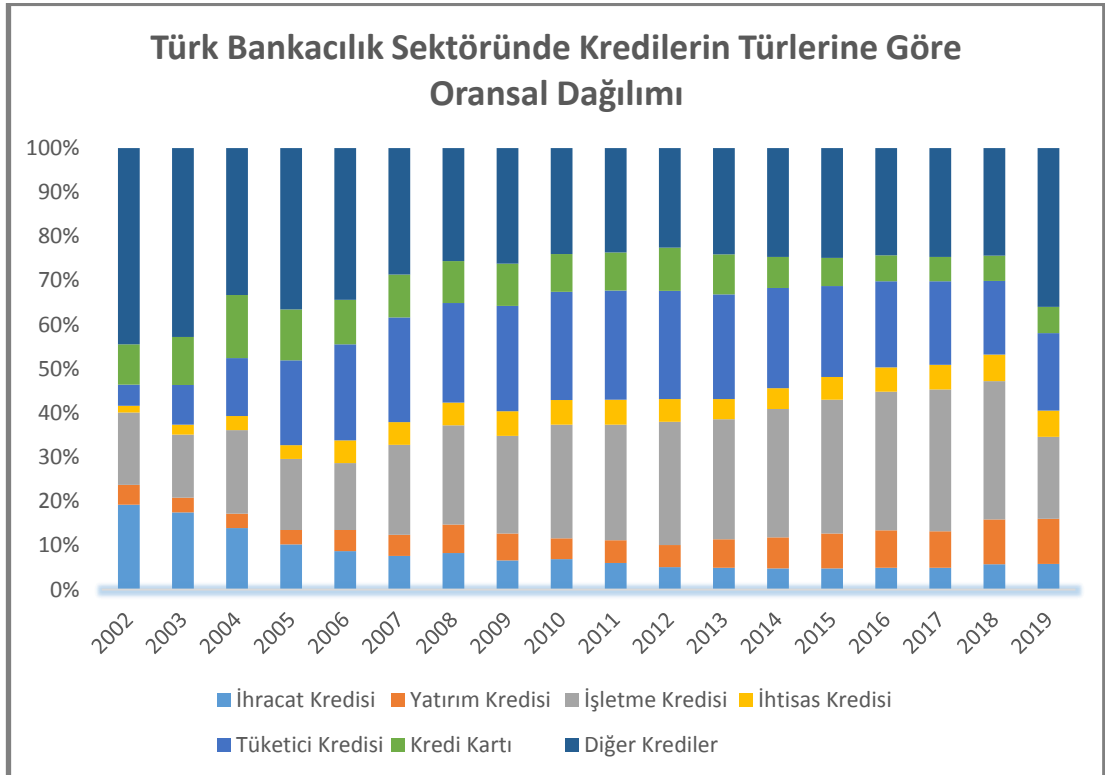
Tablo 3: Türk Bankacılık Sektöründe Türlerine Göre Krediler (Milyon TL)

Yıllar	İhracat Kredisi	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	İhtisas Kredisi	Tüketici Kredisi	Kredi Kartı	Diğer Krediler	Toplam Krediler
2002	9.186	2.167	7.815	707	2.270	4.335	21.288	47.768
2003	11.278	2.161	9.238	1.399	5.813	7.030	27.652	64.571
2004	13.493	3.207	18.335	3.095	12.696	13.920	32.451	97.197
2005	15.681	5.112	24.696	4.750	29.435	17.601	56.414	153.689
2006	19.015	10.521	33.105	11.472	47.545	22.037	75.292	218.987
2007	21.807	13.776	58.149	14.665	67.668	27.806	81.745	285.616
2008	30.421	23.633	82.673	18.887	83.158	34.853	93.820	367.445
2009	25.885	23.890	86.934	22.074	93.337	37.612	102.889	392.621
2010	36.064	24.893	135.174	29.248	129.033	45.191	126.248	525.851
2011	40.640	35.341	178.151	39.231	168.402	58.466	162.662	682.893

2012	40.544	40.080	221.647	40.163	194.318	77.501	180.503	794.756
2013	51.041	67.558	284.476	47.558	248.138	94.942	253.697	1.047.410
2014	59.075	87.029	361.020	57.969	281.934	86.780	306.899	1.240.706
2015	70.645	117.150	449.872	75.388	306.165	94.973	370.063	1.484.256
2016	84.438	147.659	544.277	94.652	337.594	102.182	422.776	1.733.578
2017	101.922	173.607	672.299	117.249	397.341	116.166	518.726	2.097.310
2018	137.372	243.821	748.159	143.308	399.441	136.104	584.868	2.393.073
2019	154.008	270.473	495.702	155.328	466.565	155.818	956.482	2.654.376

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.06.2020)

Tablo 3'te Türk Bankacılık Sektöründe kullanılan kredilerin 2002 – 2019 dönemi için türlerine göre dağılımı yer almaktadır. BDDK verilerinde çok daha fazla sayıda tür dağılımı söz konusu iken çalışmada bütünlüğün sağlanması adına en büyük paya sahip olan türlere yer verilmiştir. Diğer kaleminin çok yüksek seviyede olmasının temel nedeni son yıllarda taksitli ticari kredilerin türlere dâhil edilmesidir. Tablodan görüleceği üzere veri dönemini kapsayan her yılda en büyük ağırlık işletme kredisi türündedir. 2019 yılında kredilerin % 19'u işletme kredisi türünde kullanılmıştır. İşletme kredisini takiben tüketici kredileri en büyük paya sahiptir.

Kaynak: Tablo 3'de yer alan veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 1: Türk Bankacılık Sektöründe Kredilerin Türlerine Göre Oransal Dağılımı (%)

Tablo 3’te yer alan verilerin toplam krediler içerisindeki yüzde oranı alınarak Grafik 1 hazırlanmıştır. Grafik 1’den görüleceği üzere toplam krediler içerisindeki en büyük pay işletme kredileridir. Oransal değişimler takip edildiğinde özellikle ihracat kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı azalırken, yatırım kredilerinin payının artış gösterdiğine ulaşılmaktadır. Diğer taraftan kredi kartlarının toplam krediler içerisindeki payı başlangıçta artış gösterirken ilerleyen yıllarda azalış trendine girmiştir. Benzer şekilde tüketici kredileri de uzun yıllar artış trendi sergilerken son dönemlerde oransal anlamda düşüş göstermeye başlamıştır.

1.4.4. Türkiye’de Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Bankacılık kesimi tarafından iktisadi karar birimlerine kullandırılan krediler ferdi yapıda olabileceği gibi farklı sektörler itibarıyla da kullandırılabilir. Bu çerçevede Türk Bankacılık Sektöründe imalat sanayi, tarım, inşaat, taşımacılık ve haberleşme, toptan ve perakende ticaret sektörleri toplam kredi hacminden yüksek paylar almaktadır.

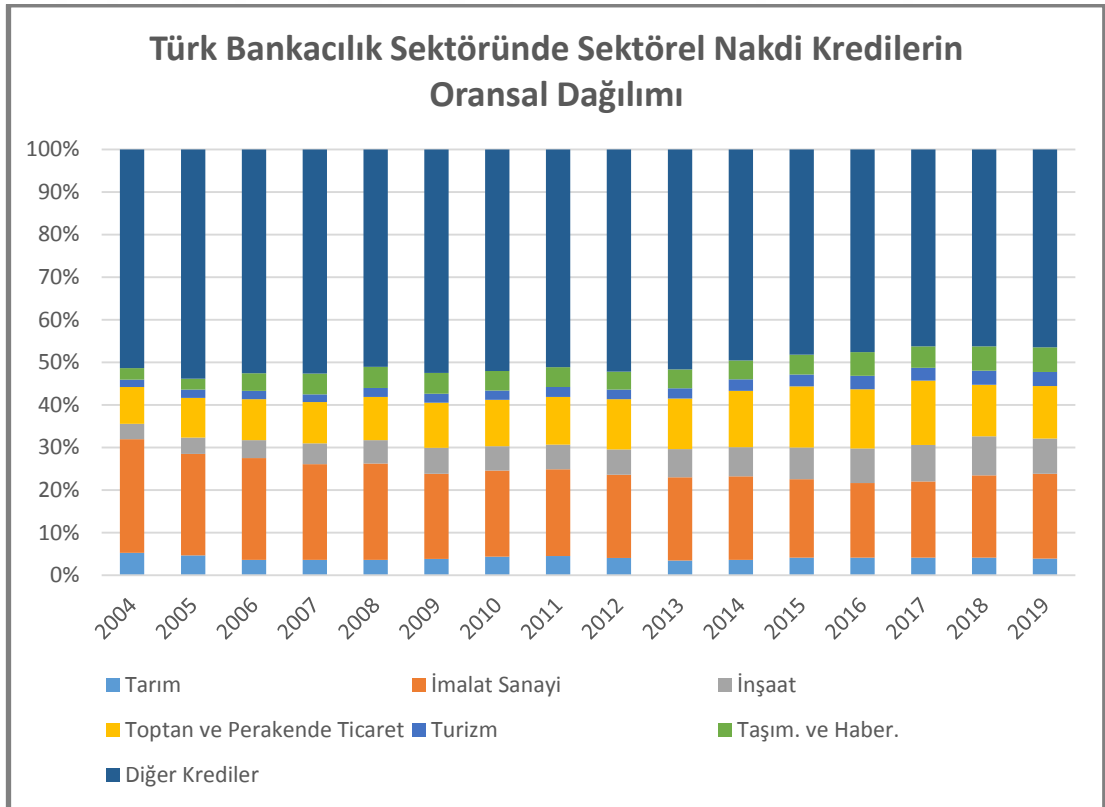
Tablo 4: Türk Bankacılık Sektöründe Sektörel Nakdi Kredi Dağılımı (Milyon TL)

Yıllar	Tarım	İmalat Sanayi	İnşaat	Toptan ve Perakende Ticaret	Turizm	Taşım. ve Haber.	Diğer Krediler	Toplam Krediler
2004	5.069	25.959	3.456	8.494	1.633	2.615	49.971	97.197
2005	7.108	36.645	5.998	14.263	2.895	4.040	82.740	153.689
2006	7.932	52.318	9.114	21.024	4.387	9.035	115.177	218.987
2007	10.327	64.104	13.953	27.764	5.198	14.110	150.160	285.616
2008	13.114	82.925	20.215	37.593	7.567	18.383	187.648	367.445
2009	14.954	78.579	23.805	41.469	8.409	19.208	206.197	392.621
2010	22.382	106.582	30.112	57.078	11.460	24.100	274.137	525.851
2011	30.401	139.209	39.774	76.184	15.513	32.298	349.514	682.893
2012	31.959	155.815	46.966	94.009	18.138	33.395	414.474	794.756
2013	35.586	205.412	69.421	124.440	25.495	45.625	541.431	1.047.410
2014	44.882	243.400	85.412	163.438	33.217	55.430	614.927	1.240.706

2015	60.311	272.516	111.945	212.264	41.299	70.006	715.915	1.484.256
2016	71.437	304.218	140.752	240.979	55.771	96.025	824.396	1.733.578
2017	84.968	374.551	181.214	317.712	63.352	104.279	971.234	2.097.310
2018	98.311	462.030	220.190	289.011	79.086	136.440	1.108.005	2.393.073
2019	103.940	527.746	221.476	325.871	88.249	152.638	1.234.456	2.654.376

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.06.2020)

Tablo 4’te Türk Bankacılık Sektöründe kullanılan nakdi kredilerin 2004 – 2019 dönemi için sektörel dağılımı yer almaktadır. BDDK verilerinde çok daha fazla sayıda sektör dağılımı söz konusu iken çalışmada diğer tablolarla da bütünlüğün sağlanması adına en büyük paya sahip olan sektörlerle yer verilmiştir. Diğer kaleminin çok yüksek seviyede olmasının temel nedeni bireysel kredi ve kredi kartı kapsamlı kredilerin bu kaleme yer almasından kaynaklanmaktadır. Tablodan görüleceği üzere veri dönemini kapsayan her bir yılda en büyük ağırlık imalat sanayi sektöründedir. 2019 yılında kullanılan toplam kredinin % 20’si imalat sanayi ekseninde kullanılmıştır. İmalat sanayini takiben Toptan ve Perakende Ticaret kalemi en büyük paya sahiptir.

Kaynak: Tablo 4’te yer alan veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektöründe Sektörel Nakdi Kredilerin Oransal Dağılımı (%)

Tablo 4’te yer alan verilerin toplam nakdi krediler içerisindeki yüzde oranı alınarak Grafik 2 hazırlanmıştır. Grafik 2’den görüleceği üzere toplam nakdi krediler içerisindeki en büyük pay imalat sanayi kredileridir. Oransal değişimler takip edildiğinde özellikle imalat sanayi kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı azalırken, inşaat sektörü ekseninde kullanılan kredilerin payının artış gösterdiğine ulaşılmaktadır. Diğer taraftan toptan ve perakende ticaret kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı başlangıçta artış gösterirken son yıllarda azalış trendine girmiştir. Grafik bütünüyle değerlendirildiğinde bankacılık kesimi kredileri anlamında sanayi sektöründen hizmetler ve ticaret sektörüne doğru bir kayma görülmektedir. Ayrıca inşaat sektöründeki hızlı ve sürekli artışın 2008 Küresel Krizi sonrası belirli bir süre yavaşladığına ulaşılmaktadır.

1.4.5. Türkiye’de Tüketici Kredilerinin Dağılımı

Tüketici kredileri, bir tür hızlandıran etkisiyle birçok mikro ve makro iktisadi değişken üzerinden ekonomik büyüklüklere etki ettiği için temel nitelikte bir kredi kanalı aracıdır. Belirli bir piyasa yapısı içerisinde her üreticinin de aynı zamanda bir tüketici olduğu düşünüldüğünde tüketici kredilerinin bankacılık sektörü içerisindeki önemi ortaya çıkmaktadır. Tüketiciler; konut, taşıt ve ihtiyaç kredisi tercih edebilmekle birlikte kullandıkları bireysel kredi kartları ile de kendilerine kredi sağlayabilmektedirler.

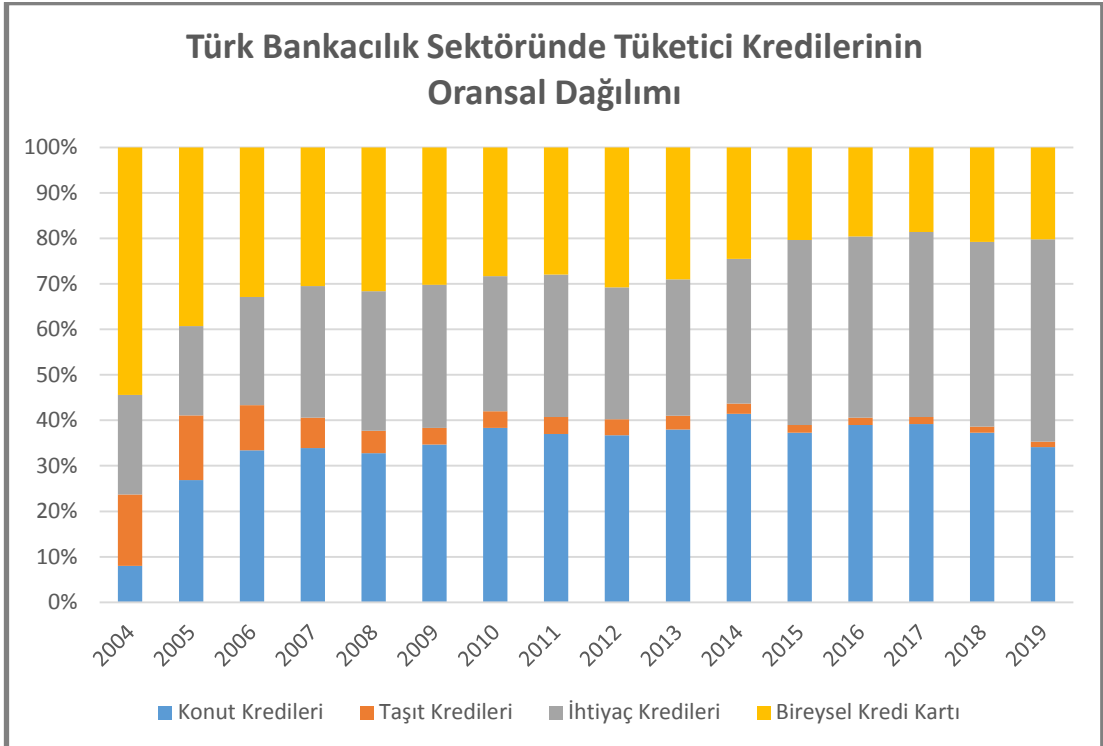
Tablo 5: Türk Bankacılık Sektöründe Tüketici Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL)

Yıllar	Konut Kredileri	Taşıt Kredileri	İhtiyaç Kredileri	Bireysel Kredi Kartı	Toplam Krediler
2004	2.008	3.974	5.534	13.717	25.233
2005	11.847	6.220	8.638	17.259	43.964
2006	21.881	6.469	15.614	21.526	65.490
2007	30.048	5.903	25.665	27.103	88.719
2008	35.306	5.280	33.099	33.990	107.675
2009	42.045	4.314	38.165	36.576	121.100
2010	58.831	5.635	45.755	43.582	153.803
2011	73.269	7.359	62.029	55.489	198.146

2012	85.128	8.042	67.356	71.593	232.119
2013	109.680	8.531	86.444	83.806	288.461
2014	125.371	6.832	96.236	74.126	302.565
2015	143.248	6.448	156.149	78.702	384.547
2016	163.734	6.719	166.939	82.384	419.776
2017	191.426	7.203	198.578	91.101	488.308
2018	188.031	6.528	204.787	104.786	504.132
2019	199.088	7.070	260.340	117.896	584.394

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.06.2020)

Tablo 5'te Türk Bankacılık Sektöründe kullanılan tüketici kredilerinin ve bireysel kredi kartı harcamalarının 2004 – 2019 dönemi aralığında kullanım değerleri yer almaktadır. 2004 yılında tüketici kredileri ve bireysel kredi kartı harcamaları toplamı yaklaşık olarak 25 milyar lira dolaylarındayken bu rakam 2019 yılında 585 milyar lira seviyelerine yükselmiştir. Kredi kullanımının ağırlıklı olarak konut kredileri ve ihtiyaç kredileri ekseninde geliştiği görülmekte olup, 2019 yılında gerçekleşen kredilendirmenin % 34'ü konut kredilerinde, % 1'i taşıt kredilerinde, % 45'i ihtiyaç kredilerinde ve % 20'si de bireysel kredi kartları kapsamında söz konusu olmuştur.

Kaynak: Tablo 5'te yer alan veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 3: Türk Bankacılık Sektöründe Tüketici Kredilerinin Oransal Dağılımı (%)

Tablo 5’te yer alan verilerin toplam tüketici kredileri içerisindeki yüzde oranı alınarak Grafik 3 hazırlanmıştır. Grafik 3’ten görüleceği üzere tüketici kredileri içerisindeki en büyük pay konut sektörü kredileridir. Oransal değişimler takip edildiğinde özellikle taşıt kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı azalırken, konut sektörü çerçevesinde kullanılan kredilerin payının artış gösterdiğine ulaşılmaktadır. Diğer taraftan bireysel kredi kartı kapsamında gerçekleşen tüketici kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı sürekli ve hızlı bir şekilde azalış trendine girmiştir. Grafik bütünüyle değerlendirildiğinde tüketici kredileri anlamında dönem ilerledikçe bireysel kredi kartı ve taşıt kredisi ağırlığından konut kredisi ve bireysel ihtiyaç kredisi ağırlığına bir dönüş ortaya çıkmaktadır.

1.4.6. Türkiye’de KOBİ Kredilerinin Dağılımı

Çeşitli piyasa yapıları içerisinde faaliyet gösteren KOBİ’ler sağladıkları istihdam ve oluşturdukları katma değer ile ekonomide önemli bir yer tutmaktadırlar. İç piyasada veya dış piyasada yapmış oldukları ticari faaliyetler gereği fon ihtiyacı olan KOBİ’ler ulusal para veya yabancı para üzerinden kredi kullanabilmektedirler.

Tablo 6: Türk Bankacılık Sektöründe KOBİ Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL)

Yıllar	Ulusal Para Kredileri	Yabancı Para Kredileri	Toplam Krediler
2006	50.572	9.042	59.614
2007	61.130	15.390	76.521
2008	65.801	18.803	84.605
2009	66.570	16.702	83.271
2010	96.916	28.552	125.468
2011	128.423	34.379	162.803
2012	166.568	33.175	199.743
2013	221.914	49.507	271.421
2014	279.913	53.365	333.278
2015	322.670	66.079	388.749
2016	341.585	78.954	420.539
2017	428.447	84.774	513.222
2018	472.047	139.296	611.342
2019	492.857	122.503	615.360

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.06.2020)

Tablo 6’da Türk Bankacılık Sektöründe kullandırılan KOBİ kredilerinin 2006 – 2019 dönemi için değerleri yer almaktadır. 2006 yılında KOBİ’lere yönelik olarak kullandırılan ulusal ve yabancı para kredilerinin toplamı yaklaşık 60 milyar lira dolaylarındayken bu rakam 2019 yılında 615 milyar lira seviyelerine yükselmiştir. Kredi kullanımının ağırlıklı olarak ulusal para ekseninde geliştiği görülmekte olup, 2019 yılında gerçekleşen kredilendirmenin % 80’i ulusal para kredilerinde ve % 20’si de yabancı para kredileri kapsamında söz konusu olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

SORUNLU KREDİLER VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ

Bankalar, temel işlevleri gereği fon arz eden iktisadi karar birimleri ile fon talep eden birimleri bir araya getiren yapılardır. Bu çerçevede bankalar fonların büyüklük, vade, yapı ve faiz bakımından farklılık gösterdiği yanları uyumlaştırarak temel işlevlerini en etkin şekilde yerine getirmeye çalışırlar. Ayrıca bankalar, uzmanlıklarını da ön plana çıkartarak fon arz eden tarafların bireysel olarak başaramayacakları işlemleri de daha rahat bir şekilde yapabilmektedirler. Sonuç olarak kâr amacı ile çalışmakla birlikte güven sahibi kurumlar olmaları nedeniyle işlemlerini düşük riskle gerçekleştirmeye önem göstermektedirler.

Tüm dünyada giderek artan küreselleşme hareketleri, ulusal ve uluslararası boyutta bankacılık sektöründeki rekabetin artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçiş sağlanmasıyla bir yandan bankaların fon kaynakları artmış, bir yandan da fon kullanım alternatifleri çeşitlenmiştir. Ancak bankacılık sektörü özelinde yaşanan kârlılık artışları risklerin de hızlı bir şekilde artmasını beraberinde getirmiştir.

Kredilendirme sürecinde ters seçim ve ahlaki çökmenin varlığı, işlemsel açıdan yapılan hatalar, finans piyasaları eksenli krizler, çeşitli piyasalarda faaliyet gösteren firmalarından kaynaklanan olumsuzluklar gibi nedenlerle zaman zaman

kullandırılan kredilerin geri ödemelerinde aksaklıklar yaşanabilmekte ve sorunlu krediler ortaya çıkabilmektedir.

Sorunlu krediler, Dünyadaki ve Türkiye'deki finans piyasasında işlem gerçekleştiren karar birimlerinin önde gelen sorunları arasında yer almaktadır. Bu nedenle bankacılık üzerine yapılan çalışmaların birçoğunda sorunlu kredilere yer verilmektedir. Ancak vurgulanması gerekir ki sorunlu kredilerin temelinde yatan unsur bankacılık kesiminin maruz kaldığı risklerdir. Çalışmanın bu bölümünde bankacılıkta yaşanan riskler üzerinde durulacak ve bunu takiben sorunlu krediler ve çeşitli açılardan Türkiye'deki sorunlu kredilerin gelişimi ele alınacaktır.

2.1. Bankacılıkta Risk

Risk kavramı, birçok alanda sık bir şekilde kullanılsa da temelde konu olan varlığın para olması nedeniyle mali piyasalarda ve özellikle de bankacılık piyasasında ayrı bir önem arz etmektedir. Fon fazlası olan iktisadi karar birimlerinden fon ihtiyacı olan iktisadi karar birimlerine fon transferi fonksiyonunu yerine getiren bankalar, farklı derecelerde ve çok sayıda riskle karşı karşıya kalabilecekleri için diğer birçok sektöre göre daha yüksek risk altında çalışmaktadırlar. Bu bilgiler ışığında çalışmanın bu bölümünde risk kavramının ele alınmasını takiben bankacılıkta risk ve yönetimi konuları ele alınacaktır.

2.1.1. Risk Kavramı

Belirli bir piyasa yapısı içerisinde faaliyet gösteren gerçek veya tüzel iktisadi karar birimleri, doğrudan veya dolaylı olarak belirlenmiş bir hedefi gerçekleştirmek adına katma değer yaratıcı faaliyetlerde bulunurlar. Çeşitli bileşenlerdeki üretim faktörlerinin kullanılması yoluyla gerçekleştirilen üretim faaliyetleri sonucunda hedeflenen katma değere ulaşamaması gibi planlama sürecindeki hedefleri karşılayamayacak durumlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla her bir faaliyette farklı ölçülerde de olsa beklenen sonucun elde edilememesi gibi ihtimalin söz konusu olması; risk, olasılık, belirsizlik ve oynaklık gibi kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İnsanlık tarihi incelendiğinde içinde bulunulan dönemdeki faaliyetlere bağlı olarak her bir dönemde risk olgusunun varlığını sürdürdüğüne ulaşılmaktadır. Tarım öncesi toplumlar da yeterli yiyeceğe ulaşamaması olasılığı; tarım toplumlarında iklimsel hareketler, ticaret toplumlarında fiyat gelişmeleri ve lojistik hizmetlerdeki aksamalar, finansal piyasaların gelişmesiyle de yatırımcı kararları ve ekonomik krizler riskin farklı boyutlarını ortaya koymaktadır.

Risk kelimesi, kökeni itibariyle Latince'ye dayanmaktadır. Almanca terminolojide risiko, İtalyancada risco, Fransızcada risque ve İngilizcede risk olan bu kavram, Türk dilinde ilk olarak riziko olarak kullanılmış ve daha sonra risk şeklinde terminolojide yerini almıştır (Varlık, 2010: 75). Birçok dilde kullanım yeri bulan risk kavramı kelime anlamı olarak, kayıp veya zarara yol açabilecek bir durumun ortaya çıkma olasılığı olarak tarif edilmektedir. Risk, gelecek ile ilişkilendirilen bir kavram olup, meydana gelip gelmeme ihtimali olan durumlarda kullanılır.

Ulusal ve uluslararası ölçekte kaleme alınan birçok yayında risk kavramının farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Risk kavramının çok sayıda farklı alanda kullanılıyor olması ve belirsizlik, ihtimal ve oynaklık gibi yakın ilişki içerisinde olduğu kavram sayısının fazla olması çok sayıda risk tanımlamasının gündeme gelmesine neden olmuştur. Risk kavramı ekseninde yapılan tanımlamaların birkaçı aşağıdaki gibidir.

Kimball (2000)'e göre risk, gelecekteki sonuçlarla ilgili belirsizliğin varlığıdır ve ekonomik hayattaki en önemli faktörlerden biridir. Çünkü iktisadi karar birimleri, gelecekte oluşacak nakit akışının araştırmaya, ürün geliştirmeye, makine ve teçhizata, üretim tesisine, ve insan kaynağına yapacakları yatırımları karşılayıp karşılamayacağını bilmemektedir. Gerçekleştirilen bu yatırımların gerekli getiriye sağlayamaması durumunda mali taahhütler değer kaybına uğrayacaktır

Riskin özelliklerinden yola çıkarak bir tanımlamada bulunan Babuşçu (2005), riski belirli bir zaman diliminde belirli bir amaca ulaşamaması sonucunda zarara uğrama olasılığının gerçekleşmesi şeklinde tanımlamıştır. Risk kavramının en temel özellikleri; net ve tam bir şekilde bilinmemesi, çeşitli vadelere göre değişkenlik arz

edebilmesi, negatif sonuçlar oluşturabilmesi ve çeşitli kapsamlarda yönetilebiliyor olabilmesi niteliğinin varlığıdır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından yayımlanan 11 Temmuz 2014 tarih ve 29057 sayılı Resmi Gazete’de risk tanımı yapılmıştır. Buna göre risk; “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” te risk kavramı, “bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik fayda seviyesinin azalması ihtimali” şeklinde tanımlanmıştır (BDDK, 2014: Madde 3).

Genel yapıda zarar ile karşılaşma veya elde edilecek getiride kayıp yaşama gibi olumsuz tanımlamalarla tarif edilen risk kavramı, beklenen değerden olumlu veya olumsuz sapmadır (Aydeniz, 2008: 4). İstenilen bir sonuca ulaşma noktasında belirli bir oranda risk alınması gerektiğini belirten öğretiler, riskin olumlu açıdan da değerlendirilmesi konusunda etkilidir. Çünkü risk alınan ekonomik faaliyetlerde genel olarak bir tarafın kazancı diğer tarafın kaybı olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bir taraf için olumlu beklenti olasılığı meydana gelecekken diğer taraf için olumsuz beklenti ihtimali meydana gelecektir.

Risk, belirli bir zaman diliminde ve çeşitli karşılaştırmalar dâhilinde fayda maliyet analizi yapılan bir yatırımın gelecekte sağlayacağı getiri hakkında oluşan belirsizlik ölçüsüdür. Burada riskin rakamlandırılabilen bir ölçü olması, gelecek hakkındaki belirsizliklerden ileri gelmesi ve bir yatırımın gelecekteki bilinmeyen getirisiyle ilişkisinin olması; risk konusundaki önemli noktalardır (Parasız, 2014: 217). Diğer bir tanıma göre ise risk, planların başarısızlıkla sonuçlanması ihtimali, hata içeren karar alma olasılığı, zarar ile sonuçlanma veya kazanç sağlayamama gibi durumlar olarak tarif edilmektedir (Bolak, 2016: 3).

Genel olarak bakıldığında risk kavramının çoğunlukla iş hayatında kullanıldığına ulaşılmaktadır. Bir tanımlamaya göre risk, iş hayatındaki değişimler nedeniyle firma değerinde düşüştür (Pyle, 1997: 3). Risk, belirli bir zaman aralığında amaç edinilen bir sonucun elde edilememesi, zarar edilmesi veya kayba uğraması

olasılığı ve bu olasılığın oluşması halinde meydana getireceği negatif etkinin şiddetidir (Fıkırkoca, 2003: 25). Diğer bir tanıma göre bir işlemin iktisadi anlamdaki değerinin belirsizliğine veya bir işlemle ilgili olarak meydana gelen maddi kaybın ya da zararın oluşması ile neticelenecek iktisadi fayda düzeyinin azalması ihtimaline risk denir (Ergül, 2004: 9). Ekonomik sistemde gerçekleştirilen her faaliyette belirli bir planlama dâhilinde çeşitli kazanımlar hedeflenir. Planlanan yapı ile gerçekleşen sonuçlar arasındaki farka risk denir (Uzunoğlu, 2003: 40). Tüm alanları kapsayacak şekilde bir tanımlamada bulunan Holton (2004)'e göre risk, belirsizlik ve belirsizliğe karşı korunmasız olma durumudur.

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen tanımlamalardan ulaşılabileceği üzere risk, istenmeyen veya beklenmeyen bir sonuçla karşılaşma ihtimali olarak ele alınmakta ve çoğunlukla da negatif yönü üzerinde durulmaktadır. Genel olarak negatif yönü daha çok konu edilen risk kavramı, bilimsel gelişmeler ve ihtiyaçların farklılaşması ile ortaya çıkan yeni anlayışlar doğrultusunda değişmeye başlamış ve fırsat yönü de çalışmalara konu edilmiştir.

Çok sayıda risk tanımlaması yapılmasına rağmen, genel kabul görmüş birkaç tanıma aynı anda yer veren genel bir tanımlama yapılacak olursa risk; gelecekte oluşabilecek belirsizlik nedeni ile iktisadi karar birimlerinin, içinde bulunulan dönemde yapmış olduğu işlemler veya kontratlarda gelecek dönemlerde değişmesi muhtemel koşullara bağlı olarak zarar etme ihtimalidir. Diğer taraftan nakit akışlarında oluşabilecek düzensiz hareketler ve bu düzensizlik nedeniyle yaşanacak ödeme sorunu ya da beklentiden daha fazla borçlanma zorunda kalma durumlarından biri veya birkaçının aynı zamanda meydana gelmesi sonucu gerçekleşen, sorumluluklarını zamanında ve tam olarak gerçekleştirememekten kaynaklanan tasfiyeyle karşılaşabilme tehlikesi şeklinde tarif edilebilir (Şakar, 2002: 8).

2.1.2. Risk ile İlgili Temel Kavramlar

Gerek akademik çalışmalarda gerek güncel yazımda gerekse de günlük hayatta risk kavramı, birçok kavram ile aynı anlama gelecek şekilde kaleme

alınmaktadır. Bu çerçevede belirsizlik, olasılık ve oynaklık kavramları risk kavramı ile sıklıkla ilişkilendirilen kavramlardır.

Risk, beklenen getirinin elde edilememe olasılığı şeklinde tanımlanabilir. Bu boyutuyla risk, geleceğe ilişkin bir kavramdır ve beklentilerin gerçekleşmemesi durumunu ifade eder. Olasılık kavramı, risk ile belirsizliği birbirinden ayıran önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Risk, oluşması olası sonuçlara yönelik olarak objektif bir olasılık dağılımının gerçekleştiği durum şeklinde ifade edilmektedir. Belirsizlik durumunda ise gelecek dönemlerde oluşacak sonuçlarla ilgili kesinlik durumu ortada olmasa da meydana gelebilecek sonuçlar çerçevesinde objektif olasılık dağılımı mevcuttur (Altay, 2015: 1).

Belirsizlik ile risk arasındaki temel fark şöyle tarif edilebilir: Belirsizlik bilinmeyen, kontrolü olmayan ve planlı olmayan olayları göstermekte; risk ise cari verileri de kullanarak ölçülebilir nitelikteki durumları ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle risk, belirsizlik temelli durumların veya yapıların ölçümlenmiş, objektif ve nicel değerler ile karakterize edilmiş durumudur. Özetle, günlük yaşamda genellikle eşanlamlı olarak algılanan belirsizlik sübjektif, risk ise objektif niteliklidir (Fıkırkoca, 2003: 29).

Olasılık ise, bir durumun olabilmesi, olabilirlik, ihtimal, bir olayın ortaya çıkışının beklenmesi ile birlikte bire bir kesinliğin söz konusu olmaması halidir. Bu bağlamda bir olay pek çok şekilde sonuçlanabilir ve bu sonuçların tamamı birer ihtimaldir. Olasılık % 0 ile % 100 aralığında değer alabilmektedir. Bir durumun gerçekleşebilme olasılığı % 0 ise o durumun gerçekleşme ihtimali beklenemez. Bununla birlikte olasılık % 100 olduğunda ilgili olayın gerçekleşeceği net bir şekilde kesindir. Olasılığın % 100'e yaklaşması olayın gerçekleşme ihtimalinin arttığını göstermektedir. Olayın gerçekleşme olasılığı % 100 olduğunda kesinlik durumu ortaya çıkarken, 0'a doğru gelindiğinde belirsizlik söz konusu olmaya ve dolayısıyla belirsizlik ihtimali artmaya başlar. Olasılık kavramı, risk kavramı ile yakın ilişkide bir sözcük olmakla birlikte riskin tarif edilmesi ve yönetilmesinde sıklıkla gündeme gelmektedir (Seyidoğlu, 2002: 280).

Oynaklık, piyasada pozitif veya negatif yöndeki değişimleri ifade etmekle birlikte dalgalanma, değişkenlik ve volatilité olarak da tanımlanmaktadır. Oynaklığın artması riskleri de artırmakta ve bu nedenle oynaklıktan kaynaklı riskler yatırım kararlarında daha fazla dikkate alınmaktadır. Bu yönüyle oynaklık, riskin tanımlanması ve yönetiminde önemli bir unsurdur (Yarız, 2011: 9).

Belirsizlik, olasılık ve oynaklık kavramlarına ilave olarak değişkenlik, fırsat, karmaşıklık, şans ve tehlike gibi kavramlar da risk kavramını içeren çalışmalarda kullanılabilmektedir. İlgili kavramlar, risk kavramı ile ilişkili olmakla birlikte risk kavramını temsil etmeyen kavramlardır. Dolayısıyla konunun ele alınışı açısından kullanılan kavramın iyi analiz edilmesi, risk kavramının doğru bir şekilde yorumlanmasında kritik öneme sahiptir.

2.1.3. Risklerin Sınıflandırılması

Büyükluğu ve faaliyet alanı fark etmeksizin her işletmenin farklı ölçülerde riskle karşılaşabiliyor olması, firma veya piyasa yapısına göre çok çeşitli türlerde risklerin söz konusu olması ve gerek yurtiçi gerekse de yurtdışı kaynaklardan söz edilebiliyor olması; risk kavramının sınıflandırılabilmesi anlamında güçlükler yaşanmasını ortaya çıkartmaktadır. Tasniflendirme noktasında yaşanan bu güçlükler de farklı kaynaklarda farklı sınıflandırmaların yapılmasını beraberinde getirmektedir. Diğer birçok çalışmadaki sınıflandırmalar değerlendirilerek söz konusu bu çalışmada sistematik – sistematik olmayan risk, yönetilebilir – yönetilemez risk, firma içi – firma dışı riskler ve finansal – finansal olmayan riskler olarak dörtlü bir sınıflandırma tercih edilmiştir.

2.1.3.1. Sistematik – Sistematik Olmayan Risk

Bazı riskler mikro ölçekli olup belirli bir sektörü veya sektöre ait belirli bir piyasayı etkilerken; bazı riskler de makro boyutta olup üretici niteliğindeki tüm iktisadi karar birimlerini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda işletmeler sistematik veya sistematik olmayan riskler ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Sistematik olmayan riskler, belirli bir sektörün veya ilgili sektörde faaliyet gösteren bir firmanın

karşılaştığı riskler olup; sadece bu firma veya sektörü etkileyen risklerdir (Ceylan ve Korkmaz, 2004: 456).

Sistemik risk ise politik, ekonomik ve sosyal durum gibi çevresel faktörlerdeki değişimlerden kaynaklanan ekonomideki tüm işletmeleri aynı yönde ve farklı derecelerde etkileyen risklerdir. Bu riskler, beklenmedik olaylar sonucunda meydana gelirler ve piyasa yapısı fark etmeksizin tüm işletmeleri farklı ölçülerde etkilerler. Sistemik risklere pazar riski de denilebilmektedir (Babuşçu, 2005: 5). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere işletmeler kendi faaliyetlerini düzenleyerek veya çeşitli araçlarla kontrol ederek sistemik olmayan riskleri azaltabilme olanağına sahiptirler; bununla birlikte sistemik risklerin genel ekonomik yapıda etkiler meydana getiriyor olması, bu risklerin kontrolünün daha zor olduğunu ortaya koymaktadır.

Özellikle küresel ölçekli krizlerin yaşanmasının ardından sistemik ve sistemik olmayan risk kavramlarının yanında sistemik risk kavramı da literatüre kazandırılmıştır. Sistemik risk, finansal kesimin tümünün veya bir kısmının zarar görmesinden kaynaklanan ve reel sektör üzerinde önemli boyutlarda negatif etki oluşturma potansiyeline sahip olan finansal hizmetlerde bozulma olarak tanımlanabilir (IMF, BIS ve FSB, 2009: 2). Bu çerçevede bir yatırım aracında, bir finansal kurumda veya bir ülkede ortaya çıkacak bir olumsuzluğun bir domino etkisi şeklinde diğer birimleri de etkileyerek sistemde güvensizlik etkisi oluşturmaları sistemik riski göstermektedir.

2.1.3.2. Yönetilebilir – Yönetilemez Risk

Risklerin sınıflandırılması ekseninde dikkate alınan bir ayırım da risklerin yönetilebilir olup olmamasıdır. Yönetilebilir risk, belirli finansal araçlar kullanılarak veya alınacak önlemler ile belirli ölçülerde önceden öngörülebilir ve yönetilmesi mümkün olabilen risklerdir. Yönetilemeyen riskler ise, öngörülmesi oldukça güç olan ve bu bağlamda yönetilebilme imkânı olmayan veya sınırlı olan risklerdir (Bolak, 2016: 5).

Genel çerçevede yönetilebilir riskler; süreç riskleri, işletme riskleri, organizasyonel riskler ve yönetim riskleri iken yönetilmez nitelikteki riskler; hukuki riskler, makro ekonomik riskler, politika temelli riskler, çevresel riskler, sosyal riskler, kriz dönemlerinde meydana gelen riskler, sağlık riskleri, ekolojik riskler, ülkesel riskler ve piyasa riskleri şeklinde belirtilebilir (Yarız, 2011: 19).

Finansal piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak finansal araçların nitelik ve nicelik açısından ilerlemeler kaydetmesi, bilgi ve iletişim teknolojisi alanından yaşanan gelişmeler ve riskten korunma çabalarının sürdürülebilir bir şekilde önem kazanması, bazı yönetilemez nitelikteki risklerin yönetilebilir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Hedge fonlarının kapsam açısından gösterdiği gelişim, bu konuyu açıklar nitelik taşımaktadır. Genel olarak düşünüldüğüne özellikle firma dışından kaynaklanacak risklerin yönetilemez olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda işletmelerin ana hedeflerinin sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi adına iyi bir planlama sürecine sahip risk yönetimine dikkat verilmesi kritik öneme sahiptir.

2.1.3.3. Firma İçi ve Firma Dışı Riskler

İşletmenin kendi faaliyetleri dışında gerçekleşen ve sonuç olarak genel risk seviyesini büyük ölçüde etkileyen çevresel unsurlara firma dışı riskler denilmektedir. Firma içi riskler ise, işletmenin organizasyonel yapısından kaynaklanan ve dolayısıyla işletmenin kendi kontrolü altında olduğu düşünülebilecek risklerdir. Beklenmedik piyasa fiyatı değişimleri, çeşitli ekonomik faaliyetlerde meydana gelen inovatif (yenilikçi kapsamda ilk kez deneyimlenen hareketler) hareketlerin oluşturacağı sorunlar, ekolojik gelişmeler, ulusal ve uluslararası ölçekte ortaya çıkabilecek vergilendirme farklılıkları ve kurlardaki aşırı volatiliteler firma dışı risk unsurlarına örnektir. İşletmenin kullanmış olduğu üretim teknolojisinin yapısı, ticari faaliyetlerinde söz konusu olan borçlanma ağırlığı, insan kaynağının eğitim düzeyi ve kalifikasyon bazı özellikleri, işveren ile çalışanlar arasındaki iletişimin niteliği ve işletmenin çeşitli amaçları doğrultusunda aldığı kararlar firma dışı unsurları göstermektedir (Bolak, 2016: 4).

Firma içi riskler ile firma dışı riskler karşılaştırıldığında firma içi risklerin tahmininin, ölçümünün ve kontrolünün firma dışı risk unsurlarına göre daha kolay olacağı belirtilebilir. Firma içi risklerin kısa sürede atlatılma ihtimalinin yüksek olmasının yanında firma dışı risklere özel önem verilerek bu risklerden belirli deneyimlerin kazanılarak fırsatlar yaratılmaya çalışılmalıdır.

2.1.3.4. Finansal ve Finansal Olmayan Risk

Finansal risk, temel olarak işletmelerin yabancı kaynak kullanmalarına bağlı olarak ortaya çıkabilen bir risk türüdür (Altay, 2015: 7). İşletmeler, fayda maliyet analizi gerçekleştirerek belirli dönemlerde özsermaye yerine yabancı sermaye tercih edebilmektedirler. İlerleyen dönemlerde anapara ve faiz ödemesi gerektirecek olan söz konusu borçlanmalar; miktar ve fiyat eksenli satış gelirlerinin azalması, faiz ve döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmalar, hammadde veya aramalı girdi maliyetlerinin artması, işletme borçlarının tahsil edilmesinde yaşanan sorunlar ve özsermayenin yetersiz kalması gibi nedenlerle ödeme güçlükleri ile sonuçlanabilmektedir. Yükümlülüklerin itfası sürecinde oluşacak söz konusu bu riskler, finansal riskin oluşumuna neden olacaktır.

Finansal olmayan riskler, işletmelerin ticari faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan risklerdir. İşletmelerin mal veya hizmet üretim süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan; işletme yöneticilerinin sektörel tecrübeleri, problem çözme becerileri ve organizasyonel yapıya olan hâkimiyetleri gibi özelliklerine bağlı olarak profesyonel bakış açılarıyla üstesinden gelebilecekleri risklerdir (Çağdaş ve Gürsoy, 2003: 56).

Finansal risklere kıyasla finansal olmayan risklerin yönetilmesi daha kolaydır. Finansal olmayan risklerin işletmenin çeşitli fonksiyonlarında yapılacak revizelerle kontrol altına alınabilmesi ihtimali yüksektir. Ancak finansal risklerin piyasa tabanında gerçekleşmesi ve dolayısıyla uluslararası nedenlerden de kaynaklanabiliyor olması, finansal risk yönetiminin göreceli olarak daha zor olduğunu ortaya koymaktadır.

2.1.4. Bankaların Karşılaştıkları Riskler

Kâr amacı güden her bir işletmenin olduğu gibi bankaların da temel hedefi kârını maksimize etmektir. Ancak diğer işletmelere oranla bankacılık kesiminin karşılaştığı riskler çok daha fazladır. Fon fazlası olan çevrelerden fon gereksinimi olan çevrelere fon transferi yapan bankaların söz konusu bu aracılık işlemleri, ürün ve müşteri yelpazesinin çok geniş olması ve büyük ölçüde uluslararası yükümlülüklerinin olabilmesi bankaların ağır risk yükünü ortaya koymaktadır.

Finansal piyasalarda faaliyet gösteren işlemciler için en önemli noktalardan biri beklentilerdir. Finansal piyasaların temel iktisadi karar birimleri olan bankalar, gelecek dönemlerle ilgili beklentilerine göre varlık ve özellikle de yükümlülüklerini planlarlar. Bu çerçevede vade yapısı, finansal araç çeşitlendirmesi ve kredi / mevduat yapısı gibi noktalarda beklentiler büyük etkiye sahiptir. Beklentilere bağlı olarak alınan pozisyonlar, söz konusu beklentilerin gerçekleşmesi durumunda bankalara büyük oranda kazanç sağlayabilirler; ancak beklentilerin planlamalara uygun ölçüde gerçekleşmemesi birçok risk unsurunu da beraberinde ortaya çıkartarak bankaları önemli sorunlarla karşı karşıya getirebilirler.

Bankacılık sektörünün maruz kaldığı riskler konusunda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalara bakıldığında, risklerin birçok sınıflandırma dâhilinde ele alındığına rastlanmaktadır. Ancak her bir risk türünün farklı sınıflandırmalar altında analiz edilebilme olanağının bulunması durumu söz konusudur. Dolayısıyla bu çalışmada bankaların karşılaşılabilecekleri riskler arasındaki ilişkiler de göz önünde bulundurularak herhangi bir sınıflandırmaya başvurmaksızın her bir risk türü ayrıntılı olarak işlenecektir

2.1.4.1. Kredi Riski

Hane halkı ve firmalar, çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere kredi sözleşmeleri ile bankalardan borçlanırlar. İktisadi karar birimlerince gerçekleştirilen bu borçlanmalar, yeterli nakit paraya sahip olunmaması durumunda yapılabileceği gibi belirli bir seviyede nakit paraya sahipken de yapılabilecektir. Burada ekonomik

birimlerce piyasa faiz oranlarına bakılarak yapılacak olan fayda maliyet analizleri doğrultusunda bankalarla kredi ilişkisine girilecektir. Ancak kredi kullanıcılarının kredi ödemelerini zamanında ve tam olarak yapmaları bankacılık sistemi için önemli bir noktadır.

Belirli bir piyasa yapısı içerisinde faaliyet gösteren tüm firmalarda olduğu gibi bankaların da çeşitli kapsamlarda maliyetleri bulunmaktadır. Bu maliyetlerin karşılanması ve kâr elde etme nihai amacına ulaşılması noktasında kredi kullandırımı bankalar açısından en önemli faaliyet alanıdır. Küreselleşme, bilgi teknolojisi altyapısındaki ilerlemeler ve ihtiyaçlardaki farklılaşmalar, her sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe de ulusal ve uluslararası rekabeti artırmış ve kredi sözleşmelerinin önemi daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla çoğunlukla karşı karşıya kalıp yönetmek zorunda oldukları risklerin başında kredi riski gelmektedir.

Kredi riski, krediler ve tahviller gibi bankalar tarafından tutulan finansal alacaklara dair beklenen nakit akışlarının tam olarak ödenmemesi ihtimalinden dolayı ortaya çıkmaktadır (Saunders ve Cornett, 2012: 576). Kredi riski, kredi kullanan birimlerin kredi kontratları kapsamındaki koşullara uyum sağlamayarak sorumluluklarını, anapara ve faiz ödemelerini vade tarihinde yerine getirmemeleri durumu olup kredi işlemlerinin taşıdığı geri ve zamanında ödememe ve temerrüte düşme olasılığıdır (Akgüç, 2007, 8). Bu risk, sadece bankaların kredi hesaplarından kaynaklanan bir risk olma özelliğini teşkil etmeyip, verilen nakit nitelikli fonların takip edildiği hesaplara ilaveten; menkul kıymet portföyü, ters bakiye gösteren mevduatsal hesaplar, başka finansal kurumlar nezdinde tutulan değerler, diğer gayrinakdi krediler ve türev kontratlara bağlı olarak ortaya çıkabilecek risk kalemlerinden oluşmaktadır (Kavcıoğlu, 2011: 12).

Bankalar, çeşitli özelliklere sahip bireysel veya ticari kredileri açarken kredi kullanıcısının geri ödeme noktasında göstereceği inancın yüksek ve güçlü olmasına bakarlar. Bu çerçevede müşterinin faaliyet gösterdiği piyasa, ödeme konusundaki niyeti, geçmiş dönemlere ilişkin bankalarla olan ilişkisinin seyri, piyasadaki itibarı, kredi ile birlikte bankayla gerçekleştireceği faaliyetler ve makroekonomik ortam gibi

noktalar araştırılır. Bu araştırmalar neticesinde olumlu kanaatin oluşmasıyla müşteriye kredi kullandırımı gerçekleştirilir. Ancak makroekonomik yapıdan veya müşteri özelindeki gelişmelerden dolayı kredinin geri ödenmemesi veya taahhüt edilen plan dâhilinde ödenememesi durumları söz konusu olabilecektir.

Kredi riski konusunda bankalarca dikkate alınması gereken en önemli nokta, kredilerin doğru fiyatlandırılmasıdır. Bankalarca piyasaya sunulan krediler, hem kazanç sağlamayı hem de risk almayı gerektirmektedir. Bankalar, kredi kullandırımı sürecinde bir yandan risk / getiri hesaplamalarını yaparken bir yandan da kârlılık hesaplamalarını yapmalıdırlar. Bu doğrultuda örtülü ve açık olan tüm maliyetler hesaplamalara dâhil edilerek optimal fiyatlandırma yapılmalıdır. Ayrıca hem banka hem de müşteri için en kötü senaryolar planlanarak kredi kullandırılması sürecinde riskler doğru bir şekilde ortaya koyulmalıdır (TBB, 1999: 10).

Kredi riski bağlamında kredilerin yeniden yapılandırılması talepleri gündeme gelmekte ve kısa vadeli alacakların uzun vadeli alacaklar şekline dönüşmesi söz konusu olabilmektedir. Bankaların likidite sorunu yaşamasına neden olabilecek söz konusu yapılandırmalar; maliyetlerin yükselmesine, özkaynak azalmalarına, banka hisse senetlerinin değer kaybı yaşamasına, bankanın ticari itibarının olumsuz etkilenmesine ve sonuç olarak aktif pasif yapısının bozulmasına neden olabilecektir. Dolayısıyla kredi riskinin proaktif politikalarla kontrol edilmesi kritik önem arz etmektedir.

2.1.4.2. Likidite Riski

Bankalar; fon fazlası olan ile fon ihtiyacı olan iktisadi karar birimlerini bir araya getirerek fon transferine aracılık eden kuruluşlardır. Bu çerçevede fon fazlası olup faiz getirisi elde etmek isteyen ekonomik birimler ile yatırım ve tüketim ihtiyacını karşılamak için kaynak ihtiyacı olan ekonomik birimlere hizmet eden bankalar, ülke ekonomileri açısından büyük öneme sahiptir. Böylelikle mikro ölçekte bankanın makro ölçekte de ekonominin etkin bir şekilde yönetilmesi adına bankaların optimal kredi ve mevduat planlaması yapmaları gerekmektedir. Çünkü bir bankanın piyasadaki ağırlığı ve başarısı, büyük ölçüde piyasaya karşı olan

yükümlülüklerini ve piyasanın taleplerini istenilen şekilde karşılaması ile sağlanabilmektedir.

Likidite riskini tanımlamadan önce likidite kavramını ortaya koymak gerekir. Likidite kavramı, çalışmaya konu olan alana göre farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bankacılık ekseninde tanımlama yapılacak olursa likidite, bankalarda oluşan nakit fazlası veya bankanın yükümlülüklerini veya müşterilerinin çeşitli taleplerini gerektiğinde düşük maliyetlerle karşılayabilme gücü şeklinde tanımlanabilir (Aloğlu, 2005: 22).

Likidite riski öncelikle varlık ve yükümlülükler açısından yaşanabilecek vade uyumsuzluğu olmak üzere; tahsilatı yapılamayan alacakların artış göstermesi, batık krediler dışında kalan donuk aktiflerin artış göstermesi ya da donuk nitelik göstermeyen aktiflerin donuk hale dönüşmesi durumudur. Bununla birlikte faiz tahsilatlarındaki azalmalara bağlı olarak ortaya çıkan kârlılık azalışları, hızlı ve beklenmeyen nitelikteki mevduat çekilişleri ve ulusal veya uluslararası kriz dönemlerinde nakit talebindeki hızlı artış gibi nedenlerle bankaların nakit ödemelerini ve taahhütlerini yerine getirememeleri tehlikesidir (Şakar, 2002: 209).

Bankalar, iki farklı likidite riski türü ile karşılaşmaktadırlar. Bunlar; fonlama riski ve piyasa likidite riskidir. Fonlama riski, beklenen veya beklenmeyen nakit çıkışlarıyla bankanın kendi yükümlülüklerini yerine getirmede etkin bir şekilde baş edememesi olarak belirtilmektedir. Fonlama riski; nakit girişi ve çıkışları arasındaki uyumsuzlukları içeren likidite uyumsuzluğu riski, bankaların öngöremeyecekleri şekilde beklentilerden daha fazla nakit çekimi içeren beklenmedik likidite riski, türev piyasaları üzerindeki yüksek marj çağrılarında kaynaklanan teminat çağrısı likidite riski ve gün içerisindeki aşırı hareketliliklerden kaynaklanacak gün içi likidite risklerinden oluşmaktadır (Scannella, 2016: 5).

Bankaların likidite yönetimi, sadece kendi kurumsal faaliyetleri açısından değil, tüm bankacılık sistemi açısından önem taşımaktadır. Bir bankada ortaya çıkacak likidite sorunu, bir tür domino etkisiyle sistem içerisinde faaliyet gösteren birçok banka üzerinde de etkiler meydana getirebilecektir. Dolayısıyla bankaların

potansiyel likidite riski değerlendirmelerini yaparken; borçların tasarruf mevduatlarına oranını, kısa vadeli yükümlülüklerin toplam aktiflere oranını, likit değerlerin toplamını ve kurumsal fonlara olan bağımlılık düzeyini etkin bir şekilde analiz etmesi gerekir (Aloğlu, 2005: 27).

2.1.4.3. Piyasa Riski

Piyasa kaynaklı risk; faiz oranlarındaki, yabancı para kurundaki ve diğer varlık fiyatlarındaki değişimler nedeniyle bankaların bilanço ve bilanço dışındaki varlık ve yükümlülükleri üzerinde oluşan risktir (Saunders ve Cornett, 2012: 576).

BDDK tarafından düzenlenen ve 23 Ekim 2015 tarihli 29511 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Risk Ölçüm Modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ” de piyasa riskine maruz değer kavramı, “elde tutulan bir portföy ya da varlık değerinin, faiz oranlarında, döviz kurlarında, emtia ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda maruz kalabileceği en yüksek zararı, belli bir dönem dâhilinde ve belli bir olasılık seviyesinde ifade eden ve muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değer” şeklinde tanımlanmıştır (BDDK, 2015: Madde 3).

Tanımlar incelendiğinde piyasa riskinin döviz kuru, faiz oranı ve varlık fiyatlarındaki hareketliliklerden kaynaklandığına ulaşılmaktadır. Bu bağlamda piyasa riskinin yönetimi noktasında banka bilançolarındaki aktif ve pasifler arasındaki vade uyumsuzluklarına ve bankaların hazine birimlerinde yapılan finansal ticari işlemlerin etkin ve kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmesine önem verilmesi konusunu ön plana çıkartmaktadır. Çünkü piyasa riski, özellikle volatilitenin yüksek olduğu dönemlerde kendisi ile birlikte birçok riski de ortaya çıkartarak bankacılık sistemi üzerinde kalıcı etkiler oluşturabilmektedir.

2.2. Teorik Perspektiften Sorunlu Krediler

Krediler genellikle iktisadi karar birimlerinin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkan bir talebi ifade etmektedir. Bu talebin giderilmesi anlamında

gerekli olan kaynağın sağlanması kredi yoluyla gerçekleşmektedir. Söz konusu ihtiyacın karşılanması sürecinde yaşanan çeşitli konular kredinin normal veya sorunlu bir seyir izlemesini de ortaya koymaktadır. Çünkü gerçekleşen her kredilendirme süreci sorunsuz bir şekilde işlememektedir.

Finansal sistemin temel aktörleri olan bankalar; operasyonel risk, kredi riski, piyasa riski gibi çok sayıda riskle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda bankaların aktif büyüklüğü içerisinde krediler kalemine ilişkin payın yüksek olması, kredi riskini bankalar açısından en önemli risk haline getirmektedir. Bankalarda gerçekleşen kredi riskini ise sorunlu kredi oranları göstermekte olup, sorunlu kredilerin payının yüksek olması finansal istikrar ve ekonomik dinamizme zarar vermektedir.

Bankalardan talep yoluyla gerçekleşen işlemde kredi kullanıcıları tarafından kredinin geç ödenmesi veya ödenmemesi sorunlu kredi kavramını ortaya çıkarmıştır (Aktaş, 2000: 3). Diğer taraftan bir kredinin sorunlu olarak nitelendirilebilmesi için geri ödemelerin zamanında ve eksiksiz yapılacağına yönelik şüphelerin oluşması gerekmektedir (Bekçioğlu, 1986: 45). Söz konusu bu şüphenin giderilmemesi sonucu banka ve kredi kullanıcısı arasında sorun ortaya çıkmış olacak ve yapılan kredi sözleşmesine uyulmaması ve bu durumun bankaya yönelik zararı beraberinde getirmesi neticesinde sorunlu kredi tanımına geçilecektir (Seval, 1990: 251).

Bankacılık sektörünün istikrarını bozabilecek kritik faktörlerin başında sonradan sorunlu hale gelmiş nakdi ve gayrinakdi krediler gelmektedir. Bankalar tarafından piyasaya sunulmuş olan kredilerde; kredi kontratlarında sunulan şartlarda olumsuzluklar ortaya çıkması, kredi taksitlerinin tamamının veya bir kısmının vadesinde ödenmemesi ve banka müşterilerinin kredi skorlarını kaybetmeleri durumları söz konusu ise sektörde alacaklar takibe düşmüş demektir (Başar ve Coşkun, 2006: 160).

Uluslararası Para Fonu (IMF) da sorunlu kredi kavramını açıklamıştır. Uluslararası Para Fonu'na göre sorunlu krediler, anapara veya faiz ödemesinin 90 günü geçmesi; kredi yapılandırması, erteleme sözleşmesi veya iflas talebinin

bulunmaması durumunda ödemesi yapılmayan tutarlardır (IMF, 2006: 46). Sorunlu kredi kavramı genel anlamda anapara ve faiz ödemesine ilişkin vadenin sona ermesinden itibaren 90 gün geçen kredi ödemeleri için söz konusu olmaktadır. Bankacılık sisteminde sorunlu kredi miktarının artış göstermesi, bir yandan finansal kesimi negatif etkilerken bir yandan da diğer sektörlerde farklı ekonomik sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir (Çan, 2014: 3).

Kredilendirme sürecinde banka ile müşterisi arasında imzalanan kredi sözleşmesi üç farklı şekilde sonuçlanabilir. İlk olarak kredi, sözleşme koşullarına binaen bankaca tahsil edilir. İkinci olarak kredi şartların ve kredi tahsil edilme planı banka ve banka müşterisince makul bir biçimde tekrardan oluşturulur. Üçüncü olarak ise birtakım krediler oluşturulan kontrat olanaklarına istinaden geri ödemesi alınamaz ve sorunlu kredi meydana gelir. Üçüncü seçenekte ortaya çıkan sorunlu kredi kavramı sözleşmedeki sorumluluklar yerine getirilmediği zaman ortaya çıkmaktadır. (Bekçioğlu,1986: 45-46).

2.3. Bankacılık ile İlgili Mevzuatlarda Sorunlu Krediler

Çeşitli nedenlerle ödenmeyen veya ödenme ihtimali bulunmayan krediler olarak belirtilebilecek sorunlu krediler; donuk alacaklar, tahsilat imkânı sınırlı alacaklar, takipteki alacaklar, karşılık ayrılması gereken alacaklar, şüpheli alacaklar ve tahsili gecikmiş alacaklar gibi çeşitli isimlerde kullanılmaktadır. Bankacılık ile ilgili yönetmelik, yönerge ve uygulama esasları incelendiğinde bu kavramların her birinin farklı bir açıklamaya karşılık geldiğine ulaşılmaktadır.

Kavramsal anlamdaki karışıklık, gerçekleştirilen işlemler anlamında da ortaya çıkmıştır. Türkiye’de sorunlu krediler konusundaki uygulamalara bir standart oluşturmak, sunulan kredinin hangi nitelikleri taşıdığına sorunlu yapıya dönüşeceğini açıklığa kavuşturmak ve izlenecek süreçlerde bir işlem bütünlüğü oluşturmak adına BDDK yönetmelik yayımlamıştır. 30.06.2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazete ile “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller

Hakkında Yönetmelik” çıkartılmış ve bu yönetmelik üzerinde revizeler gerçekleştirilmiştir (Sipahi, 2003: 17).

22.06.2016 tarih ve 29750 sayılı Resmi Gazete ’de ilan edilerek yürürlüğe giren “Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kapsamında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun ilgili maddelerine dayanarak çeşitli gruplar halinde sorunlu krediler açıklanmıştır. Sonrasında ise ilgili yönetmelikte sorunlu nitelik taşıyan krediler “Donuk Alacaklar” başlığı altında toplanmıştır. İlgili mevzuatta krediler, beş grup altında toplanmış, ilk iki grup canlı alacaklar olarak belirtilirken, üçüncü, dördüncü ve beşinci grup krediler donuk alacaklar altında bir araya getirilmiştir. Yurt dışındaki şubeler dâhil olmak üzere bankaların yapmış olduğu kredi sınıflandırması aşağıdaki gibidir (BDDK: 2016: Madde 4):

- **Birinci Grup (Standart Nitelikli) Krediler:** Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılan; anapara ve faiz ödemeleri borçlu tarafın ödeme gücüne ve nakit akımına göre planlanan; geri demeleri vadesinde yapılan ya da otuz günden fazla gecikmeyen, ilerleyen dönemlerde de geri ödemede sorun beklenmeyen, teminatlara başvurulmaksızın bütünüyle tahsili gerçekleştirilebilecek nitelik gösteren; borçlu tarafın kredi skorunda zayıflama tespiti olmayan ve TFRS 9 Finansal Araçlar Standardına göre on iki aylık beklenen kredi zarar karşılığı uygulamasına tabi tutulan kredilerdir.
- **İkinci Grup (Yakın İzlemedeki) Krediler:** Kredilendirilebilir finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılmış; ancak ekonomik şartlardaki, borçlunun faaliyet gösterdiği sektördeki veya borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler sebebiyle borçlu tarafın ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler izlenen ya da bunun gerçekleşeceği tahmin edilen; kredinin kullandırıldığı sırada borçlu tarafın büyük finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken, taksit ödemelerinin sözleşmede sunulan şartlara uygun yapılmasında sorunlar çıkabilecek olan ve sorunların giderilememesi durumunda teminatlara başvurulmaksızın tahsilat

riski taşıyan; kredinin verildiği döneme kıyasla borçlusunun kredi skoru zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması sebebiyle zayıflama ihtimali söz konusu olan; kredi skorunun düşmesi olarak gösterilemeyecek nedenlerle kredi ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren otuz günden fazla geciken fakat doksan günü aşmayan; TFRS 9 çerçevesinde borçlu tarafın kredi riskinde büyük ölçüde artış olan, geri ödemesi bütünüyle teminata bağlı kredilerde teminatın net gerçekleşebilir değeri alacak tutarının altına inen; birinci veya ikinci grupta izlenirken yeniden yapılandırmaya konu edilen ve donuk alacak olarak sınıflandırma koşullarını taşımayan veya donuk alacak gruplarında izlenirken yeniden yapılandırmaya konu edilen ve canlı alacak olarak sınıflandırılan kredilerdir.

- **Üçüncü Grup (Tahsil İmkânı Sınırlı) Krediler:** Borçlusunun kredi skoru zayıflamış; teminatların net gerçekleşebilir değerinin veya borçlunun özsermayesinin kredinin vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle teminata başvurulmaksızın tümünün tahsilat imkânı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan; tahsilatı, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla geciken fakat yüz seksen günü aşmayan; ekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektördeki veya borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşanması gibi nedenlerle borcun bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen veya yeniden yapılandırılarak canlı alacak olarak sınıflandırılan ve bir yıllık izleme süresi kapsamında taksit ödemesi otuz günden fazla geciken veya bu izleme süresi içinde bir kez daha yeniden yapılandırmaya tabi tutulan kredilerdir.
- **Dördüncü Grup (Tahsili Şüpheli) Krediler:** Kredinin tamamının sözleşmede yer alan hususlar doğrultusunda teminata başvurulmaksızın tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel; borçlu tarafın kredi skoru ciddi şekilde bozulmuş olan, ancak birleşme, refinansman yapma ya da sermaye artırımı gibi olanakların borçlunun kredi skoruna ve kredinin tahsil kabiliyetine

yapması beklenen katkı sebebiyle tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen; ödemenin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi yüz seksen günü aşan fakat bir yılı aşmayan veya ekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektördeki veya borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle ödemenin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilindeki gecikmenin yüz seksen günü geçmesi beklenen kredilerdir.

- **Beşinci Grup (Zarar Niteliğindeki) Krediler:** Borçlu tarafın kredi skorunun bütünüyle ortadan kalkmış olması nedeniyle tahsilat beklentisi bulunmayan ya da toplam alacak tutarının ihmal edilebilir bir kısmının tahsilatı beklenen; üçüncü ve dördüncü gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte vadesi gelen ve ödenmesi gereken tutarın tamamının bir yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel olan veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilatı bir yıldan fazla gecikmiş olan kredilerdir.

Yapılan sınıflandırma incelendiğinde dikkate alınan kriterlerden sadece birisinin sayısal tabanlı olduğu, diğerlerinin ise nitelik açısından değerlendirilmeye alındığına ulaşılmaktadır. Bununla birlikte sayısal kriter olarak kullanılan tek ölçüt ise borca esas tutarın ifa edilmesi gereken süreden itibaren borçlu tarafın geçirdiği gün olarak hesaplanan temerrüt süresidir. Temerrüt süresi önemli bir kriter olmakla birlikte kredilerin sınıflandırılması sürecinde borçlu tarafın kredi skoru, makroekonomik ve sektörel durum, kredi kullanıcıların nakit akım gelişimleri gibi göstergeler de dikkatli bir şekilde incelenmektedir.

Kredi kullandırımı yapılırken işlemler belli bir vade üzerinden gerçekleştirilir. Ödemelerin de bu vade kapsamında yapılması beklenir ve bankalar için tahsilat süreci de vadesi gelen dönemde gerçekleşir. Tahsil edilen banka kredilerinin anaparası ile yapılacak kredi geri ödemesi arasındaki farkı oluşturan faiz ve diğer bazı ücretler bankanın kazancını oluşturur. Zamanında tahsil edilmeyen kredilerde bu kazanç göreceli olarak azalmakta ya da ortadan kalmaktadır.

Kredilerin ödenmemesi ile oluşan zarar durumunda bankalar farklı yollara başvurmaktadır. Bankaların başvurduğu bu yollar çeşitli düzenlemelere tabi tutulmuş

olsa da belirli bir süreç gerektirmektedir. Bu süreçte önce idari takip ve daha sonra da yasal takip işlemleri başlatılarak izleme yönetilir. Bu işlemler yürürken bir yandan da bu kredinin teminatını nakit paraya dönüştürmeye çalışırlar. Teminatın çözülmesi ile alacağın tamamı tahsil edildiğinde ortaya herhangi bir zarar çıkmamaktadır; ancak teminatın nakit paraya dönüşmesine karşılık alacaklarının tümü karşılanmadığında bir zarar durumu ortaya çıkabilecektir.

Finansal sistemin temel aktörleri olan bankalar, kredi kullandırımı aşamasında kredinin tahsil edilememe ihtimalini direkt olarak üstlenmektedirler. Kredi türüne göre değişkenlik gösterecek bu risk ile kredi fiyatı ve teminat tutarı farklı bir nitelik kazanmaktadır. Tahsil edilememe riski fazla olan kredinin faiz oranı göreceli olarak yüksek seviyede belirlenirken, nispeten riski daha düşük olan kredili ürünün faizi daha düşük oranda belirlenecektir. Buna paralel şekilde teminata dayalı ve teminatının çözülme süresi yüksek olan kredilerin faiz oranı düşük seviyede belirlenirken, teminatı olmayan ya da teminatının çözülme süresi göreceli olarak düşük olan kredilerin faiz oranı yüksek olarak belirlenmektedir (Yücememiş ve Sözer, 2011: 44).

Karşılıklar yönetmeliğinin ilgili maddelerinde donuk alacaklar grubunda yer alan banka alacakları, işlenen faiz miktarının ve kredi anaparası üstündeki faiz benzeri yüklerin anapara miktarına ilave edilip edilmeme ya da yeniden finanse edilip edilmememe durumlarına bakılmaksızın donuk alacak olarak nitelendirilir. Kredi kullanan müşterinin aynı bankada birden çok kredisinin bulunması ve bu kredi hesaplarından birisinin donuk alacağa dönüşmesi durumunda, ilgili müşterinin bankaya olan tüm borçları donuk alacak şeklinde o grupta değerlendirilir. Bununla birlikte tüketici kredileri, kredi bazında değerlendirilebilir. İki veya daha fazla tüketici kredisi hesabı bulunan bir müşterinin bu kredilerinden birinin donuk alacağa dönmesi durumunda diğer krediler ilgili bankalar tarafından Birinci Grup dışındaki gruplar kapsamında değerlendirilebilir (Selimler, 2015: 136).

2.4. Sorunlu Kredilerin Ortaya Çıkış Şekilleri

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ivme kazanan küreselleşme hareketlerine bağlı olarak ülkeler, dışa açılma sürecine dâhil olmuşlardır. Uluslararası piyasalara açılma sürecinde birçok alt amaç olmakla birlikte ülkedeki refah düzeyinin yükseltilmesi amacı ön planda tutulmuştur. Fakat uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler bunun tersine bir etki yaratmıştır. Bu süreçte ülke ekonomilerinde beklentilerden farklı olarak tasarruf miktarlarında azalmalar, ülkeler arası ekonomik anlaşmazlıklar, küresel ölçekte etkiler oluşturan krizler yaşanmıştır. Bununla birlikte ortaya çıkan krizlerin en önemlileri finansal krizler olmuştur. Küresel bankacılık sektörü, yaşanan bu krizler sebebiyle ciddi hasarlar görmüş, sistemdeki sorunlu kredi sayılarında kalıcı yükselmeler oluşmuş ve bu sebeple de reel sektöre sunulan krediler ya geri çekilmiş ya da kredi sayılarında azalmalar olmuştur. Sonuç olarak bu krizler sonucunda reel sektörde yaşanan ekonomik daralmalar daha da ilerlemiş ve ülkelerin finansal durumları ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Sanjeev, 2007: 40).

Bankacılık sektörünün önemli göstergelerinden biri olan kredi, geri ödemesi 90 günü aştığında canlı niteliğini kaybedip takipteki alacak niteliğine dönüşür. Tahsili gecikmiş alacakların toplam kredi hacmine oranı, bir ekonomideki hane halkı veya firma niteliğindeki iktisadi karar birimlerinin ödeme kapasitesini; bankaların da varlık kaliteleri ve risk düzeylerini ortaya koyar. Sonuç olarak kullanılan kredilerin donuk alacağa dönüşmesi ekonominin geneline ve bankacılık sistemine ek maliyetler getireceği için tahsili gecikmiş alacakların oranı, ekonomi yönetimleri tarafından yakından takip edilir. Bu çerçevede tahsili gecikmiş alacakların önceden tahmin edilebiliyor olması, hem bankalar hem ekonomi yönetimleri için son derece önemli bir husustur.

Kullandırılan bir kredinin donuk alacağa dönüşmesinde çok sayıda unsur etkili olsa da temel ve olması gereken faktör krediyi kullanan tarafın gelirlerinde içsel veya genel ekonomik yapıdan kaynaklanan dış etkenli sebeplerle öngörülemeyen boyutta bir kayıp yaşanmasıdır. Ekonomideki durgunluk dönemlerinde kredili ürün arz ve talep işlemleri göreceli olarak azalırken, mevcut

kredilerde tahsil edilememe sorunu ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte firmaların yüksek riskler üstlenerek hızlı büyümeye yönelik çalışmaları ve işletmelerin operasyonel başarısızlıkları gibi içsel nedenlerle de kredi geri ödemelerinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca bankanın tahsilat konusunda yetkinliğini zayıflatan bazı operasyonel sorunlar da kullanılan kredilerin sorunlu kredi niteliğine dönüşmesine neden olabilir (Yücememiş ve Sözer, 2011: 45).

Sorunlu kredilerin ortaya çıkış şekilleri incelendiğinde bu kredilerin oluşumunda iç ve dış etkenler olmak üzere iki tür etkenin varlığından söz edilmektedir. İç etkenler, bir kredilendirme ilişkisinde kredi kullandıran veya kredi kullanan tarafın yetersizlikleri sonucunda oluşacak tahsili gecikmiş alacak çerçevesinde hem bankaya hem de müşteriye ait olabilecek etkenlerdir. Dış etkenler ise, kredi ilişkisinde yer alan tarafların bireysel iradelerinin dışında gerçekleşen çevresel etkenlerdir (Sipahi, 2003: 19). Dolayısıyla kredi kullanıcısından kaynaklanan, bankadan kaynaklanan ve çevreden kaynaklanan etkenler söz konusu olmaktadır.

Görüldüğü gibi kredilerin sorunlu nitelik kazanmasında etkili olan birçok farklı sebep bulunmaktadır. Bununla birlikte kredilerin sorunlu yapıya dönüşmesine neden olan faktörler de farklılık gösterebilmektedir. Bu faktörlerin doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için kredi açılan gerçek veya tüzel kişinin faaliyetleri, bankalar ile olan ticari münasebetleri ve bankanın kredi verme ve müşteri izleme süreçlerinin detaylı bir şekilde ele alınması önem arz etmektedir. Bu bağlamda kullanılan kredilerin sorunlu bir yapıya dönüşme nedenleri; kredi kullanan kesim kaynaklı nedenler, kredi ilişkisi içerisindeki tarafların kendi kontrolü dışındaki çevreden kaynaklanacak negatif unsurlar ve ilgili banka kaynaklı gelişmeler olarak üç başlıkta toplanabilir (Takan, 2002: 346).

2.4.1. Kredi Kullanıcısı Kaynaklı Sebepler

Bankalardan hem hane halkı hem de işletmeler kredi kullansalar da sorunlu kredilerin ortaya çıkması sürecini ele alan çalışmaların büyük kısmında işletmeler üzerinde durulmaktadır. İşletmeler; tedarik, üretim, pazarlama, yönetim ve finans

fonksiyonlarını kullanarak temel amaçları olan kazanç maksimizasyonu amaçlarını gerçekleştirmek için belirli bir piyasa yapısı içerisinde faaliyetlerini sürdürürler. Ancak oluşacak yönetim zafiyetleri, rekabet baskısı, kontrolsüz büyüme çalışmaları, yanlış mal ve hizmet üretimi veya doğru olmayan pazarlama stratejileri nedeniyle yükümlülüklerini yerine getirmede zorlanabilirler. Bu da banka ile olan kredi ilişkilerinde sorunlu kredi veya krediler oluşmasına neden olabilmektedir.

Bir işletmenin sürdürdüğü faaliyetlerde başarısızlık elde etmesine sebep olan noktaların başında yönetsel zafiyetler gelmektedir. Burada yöneticilerin işletmenin faaliyet konusu hakkında yeterli düzeyde ve simetrik bilgiye sahip olması ve geçmişte elde ettiği deneyimlerle geleceği planlayabilmesi gerekmektedir (Seval, 1990: 276). Ancak yetersiz ve yanlış finansal planlama, işletmenin aşırı büyümesi ve borçlanması, aşırı kâr dağıtımı, ortaklar arasındaki uyuşmazlıklar, yöneticilerdeki teknik bilgi yetersizlikleri ve yanlış yönetim stratejileri banka ile işletme arasındaki ilişkilerin zarar görmesine ve kullanılan kredinin sorunlu kredi haline dönüşmesine neden olmaktadır (Akgüç, 2007: 576).

Bir işletmenin kazançlı bir ticaret yapabilmesi, pazarlamasını yaptığı ürünlerin piyasadaki rekabet gücünü ve kalite bileşenlerini koruyabilme yeteneği ile yakından ilişkilidir. Diğer taraftan ürünün aynı zamanda tüketici taleplerini karşılaması da son derece önemlidir. Gerek ulusal gerekse de uluslararası piyasalardaki hammadde ve ara malı teminindeki zorluklar, kalifiye insan kaynağının bulunamaması gibi etkenler üretim fonksiyonunu olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca tüketici tercihlerindeki farklılaşmalar ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler de ürünün piyasadaki yapısını değiştirebilmektedir.

İşletmelerin satış hacmini ve dolayısıyla hâsılatını belirleyen en önemli unsurlardan biri de her yönüyle ortaya konulmuş başarılı bir pazarlama stratejisi oluşturulması hususudur. Finansal açıdan başarılı olmak isteyen firmaların dağıtım kanallarını etkin ve verimli bir şekilde seçmesi, doğru fiyat politikası belirlemesi, doğru araçlar ile pazarlama politikasını oluşturması ve dolayısıyla gerekli çalışmaları sürekli şekilde kontrol altında tutması gerekmektedir (İyigün, 1996: 24).

Diğer taraftan işletmenin faaliyette bulunduğu piyasa yapısı içerisinde karşı karşıya kaldığı rekabet baskısı da işletmenin finansal performansı üzerinde etkilidir. Bazı işletmeler, finansal yapıları güçlü olsa bile piyasadaki rakip firmaların büyük ölçekli faaliyetlerde bulunması ve endüstriyi ele geçirme yönünde politika izlemeleri nedeniyle rekabet baskısıyla baş edemeyebilirler. Burada piyasa yapısı, davranış ve performans kriterleri bağlamında doğru stratejilerle sürdürülebilir faaliyetlere odaklanılmalıdır.

2.4.2. Banka Kaynaklı Sebepler

Bankalar, piyasaya sunmuş oldukları kredilerde zarar etmemeleri veya göreceli olarak daha az zararla karşılaşmaları için kredi vermeden önce, kredilendirme aşamasında ve kredi verildikten sonra belirli noktalara dikkat etmelidirler. Bu çerçevede doğru istihbaratın yapılması, kredi kullanıcısına ilişkin mali tabloların doğru yorumlanması, müşterinin sürekli olarak izlenmesi ve doğru teminatlandırma yapılması kritik önem taşımaktadır.

Kredilendirme sürecinde en önemli unsurlardan biri moralitedir. Finansal göstergeleri güçlü ve ödeme gücü yüksek olan bir ekonomik birimin moralitesi düşük ise tahsili gecikmiş alacak sorununu gündeme getirebilecektir. Dolayısıyla kredi verilmeden önce ayrıntılı ve kapsamlı bir istihbarat yapılmalıdır; aksi takdirde daha başlangıçta sorunlu hale gelme potansiyeli yüksek bir kredi verilmiş olacaktır.

Bankaların kredi kullanan iktisadi birimlere ilişkin mali tabloları iyi incelemeleri ve gerekiyorsa bankalara sunulan bu mali tabloları başka birimlerden çapraz kontrole tabi tutmaları gerekmektedir. Kredi talebinde bulunan iktisadi karar birimlerinin finansal verilerine ilişkin bilgilerinin yer aldığı gelir tablosu ve bilanço gibi mali tabloların doğru bir yapıda tutulmuş olması ve bu tablolarda bulunan verilerin uzmanlar aracılığıyla detaylı bir şekilde analiz edilmesi kredi geri ödemelerinde çok daha az sorun yaşanması açısından son derece önemlidir.

Bankalar, kendileri için önemli bir risk olan kredi riskini en alt seviyede tutmak adına müşterileri hakkında detaylı ve doğru bilgiler tutmak istemektedirler. Fakat bankacılık sektöründe de var olan asimetrik yöndeki bilgiler, ters seçim ve

ahlaki çöküntü sorunlarına neden olur. Müşterisinin fon talebi hakkında detaylı bilgilere ulaşamayan bankalar, risklerden en iyi senaryolu olanını seçip ayırmak için asimetrik bilgi sorunlarını çözmeye çalışırlar (Mishkin, 2000: 2 – 3). Burada verilen kredinin takibi ve olumsuz bir gelişmeye ulaşılması durumunda ivedi bir şekilde önlemler alınması kritik önem taşımaktadır.

Bankaların faaliyetleri neticesinde zararlar karşılaşmamaları adına kredilendirme sürecinde teminat almaları gerekmektedir. Alınan bu teminatlar, sunulan kredinin geri ödenmesi bakımından güvence oluşturmakla birlikte, kredi kullanıcısı açısından krediyi sözleşmesinde yer alan şartlara uyma konusunda da teşvik edici bir özellik taşımaktadır. Ancak burada alınan teminatın nakde çevrilme kabiliyetinin yüksek olması önemli bir noktadır. Dolayısıyla kredilendirme süreçlerinde likiditesi yüksek teminatların alınması bankalar açısından avantajlı olacaktır.

Piyasaya kredi sunulması aşamasında kredi yoğunlaşması konusuna özen gösterilmelidir. Kredilerin risk dağılımı ilkesi dikkate alınarak sunulması sektörde bulunan tüm bankaların dikkat etmesi gerektiği önemli bir ilke olup risk çeşitlendirmesi bankacılığın temel esaslarının başında gelmektedir. Bankaların finansal sıkıntı çekmelerinin başlıca nedenlerinden biri de risk dağıtım ilkesine gereken boyutta uyum sağlanmaması ve bu çerçevede meydana gelen kredi riski yoğunlaşmasıdır. Bankalar, az sayıda müşteriden oluşan bir portföye yüksek montanda kredi sunmaktansa, kredi arzının küçük miktarlar dâhilinde daha çok müşteriye sunulmasını istemektedirler (Yuca, 2012: 132).

2.4.3. Çevresel Kaynaklı Sebepler

Kredi kullanana ve kredi kullandıran taraf birlikte değerlendirildiğinde çevre kaynaklı faktörlerin dışsal unsurlar olarak ortaya çıktığı ve kontrol edilemeyen veya iş süreçlerine dâhil edilemeyen etmenlere bağlı olarak şekillendiği söylenebilir. Çevresel faktörler, doğal afetler veya salgın hastalıklar şeklinde ortaya çıkabilmekle birlikte teknolojik ilerlemeler, ekonomik dalgalanmalar ve politik gelişmeler bağlamında da ortaya çıkabilmektedir (Takan, 2002: 347). Dışsal kaynaklı bu

faktörler, çeşitli boyutlarda işletmelerin tedarik, üretim, satış ve tersine lojistik süreçlerini etkileyeceği için ciro ve kârlılığı azaltarak banka müşterilerinin kredi geri ödemelerinde sorunlar yaşamasına neden olacaktır.

Sorunlu kredilerin oluşmasında önemli bir faktör, ülke ekonomisinin genelinde yaşanan durgunluk dönemleridir. Durgunluk dönemlerinde bankacılık sisteminin genellikle sıkı para politikası uygulamalarına girmesi kredi kullanıcılarının yeni kaynaklar oluşturmamalarına bağlı olarak mevcut kredilerinde ödeme güçlükleri yaşamalarına neden olacaktır. Bununla birlikte ekonomilerde yaşanan kırılganlık dönemlerinde döviz kuru volatilitésinin artması, göreceli olarak istihdamın azalması ve kaynak yetersizliği durumları kredi geri ödemelerinde büyük sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Burada kredi kullanıcılarının yedek akçeyle hareket ediyor olmaları ve esnek yapılı krediler kullanmış olmaları kritik önem taşımaktadır.

Uluslararası piyasalarda bir yandan iktisadi karar birimlerinin istek ve ihtiyaçları sürekli yapıda değişim gösterirken bir yandan da bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak söz konusu olan üretim süreçleri sürekli olarak yenilenmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki üretim faaliyetlerinde yaşanan teknolojik gelişmeler rekabet gücü aracı olarak işletmelerin tamamını etkilemektedir. Teknolojinin hızlı bir değişim ve gelişim gösterdiği günümüz piyasalarında işletmelerin yeni teknolojik koşullara ve üretim yapılarındaki değişimlere kısa sürede uyum sağlayabilmeleri, son derece önemlidir. Bu bağlamda yeni gelişmelere ayak uyduramayan işletmeler, ürünlerine karşı yeterli talebi oluşturamayacakları için yükümlülüklerini yerine getirmede problemler yaşayacaklardır.

Diğer taraftan ülke yönetimlerinin alacağı politik kararlar ve mevzuat değişiklikleri çeşitli şekillerde sorunlu kredilerin oluşmasına neden olacaktır. Ambargo, kota, tarife ve benzeri politik veya mevzuatsal uygulamalar ile işletmelere ek maliyet veya piyasa sınırlandırması gibi getirilen düzenlemeler işletmelerin maliyet yapılarını ve satışlarını doğrudan etkileyebilecektir. Maliyetlerin artmasına bağlı olarak işletmelerin rekabet güçlerini kaybetmeleri ve talebin azalmasıyla satış gelirlerinin azalması, kredi geri ödemelerinde sorunlar oluşturarak takipteki kredilerin artmasına neden olabilecektir.

Görüldüğü gibi sorunlu kredilerin ortaya çıkmasında farklı ağırlıklarda da olsa çok sayıda faktör söz konusu olmaktadır. Ancak dışsal etkenlere bağlı olarak kredilerin sorunlu niteliğe dönüşmesi ekonomik anlamda daha büyük sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Banka veya müşteriden kaynaklanan etkenlerle ortaya çıkan sorunlu krediler, çoğunlukla bireysel nitelik gösterdiği için genel ekonomik yapının ve krediyi kullandıran bankanın genel durumu üzerinde büyük bir etki oluşturmamaktadır. Fakat dışsal etkenler, piyasanın bütününe etkileyerek ekonominin bütününe tesir ettiği için bankacılık sektörü üzerinde yıkıcı sonuçlara yol açabilecektir (Sipahi, 2003: 19).

2.5. Sorunlu Kredilerin Yarattığı Etkiler

Finansal piyasaların temel temsilcisi niteliğindeki bankalar, fon fazlası olan ekonomik birimlerden topladıkları kaynakları ağırlıklı şekilde kredi olarak piyasaya sunarlar. Bankalar, en çok geliri kredilendirme sürecinde elde etmekle birlikte bu süreci birçok kontrol edilebilir veya edilemez risk altında gerçekleştirmektedirler. Bankalar, çeşitli riskleri de göz önünde bulundurarak kullandıkları kredilerin geri ödenmesinin vadesinde gerçekleşmesini sağlamaya da gayret etmektedirler.

Kredilendirme sürecinde ters seçim ve ahlaki çökme durumlarının varlığı, istihbarat aşamasında yapılacak hatalar, ekonomik krizler, doğal afet durumları ve reel sektörde faaliyet gösteren firmalardan kaynaklanacak hatalar gibi nedenlerle kullandırılan kredilerin geri ödemelerinde sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sorunlu nitelikteki kredilerin banka mali tabloları ve finansal verileri üzerinde oluşturacağı etkiler; bankaların faaliyetlerini, sermaye yeterliliğini, aktiflerinin kalitesini, likidite oranlarını ve kredi kullanan birimlerin de kredi skorunu olumsuz etkilediği için büyük ölçüde önem verilen bir konudur.

Bankacılık sektörü genelinde arzu edilen durum, sorunlu kredilerin toplam kredilere oranının düşük seviyelerde olmasıdır. Bu orandaki artış sadece bankacılık sektörünü etkilemeyecek olup, reel sektör üzerinden genel ekonomik yapıda olumsuz etkiler oluşturacaktır. Oranın büyük ölçüde artış göstermesi, bir finansal kriz oluşturabilecek ve başka krizlerle birleşerek küresel ekonomik konjonktüre zarar

verebilecektir. Çalışmanın bu bölümünde sorunlu kredilerin bankalara ve ekonomik büyüklüklere olası etkileri ele alınacaktır.

2.5.1. Sorunlu Kredilerin Bankacılık Sektörüne Olası Etkileri

Ekonomi yönetiminde hangi ekonomik sistem benimsenirse benimsensin ekonomik büyümenin belirleyicileri tüketim, tasarruf ve yatırımlardır. Tüketim arttıkça, üretim artış gösterecek, daha fazla üretimin gerçekleştirilebilmesi adına yatırımlar artacak ve sonuç olarak iktisadi karar birimleri gelirlerinin artan kısmını tasarruf ederek piyasada değerlendirecektir. Sonuç olarak üretim, tüketim ve yatırımın finansmanında fon gereksinimi duyan iktisadi birimlere de, ekonomik faaliyet sonrası tasarruf elde eden birime de bankacılık sektörü hizmet verecektir. Bu çerçevede canlı kredi yoğun güçlü ve sürdürülebilir bir bankacılık sisteminin varlığı, etkin ve verimli piyasa faaliyetlerine öncülük edecektir. Ancak bankacılık sisteminde sorunlu kredilerin ağırlık kazanması, sektörde faaliyet gösteren bankalardan başlayarak, reel sektör ve genel ekonomi zincirinde kırılganlıklar ortaya çıkartacaktır.

Bankacılık faaliyetleri ve genel ekonomik yapı birlikte değerlendirildiğinde sorunlu kredilerin gelir kaybı oluşturacağına, düşük ekonomik büyümeye neden olacağına, yüksek seviyede karşılık gerektireceğine, yatırım ortamını olumsuz etkileyeceğine, kredi faiz oranlarını yükselteceğine, risk primini artıracığına, bankaların sermaye yapılarını kötüleştireceğine ve finansal kriz ortamı oluşturabileceğine ulaşılmaktadır (Adhikary, 2008: 76).

2.5.1.1. Sorunlu Kredilerin Banka Bilançolarına Etkisi

Bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin takipte olan alacak niteliğine dönüşmesi, sektörde çeşitli sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Bankalarda takibe düşen kredi miktarı arttıkça bankaların başarısızlık derecelerinin de arttığı kabul edilmektedir. Ortaya çıkan başarısızlıklar, bankaların çalışma performanslarını da negatif etkilemekte ve takibe düşen kredi sorununu hareketlendirerek daha fazla artmasına neden olmaktadır (Hou ve Dickinson, 2007: 5).

Bankalar tarafından kullanılan krediler, tamamen ya da kısmen geri ödenmeme riski taşıdığı için banka bilançosunun aktif kalitesini ve bileşenini olumsuz etkileyebilecektir. Kredi riski ile aktif - pasif yönetimi arasında nedensellik ilişkisi vardır. Kredi riskinin bilanço yönetiminde oluşturabileceği en büyük etki, ortaya çıkan sorunlu kredilerin aktifleri dondurmasıdır. Bununla birlikte sorunlu kredilerin beklenenin üzerinde artış göstermesi, bankanın ulusal ve uluslararası piyasalardaki dış algısını da negatif şekilde etkileyerek kredibilitesini düşürecektir (İşcan, 2003: 7). Bu bağlamda sorunlu kredilerin toplam kredilere oranının artış göstermesi, aktif kalitesinde bozulmaya neden olabilmektedir.

2.5.1.2. Sorunlu Kredilerin Banka Kârlılığına Etkileri

Mevduat ya da ulusal veya uluslararası fonlardan sağlanan kredi gibi belirli bedeller karşılığı dış kaynaklardan elde edilip, piyasalara sunulan kredilerin takibe düşerek tasfiye edilecek alacak kalemleri hesaplarına aktarılması ve müşterilerin bu kredileri ödememesi sonucunda bankaların faiz ve komisyon kaybı ile karşılaşması olasıdır.

Bankacılık ve ilgili mevzuatta sorunlu kredileri kapsayan üçüncü, dördüncü ve beşinci grup krediler için özel karşılık ayrılması belirtilmiştir (Kılınç, Gökdeniz ve Kılınç, 2018: 121). Dolayısıyla sorunlu kredilerdeki her artış, bankaların tuttukları özel karşılıkları artıracığı için bankaların sermayeleri azalış gösterecektir. Sermayedeki azalış, göreceli olarak geliri azaltacağı için bu durum banka kârlılığını olumsuz etkileyecektir.

2.5.1.3. Sorunlu Kredilerin Sermaye Yeterliliğine Etkileri

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun amaç kısmını oluşturan birinci maddesinde mali piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması ve tasarruf sahibi iktisadi birimlerin hak ve menfaatlerinin korunması kavramlarına yer verilmiştir. Dolayısıyla kanun ile en önemli amaçlarının mali piyasalarda güvenin ve istikrarın sürdürülebilir bir şekilde sağlanması ve kredi mekanizmasının etkin bir şekilde çalıştırılması olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda

anılan hedeflere ulaşılabilmesi için para piyasası aktörlerinin güçlü bir finansal bünyeye sahip olması son derece önemlidir. Mali yapının sağlamlığına ilişkin en önemli indikatörlerden bir tanesi sermaye yeterlilik oranıdır.

Bankacılık sektöründe sermaye yeterliliğini ölçmek için kullanılan büyüklük, sermaye yeterlik oranıdır. Bu oran için optimal seviye % 8 olarak belirlenmiştir. Sermaye yeterliliği kavramı genel olarak bankaların riske açıklığının ifade etmekte olup, sermaye yeterlilik oranının ölçülmesindeki ana hedef, bir bankanın sermaye yapısının risk ağırlıklı aktiflerini ne oranda karşıladığını ortaya koymaktır (Şahbaz ve İnkaya, 2014: 74).

2.5.1.4. Sorunlu Kredilerin Likidite Yapısına Etkileri

Bankalar, yükümlülüklerini taahhütlerine uygun şekilde yerine getirebilmek amacıyla mali tablolarında nakit veya nakde dönüşme hızı yüksek varlıklar bulundururlar. Bankalar, yükümlülüklerini yerine getirebilecek ilgili araçları ellerinde bulunduramıyorsa, likidite riski ile karşılaşılır. Likidite riski ile büyük oranda kısa vadeli varlıklarının kısa vadeli yükümlülükleri karşılayamaması projeksiyonunda karşılaşılır.

Bankanın topladıkları mevduatlara ilişkin temin yapıları kısa vadeli, piyasaya sundukları krediler ise göreceli olarak daha uzun vadelidir. Bununla birlikte kaynakların belirli bir bölümü döviz cinsinden olup, kur riski taşımaktadır. Dolayısıyla bankalar, kredilerine kaynak sağlayan ulusal ve uluslararası ekonomik birimlere olan yükümlülüklerini zamanında karşılayabilmek için belirli dönemlerde likiditeye ihtiyaç duyarlar. Bir kısım varlıkların donuk alacaklara bağlı olduğu durumlarda ise bankanın likidite ihtiyacı daha da artacaktır (Selimler, 2006: 47). Bu bilgiler ışığında sorunlu kredilerin arttığı dönemlerde banka varlıklarının likiditesi azalış gösterirken fon ihtiyacına bağlı olarak banka maliyetleri de artış gösterecektir.

2.5.2. Sorunlu Kredilerin Reel Sektöre Olası Etkileri

Küresel kriz ve buna bağlı ekonomik şok dönemlerinde uygulanan politikalar, sorunlu kredilerin uluslararası boyutta artmasına neden olmaktadır. Takipteki

alacaklardaki artış bir yandan bankacılık sektöründeki dirençli yapıyı kırılganlaştırırken bir yandan da finansal krizleri tetikleyerek, ekonomilerin lokomotifi olarak bilinen reel sektör üzerinde negatif etkiler oluşturmaktadır (Polodoo vd., 2015: 53).

Bankalar, kullandırmış oldukları kredileri vadesinde tahsil etmek isterler. Ancak kredi kullanan gerçek veya tüzel kişi niteliğindeki işletmeler çeşitli nedenlerle anapara ve faiz ödeme taahhütlerini zamanında yerine getiremeyebilirler. Sorunlu kredi yapısına dönüşen bu krediler; bankaların kârlılığında, aktif büyüklüğünde, kredi hacimlerinde azalışlar ve maliyetlerinde artışlar oluşturacağı için bankaların reel sektöre kredi verme yönündeki istek ve davranışlarını olumsuz etkileyecektir.

Ancak reel sektörün üretim ve yatırım kararlarını gerçekleştirmelerinde kredi önemli bir unsurdur. Kullanacağı krediler ile üretim, yatırım ve projelerini finanse eden reel sektör kuruluşları, birçok makroekonomik büyüklüğe öncülük etmektedir.

Diğer taraftan bankacılık sektöründe takibe düşen alacağı bulunan firmaların mevcut finansman maliyeti artarken, belirli bir süre yeni bulacakları kredilere ilişkin maliyetleri de artacaktır. Belirli bir piyasa yapısı içerisinde faaliyet gösteren firmalar için en önemli rekabet gücü araçlarından birinin maliyet olduğu düşünüldüğünde, artan her bir birim maliyetin işletmelerin ulusal ve uluslararası piyasalardaki rekabet güçlerini olumsuz etkileme durumu ortaya çıkabilecektir.

Donuk alacak haline gelen krediler konusunda bankalarca kanuni takibe başlanması likidite sorunu yaşayan birçok işletmenin iflasına yol açabilmekte, böylelikle de reel sektörde söz konusu olan işsizlik oranlarında artış yaşanabilmektedir. Bu bilgiler ışığında işletmelerin kullanmış olduğu kredilerin sorunlu yapıya dönüşmesi, işletmelerde çok sayıda giderin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

İşletmenin iflas etmesi durumunda tasfiye maliyetleri, yeniden yapılandırma giderleri, vergi avantajlarının kaybedilmesine bağlı olarak görülecek kayıplar azalan satışların ve artan kredi maliyetinin neden olduğu giderler bu giderler arasındadır (Şahbaz ve İnkaya, 2014: 75). Banka takipleri ve iflas durumunda reel sektör

girişimcilerinin karşı karşıya kalacağı sosyo ekonomik etkiler de son derece önemlidir.

2.5.3. Sorunlu Kredilerin Makro Ekonomik Etkileri

Uluslararası iktisadi entegrasyonlar tarafından ülke ekonomilerine ilişkin kıyaslamalar yapılırken ekonomik büyüme, ödemeler dengesi, istihdama katılım ve işsizlik oranı, enflasyon, bütçe gerçekleşmeleri, finansal piyasaların güçlölüğü gibi makroekonomik değişkenler dikkate alınır. Banka kredileri ve söz konusu bu makroekonomik büyüklükler birlikte değerlendirildiğinde nedensellik ilişkisinin olduğu belirtilebilir.

Sorunlu krediler, birçok makroekonomik büyüklük üzerinde etkiler oluşturmakla birlikte birçok ekonomik gösterge de sorunlu krediler üzerinde etkiler oluşturmaktadır. Literatür incelendiğinde bu konuda çok sayıda çalışmanın olduğu da gözlemlenmektedir. Bu çalışmalardan bir kısmına aşağıda yer verilmiştir.

Jayarathne ve Strahan (1996) tarafından 1972-1992 dönemine ait 50 ABD eyaletini kapsayan verilerle yapılan bir çalışmada ticari banka kredi kalitesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki test edilmiştir. Panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışmada banka kredilerinin kalitesindeki iyileşmelerin banka kredi hacmini arttırmasından dolayı daha hızlı büyümeyi sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Khemraj ve Pasha (2009) Guyana'daki bankacılık kesimindeki tahsili gecikmiş alacakların belirleyicileri üzerine araştırma yapmışlardır. 1994-2004 dönemine ait verilere yer verilen çalışmada sabit etki modeline dayalı panel veri analizi kullanılmıştır. Ampirik sonuçlar, GSYİH büyümesinin, takipteki kredilerle ters orantılı olduğunu göstermektedir. Bu durum, reel ekonomideki iyileşmenin daha az takipteki kredilere dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca, nispeten daha yüksek faiz oranları alan ve aşırı borç veren bankaların, yüksek seviyede takipteki kredilerle karşılaşacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Misra ve Dhal (2010), Hindistan kamu bankalarında 1990-2003 yılları arasında sorunlu kredileri etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Panel veri analizinin

gerçekleştirildiği çalışmada, makroekonomik şokların varlığında ticari banka kredi unsurlarından olan vade, teminatlar ve faiz oranının bu şoklardan olumsuz etkilenecek ticari banka sorunlu kredilerinin artmasına neden olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Inekwe (2013) çalışmasında 1995-2009 döneminde Nijerya'da reel GSYİH ile takipteki krediler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Pearson Ürün-Moment Korelasyon Katsayısına dayanarak, zaman serileri analizi sonuçlarına göre Nijerya bankacılık sektöründeki reel GSYİH ile takipteki alacaklar arasında önemli ve pozitif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada hükümetin reel GSYH'de istenen iyileştirme için uygun ortamı sağlayacak politikaları uygulamaya koymasının gerekliliği ve düzenleyici kurumlar aracılığıyla iyi borç verme süreçlerinin ve ilkelerinin bankalar ve diğer finansal kurumlar tarafından sıkı bir şekilde uygulandığından emin olunması gerektiği önerisinde bulunmuştur.

Şahbaz ve İnkaya (2014) tarafından 1998Q2- 2012Q3 yıllarına ait çeyreklik dönem verileri kullanılarak Türk bankacılık sektöründeki takipteki alacaklar ve makroekonomik etkileri araştırılmıştır. Takipteki alacaklar ile yurt içi kredi hacmi, GSYİH reel büyüme oranı, toplam özel tüketim giderleri ve özel sabit sermaye giderleri makroekonomik büyüklükleri arasındaki ilişki Granger nedensellik testi ve VAR yöntemi vasıtasıyla modellendirilmiştir. Çalışmada takipteki alacaklar ile söz konusu makroekonomik büyüklükler arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi olduğu ortaya koyulurken, Granger nedensellik testleri ile de bu ilişkilerin çift yönlü olduğu saptanmıştır.

Ahmad vd. (2016) tarafından 1998-2010 dönemine ait Türkiye'deki makroekonomik göstergelere (GSYH büyümesi, faiz oranları ve enflasyon) ilişkin veriler ve Türk Bankacılık Sektöründeki takipteki krediler yıllık bazda alınarak, takipteki krediler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Regresyon uygulayarak GSYH ile takipteki krediler arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak faiz oranı ile takipteki krediler arasında pozitif bir ilişki, donuk alacaklı krediler ile de ekonomik büyüme arasında ise negatif ilişki bulunmuştur.

Erdoğdu (2016), Türk bankacılık sektöründeki takipteki kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışmada 1998Q1 ve 2015Q3 yılları arasındaki üç aylık veriler kullanmıştır. Birim kök testi de dhl olmak üzere, veri analizi ve Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Sonuç olarak ticari banka takipteki alacakları ile sabit fiyatlarla gayri safi yurtiçi hâsıla, sabit fiyatlarla kamu sektörü harcamaları, sabit fiyatlarla özel sektör harcamaları, yurtiçi kredi hacmi, toplam kredi faiz geliri arasında nedensellik ilişkisinin olduğuna ulaşılmıştır.

Kumar vd. (2018) alışmalarında gelişmekte olan bankacılık sektörü olan Fiji bankacılık sektöründe 2000-2013 yılları arasında tahsili gecikmiş sorunlu kredilerin belirleyicilerini araştırmışlardır. 5 ticari banka ve 2 banka dışı finans kurumunun üzerinde yapılan çalışmada sorunlu kredilerin belirleyicileri olarak; ekonomik büyüme, enflasyon, reel efektif döviz kurundaki değişim, işsizlik oranı gibi makroekonomik değişkenler kullanılarak regresyon yöntemiyle analiz edilmiştir. Elde edilen sonuca göre makroekonomik değişkenler ve tahsili gecikmiş alacaklar arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Staehr ve Uuskla (2020) Avrupa Birliğinde 1997Q4–2017Q1 yılları arasında toplam krediler içerisindeki sorunlu kredilere etki eden makroekonomik etkenleri regresyon modeliyle araştırarak, söz konusu sorunlu kredilerin ekonomide finansal istikrar üzerinde yarattığı tehdidi açıklamışlardır. Araştırma sonucuna göre; daha yüksek GSYİH büyümesi, daha düşük enflasyon ve daha düşük seviyede bir borçlanma gelecekte daha düşük sorunlu kredi oranına yol açabilecektir. Ayrıca cari işlemler dengesi ve reel konut fiyatları finansal değişkenlerinin Batı Avrupa’da sorunlu kredilerin önemli bir göstergesi olduğu sonucuna ulaşılırken, Orta ve Doğu Avrupa’da sorunlu krediler için önemli bir gösterge olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karadima ve Louri (2020), Euro bölgesinde 2005-2017 yılları arasında sorunlu kredi oranlarındaki değişimin, banka piyasa gücüne etkilerini regresyon modeliyle araştırmışlardır. Sonuçlar küresel finansal kriz sonrası bankacılık sektöründeki konsolidasyon uygulamasının Euro bölgesi ülkelerindeki sorunlu kredilerin azaltılmasını kolaylaştırdığını ve oluşan rekabetin yeni sorunlu kredilerin ortaya çıkmasını azalttığını göstermiştir.

Genişletici (expansiyonist) bir para politikasının izlendiği dönemlerde piyasalara daha düşük faizli daha fazla kredi sunulacağı için büyüme ve buna bağlı istihdam artışları yaşanabilecek, yurt dışı talebin varlığı varsayımı altında ihracat artarak cari açık azaltılabilecek, ulusal ve uluslararası ticaret hacminin genişlemesine bağlı olarak vergi gelirlerinin artmasıyla merkezi bütçe gerçekleştirmeleri iyileşebilecektir. Ancak söz konusu bu süreçte kullanılan kredilerin sorunlu bir yapıya dönüşmesi ve borçluların banka kredilerini ikame edebilecekleri başka finansman kaynaklarına erişememeleri durumunda piyasa beklentileri önemli ölçüde değiştirecektir.

Sorunlu krediler, temelde bankacılık kesimi üzerinde etkiler oluştururken süreç içerisinde reel sektör ve makroekonomik büyüklükler üzerinde etkiler oluşturacaktır. Bu çerçevede maliyet enflasyonu oluşabilecek, merkezi bütçe kapsamında vergi gelirleri azalabilecek, ekonomik büyümeyi yavaşlatarak, işsizlik oranı artışlarıyla finansal tabanlı bir krize neden olabilecektir.

Sorunlu kredilerin artış göstermesiyle işletmelerin bir yandan maliyetleri artarken bir yandan da bankaların kredi daralması yoluna gitmesiyle yeni kredi bulabilme imkânları nispeten azalış göstermektedir.

Diğer değişkenler sabitken gerek maliyet artışları gerekse de finansman zorlukları göreceli olarak reel sektörde üretimin azalmasına neden olarak ekonomik büyümenin yavaşlamasına ve dolayısıyla işsizlik oranının artmasına ortam hazırlayabilecektir.

Messai ve Jouini (2013) 2004:01-2008:12 dönemini kapsayan çalışmalarında üç ülkede (İtalya, Yunanistan ve İspanya) 85 ticari bankanın takipteki kredilerine yol açan etkenleri araştırmışlardır. Kullanılan değişkenler, makroekonomik değişkenler ve bankaya özgü değişkenlerdir. Makroekonomik değişkenler; GSYH büyüme, işsizlik, reel faiz oranıdır. Bankaya özgü değişkenler ise; banka aktif getirileri, kredilerdeki değişimi ve kredi zarar rezervlerini toplam kredilere oranı olarak belirlemiş olan spesifik değişkenlerden oluşmaktadır. Panel veri analizinden elde edilen sonuçlar ticari banka sorunlu kredilerinin; GSYH büyüme oranı, banka

varlıklarının kârlılığı ve işsizlik oranı, kredi kayıpları, toplam krediler ve reel faiz oranı ile pozitif yönde hareket ettiğini göstermiştir.

Bankalarca kullandırılan kredilerin belirli bir kısmının takibe düşmesi sürecinde belli oranda özel karşılık ayrılmakta ve ayrılmış olan karşılıklar bilançoda zarar şeklinde yer almaktadır. Kamu kesimine ait bankalar ve özel bankalar, anonim şirket olarak kuruldukları için kurumlar vergisi mükellefidirler.

Sorunlu krediler için belirli oranında özel karşılık ayrılması ve bu karşılıkların da bilançoda zarar şeklinde yer alması vergi mükellefi olan bankaların kurumlar vergisi gelirinden vazgeçmesi sonucunu doğurmakta ve ilgili tutar ölçüsünde bütçeye de daha az kaynak aktarılmaktadır. Bununla birlikte kamu bankaları, elde etmiş oldukları kârları takvim yılı sonunda Merkezi Yönetim Bütçesi içerisinde yer alan “KİT ve Kamu Bankaları Gelirleri” kalemine aktarmaktadırlar. Gerçekleşen sorunlu kredi ölçüsünde daha az kâr sağlayacak olan kamu bankalarının söz konusu tutar kadar bütçeye kaynak aktarmayacak olmaları bütçe üzerinde negatif etkiler ortaya çıkartacaktır (Hatipoğlu, Şaşmaz ve Ertürk, 2015: 87).

Takipte olan alacaklar, bankaların kârlılığı üzerinde bir düşüş meydana gelmesine neden oldukları için bankacılık sisteminde kredi faiz oranları yükseliş eğilimine girebilecektir. Bununla birlikte sorunlu kredilerin artış gösterdiği bir ortamda bankaların kaynak maliyeti düşüş gösterse bile bankalar faiz oranlarını aşağı çekmek istemeyeceklerdir. Bu bağlamda faiz oranlarındaki yükseliş, işletmelerin maliyetlerini artıracak ve maliyet enflasyonu söz konusu olabilecektir (Sipahi, 2003: 21).

Bankacılık kesimindeki sorunlu kredilerin yoğunluk kazanması, finansal bir kriz yaşanmasına neden olabilecektir. Sorunlu kredilerin yüksek seviyede artış göstermesi, bankaları çeşitli zorluklarla karşılaştırarak banka iflaslarına neden olabilecektir. Bu durumda hem mevduat sahipleri hem kredi kullanıcıları hem de uluslararası fon sağlayıcısı niteliğindeki kuruluşlar olumsuz etkilenebilecek, olası bir şok etkisi durumunda bankacılık temelli bir ekonomik kriz gerçekleşebilecektir.

Diğer taraftan takipteki kredilerde meydana gelecek artış, bir yandan reel ekonomide olumsuz gelişmelerin arttığını gösterirken bir yandan da ekonomi yönetimlerini bankalara kaynak aktarmakla karşı karşıya bırakacaktır. Bu durum bütçe açıklarını ve böylelikle faiz oranlarını arttırarak, ekonomilerde güçlü nitelikte daralmalara neden olacak ve ulusal para birimlerinin değerini sert bir şekilde düşürecektir (Claessens, Klingebiel ve Laeven, 2001: 2).

Bu bilgiler ışığında sorunlu kredilerin hem bankacılık sektöründe hem reel sektörde hem de makroekonomik değişkenler üzerinde ciddi olumsuzluklar meydana getirmesi muhtemeldir. Bununla birlikte bu tür krediler, banka temelli krizlere yol açmakla birlikte bir tür domino etkisiyle genel ekonomik krizin yaşanmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla sorunlu krediler probleminin sürdürülebilir yapıda çözülebilmesini sağlamak adına genel çözüm yolları geliştirilmelidir. Ayrıca kontrol edilebilir nitelikte olmayan etkenler için de cari dönemin gereklerine göre çözüm yolları oluşturularak piyasa dinamiklerinin yapısı bozulmamaya çalışılmalıdır.

2.6. Türkiye’de Sorunlu Krediler

Bankalar faaliyetlerini sürdürürken kredi, döviz kuru, likidite ve faiz oranı gibi risklerle karşı karşıya kalırlar. Belirtildiği gibi bankaların karşılaştığı çok sayıda risk söz konusu iken sektör geneli anlamında en çok etkili olan risk kredi riskidir. Krediler, bankaların temel faaliyetleri olmaları yanında yabancı kaynaklarca finanse edilmesi, faiz oranlarındaki değişikliklere karşı duyarlı olması, döviz bazlı kredi kullandırılması durumunda kur riskiyle karşılaşılması nedenleriyle, gerek kullandırım öncesi gerekse de kullandırım sürecinde sıkı bir şekilde takip gerektiren bankacılık işlemleridir.

Bankalar, her bir kredinin sorunlu yapıya dönüşme riskinin olduğu kabul etseler de takipteki alacaklarının toplam kullandırdıkları kredilere oranının düşük seviyelerde olmasını beklerler. Ancak çeşitli etkenlere dayalı olarak ortaya çıkabilecek sorunlu krediler, temelde kredi kullandırılan bankaya genelde de sektöre önemli bir yük getirmektedir.

Türkiye de iktisadi karar birimlerinin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması anlamında kredi kullandırımının ağırlıklı olduğu kamu ve özel sektör kuruluşlarının yer aldığı bir bankacılık sektörüne sahiptir.

Ülke genelinde etkili olan ekonomik krizler, doğal afetler, salgın hastalıklar, piyasa aksaklıkları ve firma veya endüstri yapısından kaynaklanan nedenlerle Türkiye’de de canlı krediler çeşitli büyüklüklerde sorunlu kredilere dönüşmüştür. Bu bağlamda birçok mevzuat oluşturulmuş ve finansal sistemin daha sağlam bir altyapıda işleyebilmesi adına çok sayıda uygulama geliştirilmiştir. Bu mevzuat ve uygulamalar, gerek duyulduğunda otoriteler tarafından revize edilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde çeşitli göstergeler vasıtasıyla Türkiye’deki sorunlu kredilerin gelişimi ele alınacak olup; muhasebe standartları ve BDDK veri sistemi dikkate alınarak sorunlu kredileri temsilen “Takipteki alacaklar” kavramı kullanılacaktır.

2.6.1. Türkiye’de Farklı Para Birimleri Bakımından Takipteki Alacaklar

Para piyasalarından kredi kullanmak isteyen iktisadi karar birimleri, ihtiyaçlarını ve beklentilerini dikkate alarak Türk Lirası veya döviz cinsinden borçlanmada bulunabilmektedirler. Burada ticarete konu olacak mal veya hizmet, ekonomik olarak ilişkiye girilecek taraf, piyasalarla ilgili beklentiler, gerçekleştirilecek projeye ilişkin bilgiler, yasal düzenlemeler ve bankacılık uygulamaları gibi kriterler göz önünde bulundurularak kullanılacak kredinin para birimi cinsine karar verilmektedir.

Tablo 7: Türk Bankacılık Sektöründe Farklı Para Birimleri Cinsinden Takipteki Alacaklar (Milyon TL)

Yıllar	Ulusal Para Takipteki Alacaklar	Yabancı Para Takipteki Alacaklar	Toplam Takipteki Alacaklar
2002	9.804,22	625,46	10.429,68
2003	8.379,01	249,65	8.628,66
2004	6.139,00	216,70	6.355,70
2005	7.595,72	212,05	7.807,77

2006	8.478,34	71,75	8.550,09
2007	10.254,53	90,80	10.345,33
2008	13.886,87	165,96	14.052,83
2009	21.525,57	327,30	21.852,87
2010	19.692,63	300,40	19.993,03
2011	18.445,98	526,71	18.972,69
2012	22.998,01	409,91	23.407,92
2013	28.967,97	653,58	29.621,55
2014	35.829,37	596,34	36.425,71
2015	46.970,19	570,67	47.540,86
2016	58.094,55	68,95	58.163,50
2017	63.909,98	79,99	63.989,96
2018	91.324,49	5.331,41	96.655,90
2019	140.152,22	10.610,43	150.762,65

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.09.2020)

Tablo 7’de Türk Bankacılık Sektöründe söz konusu olan takipteki alacakların ulusal ve yabancı para cinsinden 2002 – 2019 dönemi için dağılımı yer almaktadır. Tablodan görüleceği üzere takipteki krediler ağırlıklı olarak ulusal para cinsindendir. 2019 yılında takipteki alacakların % 93’ü ulusal para cinsinden oluşurken % 7’si yabancı para cinsinden oluşmaktadır.

2.6.2. Türkiye’de Takipteki Alacakların Toplam Krediler İçerisindeki Yeri

Bankalar, kullandırmış oldukları kredilerin anapara ve faiz ödemelerini oluşturmuş oldukları ödeme planına uygun bir şekilde tahsil etmek isterler. Ancak kredilendirme sürecinde yapılan hatalar, kredi kullanıcısının içerisinde bulunduğu durum veya dışsal etkenlere bağlı olarak krediler, vadesinde tahsil edilemeyebilmektedir (temerrüde düşebilmektedir). Burada takipteki alacakların toplam krediler içerisindeki oranı ne kadar düşükse kredilendirmedeki performans o kadar yüksektir.

Tablo 8: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacakların Toplam Kredilere Oranı (%)

Yıllar	Toplam Takipteki Alacaklar (Milyon TL)	Toplam Krediler (Milyon TL)	Toplam TA / Toplam Krediler
--------	--	-----------------------------	-----------------------------

2002	10.429,68	47.768,62	21,29%
2003	8.628,66	64.571,60	13,03%
2004	6.355,70	97.196,71	6,40%
2005	7.807,77	153.689,13	4,99%
2006	8.550,09	218.986,81	3,90%
2007	10.345,33	285.616,21	3,62%
2008	14.052,83	367.444,60	3,82%
2009	21.852,87	392.620,58	5,57%
2010	19.993,03	525.851,18	3,80%
2011	18.972,69	682.893,17	2,78%
2012	23.407,92	794.756,43	2,95%
2013	29.621,55	1.047.410,22	2,83%
2014	36.425,71	1.240.706,01	2,94%
2015	47.540,86	1.484.255,97	3,20%
2016	58.163,50	1.733.578,42	3,35%
2017	63.989,96	2.097.310,12	3,05%
2018	96.655,90	2.393.073,30	4,04%
2019	150.762,65	2.654.376,08	5,68%

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.09.2020)

Tablo 8’de Türk Bankacılık Sektöründe söz konusu olan takipteki alacakların toplam krediler içerisindeki payının 2002 – 2019 dönemi için dağılımı yer almaktadır. Tablodan görüleceği üzere krediler ve takipteki alacaklar artış eğilimi içerisinde. Özellikle kriz sonrası dönemlerde takipteki alacakların toplam krediler içerisindeki payı hızlı bir şekilde artış gösterirken daha sonraları tekrar toparlanma eğilimine girmektedir. 2001 krizi sonrası 2002 yılında oran % 21 seviyelerine yükselirken 2003 yılında % 13 seviyelerine gerilemiştir. Benzer şekilde 2008 krizi sonrası 2002 yılında oran % 6 seviyelerinde iken 2010 yılında % 4 seviyelerine gerilemiştir. Toplam kredi hacmi artarken oranın düşüş göstermesi, uygulanan politikalarla kriz dönemlerinden sonra bir toparlanma sürecine girildiğini göstermektedir.

2.6.3. Türkiye’de Takipteki Alacakların Sektörlere Göre Dağılımı

Bankalarca piyasaya sunulan krediler hane halkına kullanılabileceği gibi farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelere yönelik olarak da kullanılabilir. Bu bağlamda imalat sanayi, tarım, inşaat, enerji, turizm, toptan ve perakende ticaret sektörleri toplam kredi hacminden aldıkları paya bağlı olarak takipteki alacaklar içinde de büyük yer tutmaktadırlar.

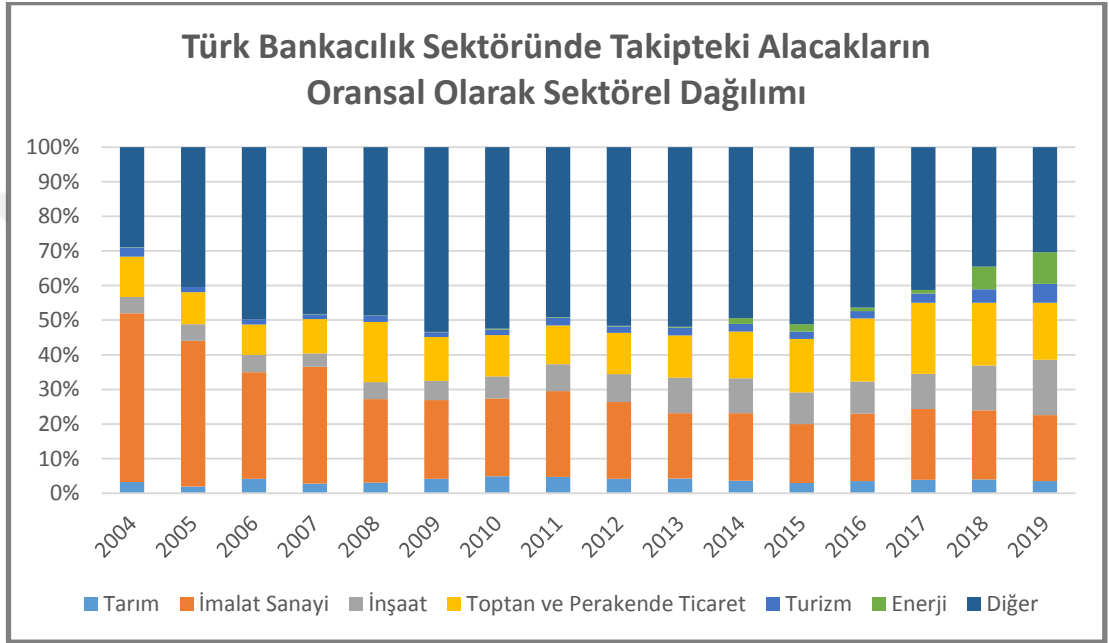
Tablo 9: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacakların Sektörel Dağılımı (Milyon TL)

Yıllar	Tarım	İmalat Sanayi	İnşaat	Toptan ve Perakende Ticaret	Turizm	Enerji	Diğer	Toplam
2004	211	3.096	300	732	172	4	1.838	6.353
2005	154	3.283	378	724	116	2	3.151	7.808
2006	363	2.636	424	746	132	4	4.245	8.550
2007	294	3.487	403	1.024	146	6	4.985	10.345
2008	436	3.385	695	2.440	243	12	6.842	14.053
2009	914	4.966	1.200	2.761	303	32	11.677	21.853
2010	976	4.490	1.278	2.374	314	32	10.529	19.993
2011	894	4.708	1.480	2.128	420	31	9.312	18.973
2012	987	5.193	1.881	2.787	444	47	12.069	23.408
2013	1.285	5.559	3.048	3.627	646	78	15.379	29.622
2014	1.324	7.086	3.671	4.905	783	612	17.977	36.358
2015	1.408	8.093	4.311	7.365	991	994	24.310	47.472
2016	2.008	11.339	5.422	10.597	1.226	570	26.928	58.090
2017	2.462	13.035	6.493	13.067	1.746	637	26.450	63.890
2018	3.823	19.334	12.438	17.497	3.801	6.327	33.335	96.555
2019	5.266	28.719	24.102	24.760	8.304	13.691	45.815	150.657

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.09.2020)

Tablo 9’da Türk Bankacılık Sektöründe söz konusu olan takipteki alacakların 2004 – 2019 dönemi için sektörel dağılımı yer almaktadır. BDDK verilerinde çok daha fazla sayıda sektör dağılımı söz konusu iken çalışmada bütünlüğün sağlanması adına en büyük paya sahip olan sektörlerle yer verilmiştir. Diğer kaleminin çok yüksek seviyede olmasının temel nedeni bireysel kredi ve kredi kartı kapsamlı

kredilerin bu kalemden yer almasından kaynaklanmaktadır. Tablodan görüleceği üzere veri dönemini kapsayan her yılda en büyük ağırlık imalat sanayi sektöründedir. 2019 yılında takipteki alacaklar toplamının % 19'u imalat sanayi ekseninde gerçekleşmiştir. İmalat sanayini takiben Toptan ve Perakende Ticaret kalemi en büyük paya sahiptir. Kredilerin dağılımı içinde benzer durum söz konusudur.

Kaynak: Tablo 9'da yer alan veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 4: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacakların Oransal Olarak Sektörel Dağılımı (%)

Tablo 9'da yer alan verilerin toplam takipteki alacaklar içerisindeki yüzde oranı alınarak Grafik 4 hazırlanmıştır. Grafik 4'den görüleceği üzere takipteki krediler içerisindeki en büyük pay imalat sanayi kredilerindir.

Diğer taraftan oransal değişimler takip edildiğinde özellikle takibe düşen imalat sanayi kredilerinin toplam takipteki krediler içerisindeki payı azalırken; inşaat, toptan ve perakende ticaret ve enerji sektörü çerçevesinde gerçekleşen takipteki alacakların payının artış gösterdiğine ulaşılmaktadır. Ayrıca inşaat ve enerji sektörü kapsamında gerçekleşen takipteki alacakların toplam takipteki krediler içerisindeki payı sürekli ve hızlı bir şekilde artış trendine girmiştir. Grafik bütünüyle değerlendirildiğinde ise, takipteki alacaklar anlamında dönem ilerledikçe imalat

sanayi ve diğer krediler ağırlığından inşaat ve enerji sektörü kredisi ağırlığına doğru bir dönüş ortaya çıkmaktadır.

2.6.4. Türkiye’de Takipteki Tüketici Kredilerinin Dağılımı

Tüketici kredileri, Türk Bankacılık Sektöründe önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte kullanılan tüketici kredilerinin zamanında ödenmemesi nedeniyle bu tür kredilerde de önemli bir sorunlu kredi durumu söz konusu olmaktadır. Tüketiciler; konut, taşıt ve ihtiyaç kredisi tercih edebilmekle birlikte bireysel kredi kartları ile de kendilerine kredi sağlayabilmektedirler.

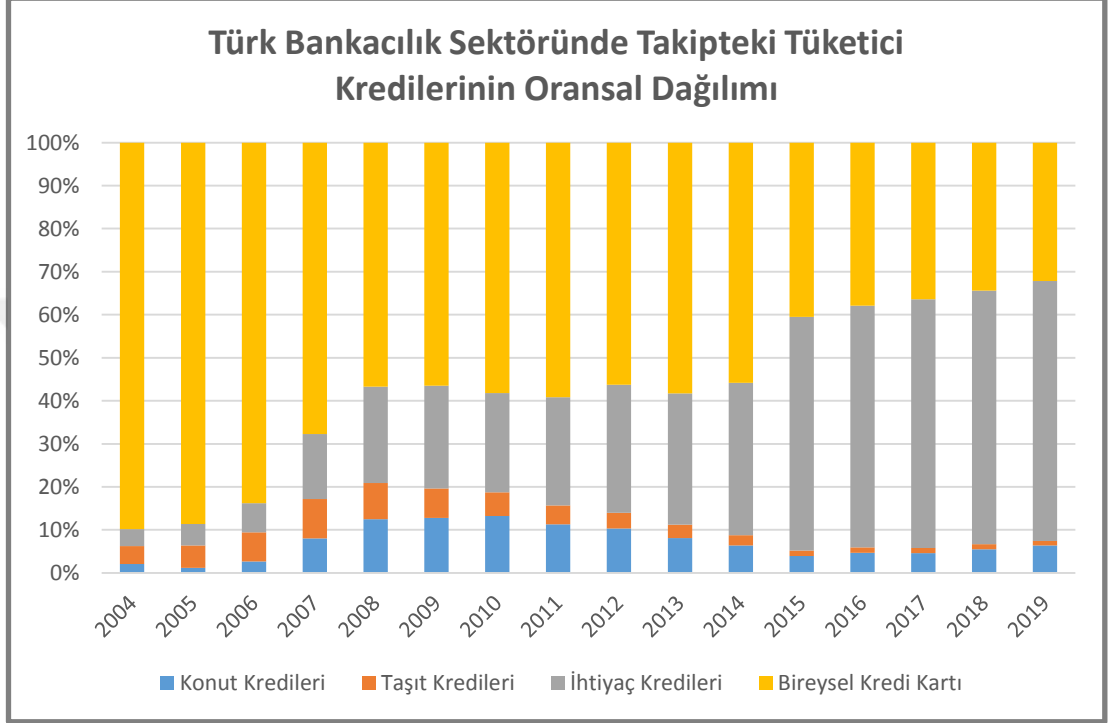
Tablo 10: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Tüketici Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL)

Yıllar	Konut Kredileri	Taşıt Kredileri	İhtiyaç Kredileri	Bireysel Kredi Kartı	Toplam Krediler
2004	14,42	28,72	28,38	630,49	702,01
2005	18,67	78,94	76,22	1.350,39	1.524,22
2006	56,13	137,64	139,56	1.717,10	2.050,43
2007	217,44	247,93	407,76	1.833,82	2.706,95
2008	521,77	351,79	937,42	2.371,73	4.182,71
2009	961,80	508,50	1.797,35	4.252,42	7.520,07
2010	860,15	360,45	1.504,40	3.791,69	6.516,69
2011	659,21	252,89	1.457,15	3.443,56	5.812,81
2012	702,42	254,45	2.027,14	3.844,33	6.828,34
2013	664,97	257,10	2.487,59	4.752,27	8.161,93
2014	610,65	227,59	3.398,41	5.360,18	9.596,83
2015	666,54	216,06	9.330,27	6.983,41	17.196,28
2016	877,94	226,22	10.602,58	7.149,43	18.856,17
2017	805,52	204,60	10.111,18	6.385,36	17.506,66
2018	978,15	209,00	10.482,99	6.124,54	17.794,68
2019	1.265,13	205,36	11.851,23	6.317,56	19.639,28

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik>, (Erişim Tarihi: 15.09.2020)

Tablo 10’da Türk Bankacılık Sektöründe takipteki tüketici kredilerinin ve bireysel kredi kartı harcamalarının 2004 – 2019 dönemi için değerleri yer almaktadır. 2004 yılında tüketici kredileri ve bireysel kredi kartı harcamalarına bağlı takipteki alacaklar toplamı yaklaşık 700 milyon lira dolaylarındayken bu rakam 2019 yılında 20 milyar lira seviyelerine yükselmiştir. Takipteki alacakların ağırlıklı olarak ihtiyaç

kredileri ve kredi kartları ekseninde geliştiği görülmekte olup, 2019 yılında tüketici kredilerindeki takipteki alacakların % 60'ı bireysel ihtiyaç kredilerinde ve % 32'si de bireysel kredi kartları kapsamında söz konusu olmuştur.

Kaynak: Tablo 10'da yer alan veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 5: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Tüketici Kredilerinin Oransal Dağılımı (%)

Tablo 10'da yer alan verilerin toplam takipteki tüketici kredileri içerisindeki yüzde oranı alınarak Grafik 5 hazırlanmıştır. Grafik 5'den görüleceği üzere takipteki tüketici kredileri içerisindeki en büyük pay ihtiyaç kredilerininidir. Oransal değişimler takip edildiğinde özellikle takibe düşen bireysel kredi kartlarının toplam takipteki krediler içerisindeki payı azalırken, ihtiyaç kredileri çerçevesinde kullanılan kredilerin takipteki payının artış gösterdiğine ulaşılmaktadır. Diğer taraftan ihtiyaç kredisi kapsamında gerçekleşen takipteki tüketici kredilerinin toplam takipteki krediler içerisindeki payı sürekli ve hızlı bir şekilde artış trendine girmiştir. Grafik bütünüyle değerlendirildiğinde takipteki tüketici kredileri anlamında dönem ilerledikçe bireysel kredi kartı ve taşıt kredisi ağırlığından konut kredisi ve ihtiyaç kredisi ağırlığına doğru bir dönüş ortaya çıkmaktadır.

2.6.5. Türkiye’de Takipteki KOBİ Kredilerinin Dağılımı

KOBİ’ler yarattıkları istihdam, devlete sağladıkları vergi geliri, ödemeler dengesi anlamında sağladıkları ihracat geliri ve büyümeye sağladıkları katkı ile reel sektörün önemli dinamiklerini oluşturmaktadırlar. Bankalardan sağlamış oldukları ulusal ve yabancı para niteliğindeki krediler ile faaliyetlerini finanse etmeye çalışan KOBİ’ler belirli ölçüde de olsa sorunlu krediler oluşturmaktadırlar.

Tablo 11: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki KOBİ Kredilerinin Dağılımı (Milyon TL)

Yıllar	Ulusal Para Kredileri	Yabancı Para Kredileri	Toplam Krediler
2006	2.135,58	24,50	2.160,07
2007	2.855,81	16,84	2.872,65
2008	4.230,22	29,64	4.259,86
2009	6.837,03	55,37	6.892,40
2010	5.870,30	21,84	5.892,13
2011	5.192,50	20,94	5.213,44
2012	6.425,37	111,64	6.537,01
2013	8.456,97	283,50	8.740,47
2014	10.995,33	276,97	11.272,29
2015	15.606,81	265,51	15.872,33
2016	21.557,01	95,73	21.652,74
2017	25.261,73	88,25	25.349,97
2018	42.600,05	1.258,48	43.858,52
2019	61.210,02	1.226,36	62.436,38

Kaynak: BDDK, (Çevrimiçi), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, (Erişim Tarihi: 15.09.2020)

Tablo 11’de Türk Bankacılık Sektöründe takibe düşen KOBİ kredilerinin 2006 – 2019 dönemi için değerleri yer almaktadır. 2006 yılında KOBİ kredileri eksenli ulusal ve yabancı para takipteki alacaklarının toplamı yaklaşık 2 milyar lira dolaylarındayken bu rakam 2019 yılında 62 milyar lira seviyelerine yükselmiştir. Takipteki kredilerin ağırlıklı olarak ulusal para ekseninde geliştiği görülmekte olup, 2019 yılında söz konusu olan takipteki alacakların % 98’i ulusal para kredilerinde ve % 2’si de yabancı para kredileri kapsamında söz konusu olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAKİPTEKİ ALACAKLARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ FİNANSAL DEĞİŞKENLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Finans yazınında bankacılık sektöründe sorunlu kredilere yol açan faktörleri ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak sorunlu kredilerin bankacılık sektörü finansal değişkenlerine olan etkilerini inceleyen araştırma sayısı sınırlı bulunmaktadır. Bu çerçevede bu çalışmanın amacı, takipteki alacakların Türk bankacılık sektörü finansal değişkenleri üzerindeki etkilerinin araştırılmasıdır.

3.2. Literatür Taraması

Literatürde makroekonomik göstergeler ile sorunlu krediler arasındaki ilişki iki yönlü olarak ele alınmaktadır. Çalışmaların bir kısmında makroekonomik değişkenlerin sorunlu krediler üzerindeki etkileri araştırılırken, bir kısım çalışmada ise sorunlu kredilerin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Makroekonomik değişkenlerin sorunlu krediler üzerinde oluşturduğu etkileri inceleyen söz konusu bu çalışmalara ikinci bölüm içerisinde yer verilmiştir. Bu tez sorunlu kredilerin ticari bankacılık kesimi finansal değişkenlerine olan etkisini araştırmakta olup, literatürde bu ilişkiyi araştıran çalışmaların bir kısmına aşağıda yer verilmiştir.

Podpiera ve Weill (2008), Çek Cumhuriyeti ticari bankalarının takipteki kredileri ile banka maliyet etkinlikleri arasındaki ilişkiyi, NPL ve banka maliyet etkinliği puanı değişkenlerine ait 1994:01 – 2005:12 yılları arasındaki verileri kullanarak Granger nedensellik analizi ile test etmişlerdir. Dinamik panel veri analizinin uygulandığı çalışmada bankalarda kötü yönetim hipotezini destekleyecek şekilde takipteki kredi artışlarının, banka maliyet etkinliğini bozduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cucinelli (2015) çalışmasında, 2007:01 – 2013:12 yılları arasını kapsayan dönemde ekonomide finansal kriz yaşanması durumunda artabilecek kredi riskine karşı 488 İtalyan bankasının kredi verme davranışını korelasyon ve regresyon analizi yardımıyla araştırmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler; kredi büyüme oranı (BB), takipteki krediler (NPL), kredi zarar karşılıkları (CR), GSYH büyümesi (GDP), işsizlik artış oranı (UNEMP), enflasyon oranı (INF), mevduata tanımlı krediler (LTD), özkaynak / Toplam Aktifler (E/TA), mevduat büyüme oranıdır (DEP). Analiz sonuçlarına göre; kredi büyüme oranı ile NPL, LTD, E / TA ve UNEMP değişkenleri arasında negatif ilişki gözlemlenirken, INF, GDP, DEP, CR arasında pozitif yönlü ilişki gözlemlenmiştir. Dolayısıyla finansal kriz yaşanması durumunda ortaya çıkabilecek kredi riskine karşı bankaların daha az kredi verme eğiliminde bulunarak kullandırmış oldukları kredi limitlerini azalttıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Mwinlaaru vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada 2000:Q1 – 2014:Q4 arası veriler kullanılarak sorunlu kredilerin Universal Bank kârlılığı üzerindeki etkisi gecikmesi dağıtılmış otoregresif sınır testi (ARDL) yardımıyla araştırılmıştır. Banka kârlılığını etkilediği varsayımıyla çalışmada kullanılan değişkenler; NPL(takipteki alacaklar), UPL (işsizlik oranı), reel GDP (reel GSMH), INTR (faiz oranı) olmakla birlikte analiz sonucuna göre sorunlu kredilerin ve işsizlik oranının hem kısa hem de uzun dönemde Universal Bank'ın kârlılığı üzerinde önemli bir olumsuz etki oluşturduğu tespit edilmiştir.

Akter ve Roy (2017) tarafından Bangladeş bankacılık sektöründeki takipteki kredilerin ticari banka kârlılığı üzerine etkileri incelenmiştir. 2008:01 – 2013:12 dönemine ait verilerin ele alındığı çalışmada uygulanan doğrusal regresyon analizine göre, takipteki kredilerin Bangladeş'te Dhaka menkul kıymet borsasına kote olan 30 ticari bankanın kârlılığını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Jolevski (2017) çalışmasında takipteki krediler ile ticari banka performansı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Banka performans göstergesi olarak banka aktif kârlılığı (ROA) ve özkaynak kârlılığı (ROE) değişkenleri kullanılmıştır. 2007:01 - 2015:12 dönemini kapsayan analiz, Makedonya Cumhuriyeti bankacılık sektörü üzerine gerçekleştirilmiştir. Takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı

çalışmada referans olarak alınmıştır. Korelasyon ve regresyon analizi sonucu, takipteki krediler (NPL) ile ROA ve ROE değişkenleri arasında negatif yüksek korelasyon gözlemlenmiştir. Dolayısıyla takipteki kredilerin ticari banka performansını bozduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Serrano (2021) yapmış olduğu çalışmada 2014:01 – 2018:12 yılları arasını kapsayan dönemde 75 Avrupa bankası üzerinde küresel finansal kriz sonrasında tahsili gecikmiş sorunlu kredilerin banka kredileri üzerindeki olası olumsuz etkilerini regresyon modeliyle araştırmıştır. Çalışmada kullanılan bağımlı değişken growth performing loans (kredi büyüme oranı) olmakla birlikte bağımsız değişkenler; NPL (takipteki alacaklar), leverage ratio (kaldıraç oranı), return on assets (banka aktif kârlılığı), market funding (piyasa fonları) değişkenleridir. Analiz sonucuna göre, kredi büyüme oranı ile takipteki alacaklar ve kredi yayılımı arasında negatif ilişki gözlemlenirken, kredi büyüme oranı ile kaldıraç oranı ve piyasa fonları arasında pozitif yönlü ilişki gözlemlenmiştir. Dolayısıyla takipteki alacaklar ile tahsili gecikmiş kredi oranlarında daha yüksek artış yaşayan bankaların, reel ekonomiye daha az borç verme eğiliminde bulundukları tespit edilmiştir. Literatürde yer alan bu çalışmalar aşağıdaki Tablo 12’de özetlenmiştir.

Tablo 12: Takipteki Alacakların Bankacılık Sektörüne Etkisini İnceleyen Ampirik Çalışmalar

Yazar	Dönem	Çalışma	Yöntem	Değişkenler	Bulgular
Jiri Podpiera, Laurent Weill (2008)	1994:01 - 2005:12	Bad Luck Or Bad Management? Emerging Banking Market Experience	Granger Nedensellik	-NPL, -Faiz gelirleri, -Toplam krediler, -Banka maliyet etkinliği puanı.	Çek Cumhuriyeti bankalarının banka maliyet etkinliği puanının nedeni ve kaynağının takipteki kredilerdeki değişim ve faiz gelirlerindeki değişimin olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmaya göre, takipteki kredi artışlarının banka maliyet etkinliğini bozduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Rozina Akter, Jewel Kumar Roy (2017)	2008:01 - 2013:12	The Impacts of Non-Performing Loan on Profitability: An Empirical Study on Banking Sector of Dhaka Stock Exchange	ANOVA	-NPL, -Banka kârlılık oranı,	Bangladeş bankacılık sektöründeki takipteki kredilerin, borsaya kote olan ticari bankaların kârlılığını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Isaac Kwesi		Non-Performing	ARDL Sınır		Çalışmaya göre, Sorunlu

Ofori, Kwadwo Agyeman Adiyiah, Anthony Adu-Asare Idun, Peter Yeltulme Mwinlaaru (2016)	2000:Q1 - 2014:Q4	Loans and Universal Bank's Profitability	Testi	-NPL, -ROA, -Reel GDP, -UPL, -INTR.	krediler (NPL) ve işsizlik oranı (UPL) ile uzun dönemde Universal Bank'ın kârlılığı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Reel GSYİH (reel GDP) ve faiz oranı (INTR) ile banka kârlılığı arasında ise pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.
Ljube Jolevski (2017)	2007:01 - 2015:12	The Impact of The Non-Performing Loans to Banks' Performance: The Case of The Republic of Macedonia	Regresyon	-NPL, -ROA, -ROE,	Makedonya bankacılık sektöründe takipteki kredilerin bankaların performansını bozduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Doriana Cucinelli (2015)	2007:01 - 2013:12	The Impact of Non-Performing Loans on Bank Lending Behavior: Evidence from The Italian Banking Sector	Regresyon	-NPL, -BB, -CR, -GDP, -UNEMP, -INF, -LTD, -E_TA, -DEP.	İtalyan bankacılık sektöründe kredi büyüme oranı ile; NPL, LTD, E_TA, UNEMP değişkenleri arasında negatif, INF, GDP ve DEP değişkenleri arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Antonio Sánchez Serrano (2021)	2014:01 - 2018:12	The Impact of Non-Performing Loans on Bank Lending in Europe: An Empirical Analysis	Regresyon	-NPL, -Kredi büyüme oranı,, -Kaldıraç oranı, -ROA, -Kredi yayılımı, -Piyasa fonu.	75 Avrupa bankasının kredi büyüme oranı ile takipteki alacaklar ve kredi yayılımı arasında negatif ilişki sonucuna ulaşılrken, kaldıraç oranı ve piyasa fonları arasında negatif ilişki tespit edilmiştir.

3.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Zaman serileri arasındaki uzun dönem ilişkilerinin araştırılmasında literatürde kullanılan yöntemlerden biri Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilmiş olan “Sınır Testi” yaklaşımıdır. Çalışmada değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler “Sınır Testi” kullanılarak araştırılmıştır. Sınır testi yaklaşımın diğer koenteegrasyon yöntemlerine göre bir takım avantajları bulunmaktadır. Sınır testinin en önemli avantajı bu yaklaşımın analizde kullanılan değişkenlerin düzeyde durağan, birinci farkında durağan ya da karşılıklı koentegre olduğuna bakılmaksızın uygulanabilmesidir. Dolayısıyla sınır testi yaklaşımı değişkenlerin bütünleşme mertebelerinin ön testine bağlı olmadığı için değişkelere ait entegre mertebelerinin ön testinde karşılaşılan belirsizlikleri de ortadan kaldırmaktadır (Narayan ve Narayan, 2004: 429).

Sınır testi yaklaşımı, Dağıtılmış Gecikmeli Otoregresif Modeller (Autoregressive Distributed Lag Model, ARDL) kullanılarak uygulanmaktadır. ARDL yaklaşımında ilk olarak kısıtsız hata düzeltme modeli (UECM) olarak adlandırılan ve değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını sınavan model kurulmaktadır. Kurulan bu model sayesinde analizde kullanılan değişkenler arasında koentegrasyon ilişkisinin varlığı araştırılmaktadır.

Buna göre ARDL yaklaşımında kurulan kısıtsız hata düzeltme modeli (UECM) aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} \Delta \pi_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_{2i} \Delta + \alpha_3 y_{t-1} + \alpha_4 x_{t-1} + \varepsilon_t \quad (1)$$

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} \Delta \pi_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_{2i} \Delta + \alpha_3 y_{t-1} + \alpha_4 x_{t-1} + \alpha_5 trend + \varepsilon_t \quad (2)$$

1 ve 2 no'lu denklemler ile gösterilen kısıtsız hata düzeltme modelleri (UECM) arasındaki fark 2 no'lu denklem ile gösterilen kısıtsız hata düzeltme modelinde trend değişkeninin bulunmasıdır. ARDL yaklaşımında kısıtsız hata düzeltme modelleri trend değişkenli veya trend değişkeninin bulunmadığı modeller kullanılarak tahmin edilebilmektedir. Söz konusu denklemlerde yer alan m değeri uygun gecikme sayısını göstermektedir. m gecikme sayısının belirlenmesinde AIC, SC, FPE, HQ bilgi kriterleri dikkate alınarak belirlenebilmektedir.

Sınır testinde değişkenlerin koentegre olup olmadıklarının sınaması 1 ve 2 no'lu denklemde yer alan y_{t-1} ve x_{t-1} değişkenlerinin katsayılarına sıfır kısıtı getirilerek gerçekleştirilmektedir. $H_0 : \alpha_3 = \alpha_4 = 0$ hipotezi F testi ile sınanmakta ve hesaplanan F istatistik değeri, Pesaran vd. (2001) tarafından alt ve üst sınır olarak elde edilen tablo değerleri ile karşılaştırılmaktadır. Hesaplanan F istatistik değerinin, alt sınır değerinden küçük olması durumunda sıfır hipotezi kabul edilmekte yani değişkenler arasında koentegrasyon ilişkisi olmadığını ifade eden hipotez

reddedilememektedir. Hesaplanan F istatistik değerin alt ve üst sınır değerleri arasında yer alması durumunda ise değişkenler arasında koentegrasyon ilişkisi olduğuna dair kesin bir karar verilememektedir. Son olarak hesaplanan F istatistik değerin üst sınır değerinden büyük olması durumunda değişkenlerin koentegre olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilmektedir.

Değişkenlerin koentegre olduklarının belirlenmesinin ardından aşağıda gösterilen uzun dönem ARDL modelleri tahmin edilmektedir:

$$y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=0}^n \alpha_{2i} x_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=0}^n \alpha_{2i} x_{t-i} + \alpha_3 trend + \varepsilon_t \quad (4)$$

Uzun dönem ARDL modelinde de gecikme uzunlukları yine AIC, SC, FPE, HQ kriterlerine göre belirlenebilmektedir. Uzun dönem ARDL modelinin tahmin edilmesinden sonra bu modelden hareketle bağımsız değişkenlere ait uzun dönem katsayıları hesaplanabilmektedir.

Kısa dönem ARDL modelleri ise aşağıdaki gibi gösterilebilmektedir:

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_{2i} \Delta x_{t-i} + \delta EC_{t-1} + \varepsilon_t \quad (5)$$

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_{2i} \Delta x_{t-i} + \alpha_3 trend + \delta EC_{t-1} + \varepsilon_t \quad (6)$$

5 ve 6 no'lu denklemde EC_{t-1} değişkeni uzun dönem ARDL modelinden elde edilen hata terimi serisinin 1 dönem önceki değeridir. Bu değişkene ait δ parametresi kısa dönemdeki dengesizliğin ne kadarının uzun dönemde düzeleceğini ifade etmektedir ve hata düzeltme terimi olarak adlandırılmaktadır. δ parametresinin istatistiksel olarak anlamlı bulunması ve negatif işarete sahip olması beklenmektedir.

3.4. Veri ve Ampirik Analizler

Bu çalışmada 2009:01-2019:12 yılları arasındaki 132 aylık dönemi kapsayan değişkenlere ait veriler, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) web sitesinden temin edilmiştir. Türk bankacılık sektöründeki ticari bankalara ilişkin kullanılan değişkenler BDDK'nın bankacılık sektörü için gösterge kabul ettiği rasyolardan oluşmakla birlikte, söz konusu değişkenlere ait ham veriler aylık değişimi gösterecek şekilde işlenmiştir.

Analizde kullanılan değişkenler banka kârlılığına, gelirlerine, kredi ve öz sermayelerine ait rasyolardan oluşmaktadır. Banka kârlılığına ilişkin rasyolar; Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3: ROE) rasyolarıdır. Banka gelirlerine ilişkin rasyolar; Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4), Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5), Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6), Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) rasyolarıdır. Banka kredi ve özsermayelerine ilişkin rasyolar; Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8), Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR), Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar (Y10), Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) rasyolarıdır.

Bu bölümde araştırmada kurulan modellerdeki bağımsız değişken ve bağımlı değişkenlere Tablo 13'de yer verilmiştir.

Tablo 13: Çalışmada Kullanılan Bağımsız Değişken ve Bağımlı Değişkenler

<i>Bağımsız Değişken</i> (Sembol)	<i>HESAPLANIŞI</i>
X	Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPL _r)
<i>Bağımlı Değişkenler</i> (Semboller)	<i>HESAPLANIŞI</i>
Y1	Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 1)
Y2	Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 2)
Y3	Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (ROE)
Y4	Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması
Y5	Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler
Y6	Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ort. Toplam
Y7	Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler
Y8	Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (KMO)
Y9	Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (SYR)
Y10	Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar
Y11	Likidite Yeterlilik Oranı (Toplam Varlıklar / Toplam Yükümlülükler)

3.4.1. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Bu aşamada öncelikli olarak değişkenlerin durağanlık mertebelerinin belirlenmesi amacıyla ADF birim kök testi kullanılmıştır. ADF birim kök testine ait sonuçlara Tablo 14’de yer verilmiştir.

Tablo 14: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

	Düzy	Birinci Fark
X	-1.36028 (12)	-2.10353* (12)
Y1	-2.24423 (12)	-3.85148* (11)
Y2	-2.09001 (12)	-3.33361* (12)
Y3	-2.08078 (12)	-3.87043* (11)
Y4	-2.44514 (12)	-2.95238* (12)
Y5	-3.82508*(12)	-
Y6	-0.70046 (12)	-2.28691* (12)
Y7	-2.16286 (2)	-11.65387* (1)
Y8	-0.66426 (11)	-3.40033* (10)
Y9	-1.21886 (8)	-4.39543* (7)
Y10	-4.44787* (11)	-
Y11	-1.53368 (12)	2.65471* (11)

Notlar: * %5 anlamlılık düzeyinde birim kökün varlığını ifade eden sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Parantez içindeki değerler Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre belirlenen uygun gecikme uzunluklarıdır.

Tablo 14’de yer alan sonuçlara göre, X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler) , Y1 (Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 1)), Y2 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 2)), Y3 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (ROE)), Y4 (Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması), Y6 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler), Y7 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler), Y8 (Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat), Y9 (Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (SYR)) ve Y11 (Likidite Yeterlilik Oranı) değişkenleri %5 anlamlılık seviyesinde düzeyde durağan değilken, birinci farkları durağan olarak belirlenmiştir.

Dolayısıyla, X, Y1, Y2, Y3, Y4, Y6, Y7, Y8, Y9 ve Y11 değişkenleri I(1) değişkenlerdir. Diğer taraftan, Y5 (Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler) ve Y10 (Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar) değişkenleri ise %5 anlamlılık düzeyinde durağan değişkenler yani I(0) değişkenlerdir.

3.4.2. Sınır Testi ve ARDL Modellerine İlişkin Bulgular

Ampirik analizde değişkenler arasındaki ilişkiler yukarıda ifade edilen avantajları sebebiyle Sınır Testi ve ARDL modeller yardımıyla araştırılmıştır. Y1 (Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 1)), Y2 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 2)), Y3 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (ROE)), Y4 (Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması), Y6 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler), Y7 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler), Y8 (Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat), Y9 (Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (SYR)) ve Y11 (Likidite Yeterlilik Oranı) değişkenleri bağımlı değişken kabul edilip bu değişkenler üzerinde X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler) değişkeninin uzun dönemli ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Y1, Y2, Y3, Y4, Y6, Y7, Y8, Y9 ve Y11 değişkenleri I(1) değişkenler olarak bulunduğu için bağımlı değişken olarak dikkate alınabilmektedir. Y5 (Net Faiz Geliri

(Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler) ve Y10 (Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar) değişkenleri $I(0)$ değişkenler olduğu için bağımlı değişken olarak kabul edilememiştir ve bu nedenle X değişkeninin Y5 ve Y10 değişkenleri üzerindeki uzun dönemli etkileri araştırılamamıştır.

3.4.2.1. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y1 (Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 1)) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 15: X ve Y1 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır $I(0)$	Üst Sınır $I(1)$
1	1.46623	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 15’de yer alan sınır testi sonuçlarına göre, hesaplanan F istatistiği alt sınır kritik değerinden daha küçük olduğu için Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1) değişkenleri arasında koentegre ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Değişkenler arasında koentegre ilişkinin varlığının belirlenememesi nedeniyle uzun ve kısa dönem model tahmini gerçekleştirilememiştir.

3.4.2.2. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y2 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 2)) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 16: X ve Y2 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	1.63945	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 16’da yer alan sonuçlara göre, F istatistiği alt sınır kritik değerinden daha küçük olduğu için Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2) değişkenleri arasında koentegre ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Değişkenler arasında koentegre ilişki olmadığı için uzun ve kısa dönem model tahmini gerçekleştirilememiştir.

3.4.2.3. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y3 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (ROE)) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 17: X ve Y3 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	2.76870	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 17’de yer alan sınır testi sonuçlarına göre, hesaplanan F istatistiği alt sınır kritik değerinden daha küçük olduğu için Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3: ROE) değişkenleri arasında koentegre ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Değişkenler arasında koentegre ilişkinin varlığının belirlenememesi nedeniyle uzun ve kısa dönem model tahmini gerçekleştirilememiştir.

3.4.2.4. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y4 (Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 18: X ve Y4 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	4.83177	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 18’de yer alan sınır testi sonuçlarına göre, koentegrasyonun olmadığını ifade eden sıfır hipotezi hesaplanan F istatistiğinin alt sınır değerinden küçük olması sebebiyle reddedilememektedir. Bu nedenle Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) değişkenleri arasında koentegre ilişki bulunmamaktadır.

3.4.2.5. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt)/Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y6 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri/Ortalama Toplam Aktifler) değişkenleri arasındaki koentegre ilişki test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 19: X ve Y6 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	1.42293	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 19’da yer alan sınır testi sonuçlarına göre, hesaplanan F istatistiği alt sınır kritik değerinden daha küçük olduğu için Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6) değişkenleri arasında koentegre ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Model kapsamında yer alan değişkenler arasında koentegre ilişkinin varlığının belirlenememesi nedeniyle uzun ve kısa dönem model tahmini gerçekleştirilememiştir.

3.4.2.6. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y7 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 20: X ve Y7 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	3.13879	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 20’de yer alan sınır testi sonuçlarına göre, koentegrasyonun olmadığını ifade eden sıfır hipotezi hesaplanan F istatistiğinin alt sınır değerinden küçük olması sebebiyle reddedilememektedir. Bu nedenle Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) değişkenleri arasında koentegre ilişki bulunmamaktadır.

3.4.2.7. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y8 (Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (KMO)) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 21: X ve Y8 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	1.07011	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 21’de yer alan sınır testi sonuçlarına göre, koentegrasyonun olmadığını ifade eden sıfır hipotezi hesaplanan F istatistiğinin alt sınır değerinden küçük olması sebebiyle reddedilememektedir. Bu nedenle Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8: KMO) değişkenleri arasında koentegre ilişki bulunmamaktadır.

3.4.2.8. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y9 (Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (SYR)) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 22: X ve Y9 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	2.45471	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 22’de yer alan sınır testi sonuçlarına göre, koentegrasyonun olmadığını ifade eden sıfır hipotezi hesaplanan F istatistiğinin alt sınır değerinden küçük olması sebebiyle reddedilememektedir. Bu nedenle Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR) değişkenleri arasında koentegre ilişki bulunmamaktadır.

3.4.2.9. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Sınır Testi Sonucu ve Tahmin Edilen ARDL Modeller

X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) ve Y11 (Likidite Yeterlilik Oranı) değişkenleri arasındaki koentegre ilişkinin varlığı test edildiğinde, sonuçlar aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 23: X ve Y11 Değişkenleri Sınır Testi Sonuçları

k*	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Seviyesine Ait Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
1	4.49829	6.56	7.30

Not: k* bağımsız değişken sayısını göstermektedir.

Tablo 23’de yer alan sınır testi sonuçlarına göre, koentegrasyonun olmadığını ifade eden sıfır hipotezi hesaplanan F istatistiğinin alt sınır değerinden küçük olması sebebiyle reddedilememektedir. Bu nedenle Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) değişkenleri arasında koentegre ilişki bulunmamaktadır.

Analiz sonuçlarına göre, modelde yer alan X değişkeni ve Y değişkenleri arasında uzun dönemli koentegre bir ilişki tespit edilememiştir. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında, modelde yer alan X değişkeni ve Y değişkenleri arasındaki kısa dönemli ilişkinin varlığının araştırılabilmesi adına nedensellik analizi uygulanmıştır.

3.4.3. Nedensellik Analizleri

Yapılan Sınır testi ve ARDL model analizleri sonuçlarına göre, X (Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (NPLr)) değişkeni ile, Y1 (Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 1)), Y2 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (ROA 2)), Y3 (Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (ROE)), Y4 (Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması), Y6 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler), Y7 (Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler), Y8 (Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (KMO)), Y9 (Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (SYR)) ve Y11 (Likidite Yeterlilik Oranı) değişkenleri arasında uzun dönemli ilişki bulunmadığı belirlenmiştir.

Çalışmanın bu kısmında ilgili değişkenler arasında kısa dönemli nedensellik ilişkisi Toda ve Yamamoto (1995) tarafından geliştirilen nedensellik analizi ile araştırılmıştır. Ayrıca aralarında uzun dönemli ilişkinin test edilemediği X değişkeni ile Y5 (Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler) ve Y10 (Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar) değişkenleri arasındaki ilişki de yine Toda ve Yamamoto (1995) tarafından geliştirilen nedensellik analizi ile araştırılmıştır.

3.4.3.1. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 6 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 7 olarak dikkate alınarak, nedensellik testi sonuçlarına aşağıdaki Tablo 24’de yer verilmiştir.

Tablo 24: X ve Y1 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y1 \rightarrow X$	7	13.36765*
$X \rightarrow Y1$	7	12.80069*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1) değişkenine ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1) değişkeninden, Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.2. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 8 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin

meritbesi 9 olarak dikkate alınarak, nedensellik testi sonuçlarına Tablo 25’de yer verilmiştir.

Tablo 25: X ve Y2 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y2 \nrightarrow X$	9	25.15811*
$X \nrightarrow Y2$	9	18.04947*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2) değişkenine ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2) değişkeninden, Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.3. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama zkaynaklar (Y3) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama zkaynaklar (Y3: ROE) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 8 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 9 olarak dikkate alınarak nedensellik testi sonuçlarına Tablo 26’da yer verilmiştir.

Tablo 26 X ve Y3 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y3 \nrightarrow X$	9	20.31587*
$X \nrightarrow Y3$	9	17.03797*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) /

Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3: ROE) değişkenine ve Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3: ROE) değişkeninden, Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.4. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 7 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 8 olarak dikkate alınarak, nedensellik testi sonuçlarına Tablo 27’de yer verilmiştir.

Tablo 27: X ve Y4 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y4 \rightarrow X$	8	29.51649*
$X \rightarrow Y4$	8	20.36136*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) değişkenine ve Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) değişkeninden, Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.5. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 6 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 7 olarak dikkate alınmıştır ve nedensellik testi sonuçlarına Tablo 28’de yer verilmiştir.

Tablo 28: X ve Y5 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y5 \nrightarrow X$	7	4.59504
$X \nrightarrow Y5$	7	25.53839*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.6. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 8 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre

genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 9 olarak dikkate alınarak, nedensellik testi sonuçlarına Tablo 29’da yer verilmiştir.

Tablo 29: X ve Y6 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y6 \nrightarrow X$	9	6.56794
$X \nrightarrow Y6$	9	35.64177*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Ücret Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.7. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 6 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 7 olarak dikkate alınarak, nedensellik testi sonuçlarına Tablo 30’da yer verilmiştir.

Tablo 30: X ve Y7 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y7 \nrightarrow X$	7	8.97542
$X \nrightarrow Y7$	7	16.19681*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Ücret Komisyon ve Bankacılık

Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.8. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8: KMO) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 6 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 7 olarak dikkate alınmıştır ve nedensellik testi sonuçlarına Tablo 31’de yer verilmiştir.

Tablo 31: X ve Y8 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y8 \nrightarrow X$	7	33.59740*
$X \nrightarrow Y8$	7	21.14218*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8: KMO) değişkenine ve Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8: KMO) değişkeninden, Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.9. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR) değişkenleri için uygun k

gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 7 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 8 olarak dikkate alınarak, nedensellik testi sonuçlarına Tablo 32’de yer verilmiştir.

Tablo 32: X ve Y9 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y9 \rightarrow X$	8	25.47216*
$X \rightarrow Y9$	8	20.91961*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden, Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR) değişkenine ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR) değişkeninden, Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

3.4.3.10. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar (Y10) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar (Y10) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 6 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 7 olarak dikkate alınarak nedensellik testi sonuçlarına Tablo 33’de yer verilmiştir.

Tablo 33: X ve Y10 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y10 \rightarrow X$	7	37.73296*
$X \rightarrow Y10$	7	5.45250

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Yapılan nedensellik analizi sonuçlarına göre ilgili değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar (Y10) değişkeninden, Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir.

3.4.3.11. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X) ve Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) Değişkenlerine Ait Nedensellik Analizi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ve Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) değişkenleri için uygun k gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak 6 olarak belirlenmiştir. Bu iki değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi ise birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. Buna göre genişletilmiş VAR modelinin mertebesi 7 olarak dikkate alınmıştır ve nedensellik testi sonuçlarına Tablo 34’de yer verilmiştir.

Tablo 34: X ve Y11 Değişkenlerine Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	k+dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
$Y11 \rightarrow X$	7	12.77841
$X \rightarrow Y11$	7	12.15620

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan Granger nedeni değildir hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Nedensellik analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde nedensellik ilişkisi bulunmadığı belirlenmiştir.

3.5. Analiz Sonuçları

Takipteki alacakların (NPL) bankacılık sektörü finansal rasyolarını etkilediği gözlemlenen değişkenlere ilişkin, gecikme dönemi ve nedensellik analizinin sonuçları Tablo 35’de yer almaktadır. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) ile Likidite Yeterlilik Oranı (Y11) değişkeni arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığından tabloya dâhil edilmemiştir. Sonuçlara göre takipteki

alacakların; bankaların kârlılık, gelir kalemleri, kredi mevduat oranı ve özsermaye yeterlilik rasyolarını etkilediği tespit edilmiştir.

Tablo 35: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Model	Sıfır Hipotezi	k + dmax	Ki-Kare Test İstatistiği
Model 1 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y1$	7	12.80069*
Y1: Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (%)	$Y1 \rightarrow X$	7	13.36765*
Model 2 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y2$	9	18.04947*
Y2: Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (%)	$Y2 \rightarrow X$	9	25.15811*
Model 3 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y3$	9	17.03797*
Y3: Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (%)	$Y3 \rightarrow X$	9	20.31587*
Model 4 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y4$	8	20.36136*
Y4: Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (%)	$Y4 \rightarrow X$	8	29.51649*
Model 5 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y5$	7	25.53839*
Y5: Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (%)			
Model 6 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y6$	9	35.64177*
Y6: Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (%)			
Model 7 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y7$	7	16.19681*
Y7: Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (%)			
Model 8 X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y8$	7	21.14218*
Y8: Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (%)	$Y8 \rightarrow X$	7	33.59740*

Model 9			
X: Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	$X \rightarrow Y9$	8	20.91961*
Y9: Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (%)	$Y9 \rightarrow X$	8	25.47216*

Not: * %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi olan “Granger nedeni değildir” hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Tüm modellerde değişken arasındaki en büyük bütünleşme (dmax) mertebesi birim kök testi sonuçlarına göre 1 olarak belirlenmiştir. k+dmax genişletilmiş VAR modelinin mertebesini ifade etmektedir.

Takipteki Alacakların Kârlılık Rasyolarına Etkisi

Analiz sonuçlarına göre; Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkenine gelen bir şok (değişim) ticari banka kârlılık rasyolarından; Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3: ROE) değişkenlerini etkilemektedir. Ticari bankalarda kullanılan toplam nakdi krediler içerisinde takipteki alacaklar payının değişmesi durumunda, banka kârlılıklarına ilişkin rasyolar etkilenmektedir.

Uluslararası finansal raporlama standartları (IFRS 9) kapsamında finansal varlıkların gerçeğe en yakın değerler ile değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bankaların finansal varlıklarında oluşan gerçeğe uygun değer farkı eğer pozitif ise kâra, negatif ise zarara ilave edilmekte ve değerlendirilmektedir.

Muhasebe sistemindeki dönemsellik prensibi gereği IFRS’ye göre raporlanan konsolide mali tablolarda finansal araçlardan kaynaklanan değer etkileri dönemsel olarak kârlılığı etkilemektedir. Bankaların finansal varlıklarında oluşabilecek gerçeğe uygun değer farkı seviye 1, seviye 2 ve seviye 3 girdiler üzerinden ölçülmekte ve ölçüm sonucu ihtiyatlılık ilkesi gereği karşılıklar ayrılmaktadır. Akabinde ise değerlendirmeyle birlikte oluşan pozitif/negatif farklar dönemsel olarak mali tablolara yansıtılmaktadır.

Takipteki alacaklar için ayrılacak karşılıklara ilişkin düzenlemeleri içeren TFRS 9 kapsamında bankaların beklenen kredi zararları (12 Aylık ECL ve Ömür Boyu ECL) için karşılık ayırması gerekmektedir. Düzenleme kapsamında ticari bankaların kredi zararları ilgili kredinin temerrüt olasılığıyla ağırlıklandırılarak

hesaplanmaktadır. Dolayısıyla batan (donuk) kredilerle birlikte mevcut (canlı) kredilerin de zarar olasılığının hesaplanmaya başlaması bankaların dönem net kârlılığının etkilenmesine yol açmaktadır.

Takipteki Alacakların Gelir Rasyolarına Etkisi

Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkenine gelen bir şok (değişim) banka gelir rasyolarından; Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4), Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5), Ücret Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6), Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) değişkenlerini etkilemektedir. Ticari bankalarda kullanılan toplam nakdi krediler içerisinde takipteki alacaklar payının değişmesi durumunda, banka gelirlerine ilişkin rasyolar etkilenmektedir.

Kredi müşterilerinin geri ödeme yükümlülüklerini kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememeleri durumunda ticari bankalar kullandırmış oldukları kredilerde yeniden yapılandırmaya gidebilmektedirler. Kredilerde yeniden yapılandırmaya gidilmesi sonucu bankaların kredi hacminin büyümesi faiz gelirlerini etkilemektedir. Bu kapsamda banka kredi ürünlerinde ağırlıklı paya sahip ticari kredi ürününü kullanan şirketlerin kredi borçlarını ödeyememeleri durumunda kredilerin yüksek faiz oranları üzerinden yeniden yapılandırılması ticari bankaların faiz gelirlerini etkilemektedir. Kredilerdeki yeniden yapılandırma, ticari bankaların faiz gelirlerini etkilemesi nedeniyle banka kârlılıklarını etkileyen bir unsur olarak değerlendirilebilmektedir.

Bankalar faiz gelirlerinin yanında faiz dışı gelirler de elde etmektedirler. Faiz dışı gelirlerin büyük bir çoğunluğunu verdikleri hizmetlerin karşılığı olarak ücret ve komisyonlardan elde ederler. Bankacılık sisteminde ağırlıklı olarak kredi müşterisi şirketlerden kaynaklı sorunlu kredilerde artış yaşanması durumunda banka faiz gelirleri arttırılamayacağı için bankalar ücret, komisyon ve hizmet gelirlerini artırma politikası uygulayabileceklerdir. Bu durumda bankalar ticari ürünlerden sağladıkları; ticari kredi tahsis ücreti, itibar/niyet/referans mektubu düzenleme ücreti, ithalat ve

ihracat işlemleri ücreti, gayrinakdi kredi garantörlük ücreti vb. hizmet gelirlerini artıracaklardır.

Bireysel bankacılık işlemlerinde ise sunmuş oldukları ürünlerde sağladıkları; kredi kartı aidatları, konut kredisi tahsis ücreti, konut kredisi erken edeme ücretleri, kiralık kasa kullanım bedeli (depozito), ATM limitüstü para çekme komisyonu, EFT ve havale işlem ücretleri, müşteri adına altın alım-satım işlemleri komisyonu vb. hizmet gelirlerini artıracaklardır. Bankacılık kesiminde hizmetlerden yaratılan gelirler de banka kârlılıklarını etkilemektedir.

Takipteki Alacakların Kredi Mevduat Oranı Üzerindeki Etkisi

Analiz sonuçlarına göre; Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkenine gelen bir şok (değişim), Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8: KMO) değişkenini etkilemektedir. Kredi kullandırma sürecinde ticari bankalar angajman işlemleriyle sağladıkları fonlarla kredilendirme yapmakla birlikte bankaların ağırlıklı olarak kullandıkları fon kaynağı topladıkları mevduatlar olmaktadır. Takipteki kredilerdeki artış sonucu kredi riski arttıkça bankalar kaynaklarını kredi olarak kullandırmaktan ziyade tahvil, hisse senedi vb. finansal varlık alımlarına yönlendirebilmektedirler. Dolayısıyla takipteki alacaklarında bir şok yaşayan ticari bankaların mevduat kaynaklarıyla kredilendirme yapabilmeleri ve banka kaynaklarını kullandırma şekilleri etkilenmektedir.

Takipteki alacaklar (NPL), bankaların ödeyebilme güçlerini gösteren likiditeleri üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Bankalar ağırlıklı olarak mudilerinden toplamış oldukları mevduat kaynaklarıyla finansal piyasalarda kredibilitesi yerinde olup fon talep eden kesime kredi kullandırmaktadırlar. Bu anlamda kullandırmış olduğu kredileri tahsil etmekte zorlanan ve kredi riskiyle yüzleşen bankalar, finansal piyasada yükümlülüklerini yerine getirmede zorluk yaşayabilecekleri gibi mudilerine ödemeyi yapmakta da likidite zorluğu yaşayabileceklerdir.

Takipteki Alacakların Sermaye Yeterlilik Rasyosu Üzerindeki Etkisi

Nedensellik testi sonuçları ticari bankaların Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninde meydana gelen bir şokun (değişimin), Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR) değişkenini etkilediğini göstermiştir. Bankalar ihtiyatlı yönetim ilkesinin bir gereği olarak çeşitli faaliyet kârlarının bir kısmıyla sorunlu kredileri için özel karşılıklar ayırmaktadırlar. Bankalarda sorunlu kredilerin artması, giderleri artırması nedeniyle dolaylı olarak banka özkaynak büyüklüklerinde azalışa neden olmaktadır. Bu noktada ticari bankalarda söz konusu azalmanın yaratacağı olumsuz etkinin önlenmesi adına bankaların özkaynak artışı gerçekleştirmeleri zorunluluğu ortaya çıkabilmektedir.

Takipteki alacaklardaki artış sonucu belirli tür kredilerin risk ağırlıklarının artması durumunda banka sermaye yeterlilik rasyosu etkilenmektedir. Sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamasında kullanılan riskler genel olarak bankaların; kredi, piyasa ve operasyonel risklerini içermektedir. Sorunlu krediler bankalar için oluşturdukları risk nedeniyle sermaye yeterlilik rasyosunu etkilemektedir. BDDK (2016), “bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik” kapsamında çeşitli kredi risk ağırlıklarına ilişkin düzenlemeler yapmaktadır. Bu şekilde ticari bankaların sermaye yeterlilik oranındaki olumsuz görünümün azaltılabilmesi ve sektörün sağlıklı işleyebilmesi adına tedbirler alınabilmektedir.

Ticari bankaların özellikle devlet garantili büyük projeler için kullandırmış oldukları kredilere ilişkin kredi riskinin sıfır olarak kabul edilmesi sermaye yeterlilik oranının bozulmasının önlenmesine yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan söz konusu bankacılık düzenlemeleriyle birlikte tüketici kredilerinde %100 olan risk ağırlığının %75’e, konut kredilerinde ise %50 olan risk ağırlığının %35’e çekilmesi ticari bankaların sermaye yeterlilik oranlarının görünümüne olumlu katkı sağlayan önemli bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin, ödenmesi gereken süre içinde geri ödenmemesi bu kredilerin “sorunlu kredi” olarak adlandırılmasına yol açmaktadır. Sorunlu kredilerdeki artış, bankaların kaynak toplama ve kredi kullandırımını doğrudan etkilemektedir. Bu durum, finansal piyasalarda fon talep eden tüm iktisadi karar birimlerinin fon kullanma maliyetine yansımaktadır. Sorunlu krediler bu nedenle ekonomide yarattığı etkileri bakımından en önemli makroekonomik göstergeler arasında yer almaktadır.

Literatürde sorunlu kredilere yol açan faktörlerin analizlerine ilişkin çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan önemli görülenlerden bir kısmı, tez çalışmasının ikinci bölümünde özetlenmiştir. Sorunlu kredilerin bankacılık sektörü üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların sayısı ise son derece sınırlıdır. Bu çalışmada takibe düşen sorunlu kredilerin (NPL) Türk bankacılık sektörü finansal değişkenleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde bankacılık sektöründe kredi uygulamaları kapsamı dâhilinde teorik perspektiften kredi kavramı ve kredi kanalının ekonomik etkileri açıklanmıştır. İkinci bölümde ise Türkiye’de sorunlu kredilerin gelişimi kapsamında; bankacılıkta risk, sorunlu kredilerin son 10 yıllık dönemde Türkiye’deki gelişimi, ortaya çıkış şekilleri ve yarattığı etkiler açıklanmıştır.

Takibe düşen sorunlu kredilerin (NPL) Türk bankacılık sektörü finansal değişkenleri üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla yapılan tez çalışmasında, 2009:01-2019:12 dönemini kapsayan Türk bankacılık sektörüne ilişkin aylık finansal tablolardan elde edilen rasyolar kullanılmıştır. Aylık finansal tablolar, BDDK tarafından yayımlanan sektöre ilişkin finansal tablolar üzerinden elde edilmiştir.

Zaman serisi analizlerinin kullanıldığı araştırmada, bankacılık sektöründeki sorunlu kredileri temsilen kullanılan NPL rasyosu (NPLr), kurulan modellerde bağımsız değişken olarak yer almaktadır. NPL’deki değişimin bankacılık sektörünün kârlılığı üzerindeki etkisini araştırmak için çalışmada kârlılığı temsilen kullanılan bağımlı değişkenler; Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3: ROE) rasyolarından oluşmaktadır.

NPL’nin sektörün gelir kalemlerine ilişkin rasyoları üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla kurulan modellerde yer alan bağımlı değişkenler; Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4), Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5), Ücret Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6), Ücret Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) rasyolarıdır.

Sektörde kredi mevduat oranı (KMO) üzerinde NPL’nin etkisini analiz etmek için kullanılan bağımlı değişken Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8: KMO) oranıdır. Sermaye yeterliliği üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek için kullanılan bağımlı değişken ise Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR) rasyosudur.

Çalışmada öncelikli olarak zaman serisi analizinde kurulan modellerdeki değişkenlerin durağanlık mertebelerinin belirlenebilmesi için ADF birim kök analizi uygulanmıştır. Durağanlık sınaması sonrasında NPL rasyosu ile bankacılık sektörü finansal değişkenleri arasındaki koentegre ilişki ARDL sınır testi yöntemiyle araştırılmıştır. Analiz sonucu değişkenler arasında koentegre bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılamamıştır. Sonraki aşamada ise kurulan modellerde yer alan değişkenler arasındaki ilişki Granger nedensellik testi ile açıklanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeniyle; Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (Y1: ROA 1), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (Y2: ROA 2), Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (Y3: ROE), rasyoları arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bir başka ifade ile sektördeki bankaların NPL rasyosundaki değişim, kârlılık rasyolarındaki değişimin bir nedeni olmakla birlikte kârlılık rasyolarındaki değişim de NPL rasyosundaki değişimin bir nedenidir.

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç NPL'nin sektörün gelir kalemlerine ilişkin rasyoları üzerindeki etkisidir. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (X: NPLr) değişkeninden; gelir kalemi rasyolarına ilişkin değişkenlerden Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (Y5), Ücret Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Ortalama Toplam Aktifler (Y6), Ücret Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (Y7) rasyolarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilirken, Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (Y4) değişkenine doğru ise çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, takipteki krediler oranındaki değişimin gelir kalemi rasyolarındaki değişimin bir nedeni olduğu, dolayısı ile ilgili rasyoları etkilediğini göstermektedir.

Çalışmada ayrıca, NPL rasyosu ile kredi mevduat oranı ve sermaye yeterlilik rasyosu arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. NPL'den Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (Y8: KMO) oranı ve Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Y9: SYR) rasyosuna doğru nedensellik

bulunurken, aynı zamanda bu rasyolardan da NPL'ye doğru nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan analizlerde NPL'nin sektörün kârlılığını, gelir kalemleri rasyolarını, kredi mevduat oranını ve özsermaye yeterlilik rasyolarını etkilediği tespit edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar beklentilerimizle uyumlu olmakla birlikte konuya ilişkin yapılan az sayıdaki çalışmaların sonuçları ile de benzerlik göstermektedir.

Sorunlu krediler, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların kârlılıklarını ve özkaynak büyüklüklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Sorunlu krediler için ayrılan karşılıklar banka bilançolarında zarar olarak gösterildiğinden, sorunlu krediler bankaların özkaynak büyüklüğünün azalmasında bir risk unsuru olmaktadır.

Sorunlu kredilerdeki artışın bankaların kârını olumsuz etkilemesi dolayısıyla özkaynak büyüklüğünü azaltması, kârlılık rasyolarını ve sermaye yeterlilik rasyosunu etkilemektedir. NPL rasyosundaki artış, bankaların kredi riskini artırması nedeni ile toplam riskini doğrudan etkilemektedir. Bu durum sektörde bankacılık faaliyetlerini etkilemekle birlikte; bankaların kredi verme davranışlarında, dolayısı ile gelir kalemlerine ilişkin rasyolarında ve kredi mevduat oranında değişime neden olmaktadır. Bununla birlikte kullanılan kredilerin zamanında geri ödenmemesi, bankaların ödeme yükümlülüklerini yerine getirmede güçlüklerle karşılaşmasına ve likidite yönetimi sorunu yaşamalarına yol açmaktadır.

Ticari bankalar, finansal sistemdeki aracılık fonksiyonu sayesinde toplamış oldukları kaynakları fon açığı içinde olan kesime kullanırken, finansal piyasadan ve/veya kurumun kendisinden kaynaklı bir takım risklerle yüzleşebilmektedirler. Bankaların faaliyetleri sırasında karşılaşılabilecekleri en önemli risk türü, kredi riskidir. Kredi müşterilerinden vadesinde tahsil edilmek üzere kullanılan krediler, çeşitli nedenlerden dolayı temerrüde düşmekte ve bankaların finansal göstergelerini etkilemektedir.

Bankacılık sisteminde temerrüde düşen krediler için ihtiyatlı yönetim ilkesi gereğince özel karşılıklar ayrılmaktadır. Buna göre kredi geri ödemelerinde gecikme

süresi 30 günü aştığı zaman krediler yakın izlemeye alınmakta, 90 günü aştığında ise sistemde tahsil imkânı sınırlı gözüyle bakılan krediye (III. Grup) mevzuattaki ilgili karşılık tutarı ayrılmaktadır. Geri ödeme süresini 360 gün geçeceği tespit edildiği zaman ise ilgili kredinin tümü zarar (V. Grup) olarak kaydedilmekte ve tamamı için karşılık ayrılmaktadır.

Bankacılık sisteminde sorunlu kredilerin yönetilebilmesi adına yasal izleme aşamasında kredi müşterilerine ödeme yapabilmesi için belli bir süre verilmekte, kredilerin yeniden yapılandırılması kapsamında kredi sözleşmesinin koşulları değiştirilmekte veya varlık yönetim şirketlerine takibe düşen sorunlu kredilerin temlikî gerçekleştirilmektedir.

Bankalar ekonomideki diğer sektörlerle ilişki içerisinde bulunup, şirketlerin yatırımları için ihtiyaç duydukları fonları sağlaması açısından ekonomide hayati bir öneme sahip olan finansal kurumlardır. Bankacılık sektöründe sorunlu kredilerde artış yaşanmaya başlaması durumunda bankaların kredi verme davranışının nasıl olması gerektiği konusu ekonomi yönetiminde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bankacılık kesimince kullanılan kredilerin izlenmesi sürecinde kredilerin geri ödemesinde oluşabilecek sorunların mümkün olduğunca önceden tespit edilmesi, zamanında gerekli tedbirlerin alınması en iyi şekilde erken uyarı sistemiyle mümkün olabilecektir. Bu kapsamda faaliyetlerinde ve geri ödemelerinde olumsuzluk tespit edilen kredi müşterisi şirketlere kullanılan kredi ürünlerinin geri çağırılması, vade ve/veya faiz oranı düzenlemesine gidilmesi vb. uygulamalar gerekebilmektedir.

Bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin artmaya başlaması durumunda bankaların kredi verme davranışının nasıl olması gerektiği konusunda finansal denetim ve gözetim otoritelerinin alacak olduğu tedbirler ve kararlar, sektörün kârlı ve güvenilir şekilde işlemesine önemli katkılar sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Adhikary, Bishnu Kumar: “Non-performing Loans in the Banking Sector of Bangladesh: Realities and Challenges”, Bangladesh Institute of Bank Management, 2008, ss. 75 – 95.
- Ahmad, Muhammad Ishfaq vd.: “Non-Performing Loans and Economic Growth”, Scholars Journal of Economics, Business and Management, Issue 10, Volume 3, 2016, ss. 584 – 586.
- Akgüç, Öztin: Banka Yönetimi ve Performans Analizi, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 2007.
- Akgüç, Öztin: Banka Yönetimi ve Performans Analizi, İstanbul, Arayış Basım ve Yayıncılık, 2007.
- Aklan, Nejla ve Nargeleçekenler, Mehmet: "Para Politikalarının Banka Kredi Kanalı Üzerindeki Etkileri", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 0 (39), Ekim 2008, ss. 109 – 132.

- Akpansung, Aniekan O. ve Babalola, Sikiru Jimoh: “Banking sector credit and economic growth in Nigeria: An empirical investigation”, CBN Journal of Applied Statistics, Volume 2, Number 2, 2011, ss. 51 – 62.
- Aktaş, Ramazan: “Sorunlu Krediler”, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, 2000, ss. 1 – 25.
- Akter, Rozina ve Roy, Jewel Kumar: “The Impacts of Non-Performing Loan on Profitability: An Empirical Study on Banking Sector of Dhaka Stock Exchange”, International Journal of Economics and Finance, Issue 3, Volume 9, 2017, ss. 126 – 132.
- Aloğlu, Ziya Tunç: “Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Mart 2005.
- Altay, Erdinç: Bankacılıkta Risk: Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Riskin Ölçümü ve Yönetimi, İstanbul, Derin Yayınevi, 2015.
- Aras, Güler: Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1996.
- Ananzeh , Izz Eddien N.: “Relationship between Bank Credit and Economic Growth: Evidence from Jordan”, International Journal of Financial Research, Volume 7, Number 2, 2016 ss. 53 – 63.
- Aydeniz, E. Şule: İşletmelerde Gelecek (Futures) ve Opsiyon Sözleşmeleri İle Risk Yönetimi, İstanbul, Arıkan Yayıncılık, 2008.
- Babuşçu, Şenol: Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Ankara, Akademi Consulting & Training Yayınları, 2005.
- Başar, Mehmet ve Coşkun, Metin: Bankacılık Uygulamaları, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1711, 2006.

- BDDK: Bankaların İç Sistemleri Ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik, (Çevrimiçi), <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19864&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5> , (15 Mart 2020).
- BDDK: Risk Ölçüm Modelleri İle Piyasa Riskinin Hesaplanmasına Ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ (Çevrimiçi), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/10/20151023-19.htm> , (15 Haziran 2020).
- Bekçioğlu, Selim: “Banka İşletmelerinde Problemlı Kredilerin Önlenmesi”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı Ağustos - Kasım 1986, ss. 3 – 19.
- Bernanke, Ben S. ve Gertler, Mark “Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission”, Journal of Economic Perspectives, Volume 9, Number 4, Fall 1995, ss. 27 – 48.
- Bolak, Mehmet: Risk ve Yönetimi, İstanbul, Birsen Yayınevi, 2016.
- Cengiz, Vedat: “Parasal Aktarım Mekanizması İşleyişi ve Ampirik Bulgular”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 33, Temmuz – Aralık 2009, ss. 225 – 247.
- Ceylan, Ali ve Korkmaz, Turhan: Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi, Bursa, Ekin Yayınevi, 2004.
- Claessens, Stijin; Klingebiel, Daniela ve Laeven, Luc: “Financial Restructuring in Banking and Corporate Sector Crises: What Policies to Pursue?”, NBER Working Paper Series, No: 8386, July 2001, ss. 1 – 28.

- Coşkun, Necat vd.: Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2012.
- Cucinelli, Doriana: “The Impact of Non-performing Loans on Bank Lending Behavior: Evidence from the Italian Banking Sector”, Eurasian Journal of Business and Economics, Issue 8, Volume 16, 2015, ss. 59 – 71.
- Çağdaş, Berk ve Gürsoy, Cudi Tuncer: “Şirketlerde Finansal Risk Yönetimi Amaçlı Bir Modelin Geliştirilmesi Yöntem ve Aşamaları”, İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Dergisi, Volume 2, Number 3, Haziran 2003, ss. 55 – 64.
- Çan, Erkan: “Sorunlu Kredi Transferi ve Fiyatlaması Üzerine Bir Çalışma”, Bankacılar Dergisi, Sayı 90, 2014, ss. 3 – 18.
- De Bondt, G. J.: “Monetary Transmission In Six EU Countries: An Introduction and Overwiev”, De Nederlandsche Bank Research Memorandum WO&E Nr. 527 / 9742, 1997, ss. 1 – 30.
- Erdoğan, Seyfettin ve Beşballı, Sinem Gözde: “Türkiye’de Banka Kredileri Kanalınnın İşleyişi Üzerine Ampirik Bir Analiz”, Doğu Üniversitesi Dergisi, Sayı 11 (1), 2009, ss. 28 – 41.
- Erdoğan, Aylin: “The Impact of Non-Performing Loans on Economic Growth in Turkey”, 13th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Barcelona, 14 – 16 April 2016, ss. 309 – 316.
- Ergül, Nuray: Herkes İçin Finans, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2004.

- Feldmann, Horst: “Financial system sophistication and unemployment around the World”, Applied Economics Letters, Volume 20, Number 16, 2013
- Fıkırkoca, Meryem: Bütünsel Risk Yönetimi, Ankara, Pozitif Matbaacılık, 2003.
- FSB, IMF ve BIS: Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments: Initial Considerations, (Çevrimiçi), <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/100109.pdf>, ss. 1 – 26, (18 Temmuz 2020).
- Göçer, İsmet; Mercan, Mehmet ve Bölükbaş, Mehmet: “Bankacılık Sektörü Kredilerinin İstihdam ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Ekonomisi için Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi”, Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 33, Sayı 2, 2015: ss. 65 – 84.
- Groen, Jan J. J.: “Corporate Credit, Stock Price Inflation and Economic Fluctuations”, Applied Economics, Issue 18, Volume 36, 2004, ss. 1995 – 2006.
- Gunjan, M. Sanjeev: “Bankers’ Perceptions on Causes of Bad Loans in Banks”, Journal of Management Research, Issue 1, Volume 7, 2007, ss. 40 – 46.
- Güney, Alptekin: Banka İşlemleri, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2012.
- Gür, Ekin Toksöz: “Kredi Kanalının Etkin Çalışması ve Türkiye Uygulaması”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Eylül 2003.
- Hatipoğlu, Mehmet; Şaşmaz, Mahmut Ünsal ve Ertürk, Onur: “Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Merkezi Yönetim Bütçesi Üzerindeki Etkileri”, Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt 52, Sayı 606, 2015, ss. 73 – 88.

- Hazar, Adalet ve Babuşçu, Şenol: Bankacılığa Giriş – Temel Bankacılık Bilgileri, Ankara, Akademi Consulting Training, 2017.
- Holton, Glyn A.: “Defining Risk”, Financial Analysts Journal, Volume 60, Number 6, 2004, ss. 19 – 25.
- Hou, Yixin ve Dickinson, David: “The Non Performing Loans: Some Bank Level Evidences”, Research Conference on Safety and Efficiency of The Financial System, France, 27 Ağustos 2007, ss. 2 – 34.
- IMF: Financial Soundness Indicators: Complation Guide, ABD, International Monetary Fund Publication Services, 2006.
- Inekwe, Murumba: “The Relationship between Real GDP and Non-performing Loans: Evidence from Nigeria (1995 – 2009)”, International Journal of Capacity Building in Education and Management, Issue 1, Volume 2, 2013, ss. 1 – 7.
- İnan, Emre Alpan: “Parasal Aktarım Mekanizmasının Kredi Kanalı ve Türkiye”, Bankacılar Dergisi, Sayı 39, Aralık 2001, ss. 3 – 20.
- İşcan, Ayşen: “Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Temmuz 2003.
- İyigün, Tunay: “Kredilendirme Teknikleri”, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, 1996, ss. 14 – 24.
- Jayaratne, Jith ve Strahan Philip E.: “The Finance-Growth Nexus: Evidence from Bank Branch Deregulation”, The Quarterly Journal of Economics, Issue 3, Volume 111, August 1996, ss. 639 – 670.

- Jolevski, Ljube: “Non-performing loans and profitability indicators: The case of the Republic of Macedonia”, Journal of Contemporary Economic and Business Issues, Issue 2, Volume 4, 2017, ss. 5 – 20.
- Kara, Hakan: “Küresel Kriz Sonrası Para Politikası”, TCMB Çalışma Tebliği, No: 12/17, 2012, ss. 1 – 25.
- Karaçayır, Emine ve Karaçayır, Ebubekir: “Yurtiçi Kredi Hacminin İşsizlik Üzerindeki Etkisi: Türkiye Uygulaması”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 18, Sayı 30, 2016: ss. 13 – 18.
- Karadima, Maria ve Louri, Helen: “Non-Performing Loans in the Euro Area: Does Bank Market Power Matter?”, International Review of Financial Analysis, Volume 72, 2020, ss. 1 – 18.
- Karahan, Özcan ve Gürbüz, Yunus Emre: “Türkiye’de Bireysel Banka Kredileri ve Enflasyon İlişkileri”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı, 2017: ss. 410 –
- Karahan, Özcan; Yılğör, Metehan ve Özekin Ayça Aysun: “Türkiye’de Banka Kredilerindeki Genişleme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki”, Finans, Politik ve ekonomik Yorumlar, Cilt 55, Sayı 636, 2018: ss. 25 – 36.
- Karahan, Pınar: “Para Politikasının Banka Kredi Kanalı Yolu ile Reel Etkileri ve Banka Kredi Faiz Oranlarına Geçişkenliği”, Anadolu Üniversitesi SBE, 2016, ss. 1 – 154.
- Kavcıoğlu, Şahap: “Ticari Bankacılıkta Kredi Riskinin ve Kredi Riski Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesi”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Volume 1, 2011, ss. 11 – 19.
- Kaya, Feridun: Bankacılık: Giriş ve İlkeleri, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2013.

- Khemraj, Tarron ve Pasha, “The determinants of non-performing loans: an econometric case study of Guyana”, University of Guyana Working Paper Series, No: 53128, 2014, ss. 1 – 25.
- Kılıç, Figen ve Torun, “Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, Mart 2018: ss. 18 – 40.
- Kılınç, Can; Gökdeniz, İsmail ve Kılınç, Yalçın: “Sorunlu Kredilerin Bankacılık Kârlılığı Üzerindeki Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine bir Uygulama”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, Sayı 4, 2018, ss. 116 – 132.
- Kimball, Ralph C.: “Failures in Risk Management”, New England Economic Review, January / February 2000, ss. 1 – 12.
- Korkmaz, Özge: “Kredi Kullanım Oranları ile Enflasyon Oranları Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, Maliye Dergisi, Sayı 176, Ocak – Haziran 2019, ss. 98 – 127.
- Korkmaz, Suna: “Impact of Bank Credits on Economic Growth and Inflation”, Journal of Applied Finance & Banking, Volume 5, Number 1, 2015, ss. 57 – 69.
- Krugman, Paul ve Wells, Robin: Makro İktisat, İstanbul, Palme Yayıncılık, 2013.
- Kumar, Ronald Ravinesh vd.: “Determinants of Non-Performing Loans in Banking Sector in Small Developing Island States: A Study of Fiji”, Accounting Research Journal, Issue 2, Volume 31, 2018, ss. 192 – 213.
- Messai, Ahlem Selma ve Jouini, Fathi: “Micro and Macro Determinants of Non – Performing Loans”, Internatioanl Journal of Economics and Financial Issues, Issue 4, Volume 3, 2013, ss. 852 – 860.

- Mishkin, Frederic S.: The Economics of Money, Banking and Financial Markets, Pearson Addison Wesley, 2004.
- Mishkin, Frederic S.: Money, Banking and Financial Markets, UK, Pearson Education, 2000.
- Misra, B. M. ve Dhal, Sarat: “Pro-cyclical Management of Banks' NonPerforming Loans by the Indian Public Sector Banks”, (Çevrimiçi), file:///C:/Users/Mehmet%20Altunta%C5%9F/Downloads/Pro-cyclical_Management_of_Banks_NonPerforming_Lo.pdf, ss. 1 – 23, (17 Temmuz 2020).
- Moinescu, Bogdan – Gabriel: “Credit Flow, Output Gap And Inflation: Nominal Convergence Challenges For The EU New Member States”, Journal of Applied Quantitative Methods, Volume 7, Number 4, Winter 2012 ss. 1 – 10.
- Mwinlaaru, Peter Yeltulme vd.: “Non-Performing Loans and Universal Bank's Profitability”, Munich Personal RePEc Archive, (Çevrimiçi), https://mpra.ub.uni-muenchen.de/82902/1/MPRA_paper_82902.pdf, ss. 1 – 26, (21 Temmuz 2020).
- Narayan, Paresh Kumar ve Narayan, Seema: “Estimating Income and Price Elasticities of Imports For Fiji in A Cointegration Framework”, Economic Modelling, Issue 3, Volume 22, 2005, ss.
- Neelam, Timsina: “Impact of Bank Credit on Economic Growth in Nepal”, NRB Working Paper Series, No: 22, 2014, ss. 1 – 23.
- Oktar, Suat ve Dalyancı, Levent: "Türkiye Ekonomisinde Para Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi", Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı 32(1), 2012, 1-18.

- Oni, Oluwafemi; Akinlo, “Impact Of Bank Credit On The Real Sector: Evidence From Nigeria”, Global Journal of Business Research, Volume 8, Number 3, 2014 ss. 39 – 47.
- Anthony ve Oladepo, Elumilade D.: Para - Banka, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1988.
- Öçal, Tamer ve Çolak, Ömer Faruk: Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2011.
- Parasız, İlker: Para Banka ve Finansal Piyasalar, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014.
- Parasız, İlker: Para Teorisi ve Para Politikası, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2013.
- Paya, Melih: Para Teorisi ve Para Politikası, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2013.
- Peseran, M. Hashem; Shin, “Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships”, Journal of Applied Econometrics, Issue 3, Volume 16, 2001, ss. 289 – 326.
- Yongcheol ve Smith, Richard J.: “The Transmission Mechanism of Monetary Policy: Analysing The Financial Market Pass-Through”, Central Bank of Iceland Working Paper Series, No: 14, November 2001, ss. 1 – 24.
- Pettursson, Thorarinn G.: “The Monetary Transmission Mechanism in Jordan”, International Monetary Fund Working Paper, No: 06 / 48, 2006, ss. 1 – 26.
- Poddar, Tushar; Sab, Randa ve Khachatryan Hasmik: “Bad Luck or Bad Management? Emerging Banking Market Experience”, Journal of Financial Stability, Issue 2, Volume 4, June 2008, ss. 135 – 148.
- Podpiera, Jiri ve Weill, Laurent: “An Econometric Analysis Regarding The Path Of Non Performing Loans- A Panel Data Analysis From Mauritian Banks And Implications For The Banking Industry”, The Journal of Developing Areas, Issue 1, Volume 49, Winter 2015, ss. 53 –

- Precious, Chipote ve Palesa, Makhetha-Kosi: “Impact of Monetary Policy on Economic Growth: A Case Study of South Africa”, Mediterranean Journal of Social Sciences, Volume 5, Number 15, July 2014, ss. 76 – 84.
- Pyle, David H.: “Bank Risk Management: Theory”, Conference on Risk Management and Regulation in Banking, Kudüs, 17 – 19 Mayıs 1997, ss. 1 – 14.
- Saunders, Anthony ve Cornett, Marcia Millon: Financial Institutions Management a Risk Management Approach, McGraw - Hill, 2012.
- Saunders, Anthony ve Cornett, Marcia: Financial Markets and Institutions, McGraw – Hill Irwin, 2012.
- Scannella, Enzo: “Theory and Regulation of Liquidity Risk Management in Banking”, International Journal of Risk Assessment and Management, Volume 19, 2016, ss. 4 – 21.
- Selimler, Hüseyin: “Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt 7, Sayı 12, 2015, ss. 131 – 172.
- Selimler, Hüseyin: “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması:”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, ss. 1 – 187.
- Serrano, Antonio Sanchez: “The Impact of Non-Performing Loans on Bank Lending in Europe: An Empirical Analysis”, The North American Journal of Economics and Finance, Volume 55, 2021, ss. 1 – 19.
- Seval, Belkıs: Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, 1990.

- Seyidoğlu, Halil: Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük, İstanbul, Güzem Can Yayınları, 2002.
- Shabbir, Ghulam vd.: “Contribution of Financial Sector Development in Reducing Unemployment in Pakistan”, International Journal of Economics and Finance, Volume 4, Number 1, 2012 ss. 260 – 268.
- Sipahi, Barış: Bankacılık İşlemleri ve Muhasebesi, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2011.
- Sipahi, Nihal: “Problemli Kredilerin Yeniden Yapılandırılması: Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Aralık 2003.
- Staehr, Karsten ve Uusküla, Lenno: “Macroeconomic and Macro-Financial Factors as Leading Indicators of Non-Performing Loans: Evidence From the EU Countries”, Journal of Economic Studies, Issue 3, Volume 48, 2020, ss. 720 – 740.
- Şahbaz, Nazan ve İnkaya, Ahmet: “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makroekonomik Etkileri”, Optimum Ekonomi Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2014, ss. 69 – 82.
- Şahin, Selcen: “Para Politikalarının Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği”, Selçuk Üniversitesi SBE, 2011, ss. 1 – 104.
- Şakar, Hakan: Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi, Mida Eğitim Merkezi Yayınları, 2002.
- Takan, Mehmet: Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, Ankara, Nobel akademik Yayıncılık, 2002.

- Tanınmış Yücememiş, Başak ve İnanç, Sözer: “Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, 11 – 26.
- Taylor, John B.: “The Monetary Transmission Mechanism: An Empirical Framework”, Journal of Economic Perspectives, Volume 9, Number 4, Fall 1995, ss. 11 – 26.
- TBB: Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler (Çevrimiçi), <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/arastirma-ve-sunumlar/1999---1998/276>, ss. 1 – 21, (21 Kasım 2020).
- TCMB: Parasal Aktarım Mekanizması, (Çevrimiçi), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/4e99834e-179b-4a08-820c-f2b259032afd/ParasalAktarim.pdf?MOD=AJPERE> S, ss. 1 – 17, (15 Ocak 2020).
- TCMB: Finansal İstikrar, (Çevrimiçi), https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/f23af107-3ac4-408d-82a141fe4588f80c/TCMB_KITAPCIK_2014.pdf?MOD=AJPERES, ss. 1 – 32, (15 Mart 2020).
- Uzunoğlu, Sadi: Bankacılığa Giriş, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2014.
- Uzunoğlu, Sadi: Para ve Döviz Piyasaları, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003.
- Varlık, Ahmet Burak: “Basel İlkeleri Işığında Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türkiye Uygulaması”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2010, ss. 1 – 259.

- Walsh, Karl E.: Monetary Theory and Policy, The IMT Press, 2010.
- Yakubu, Zakaria ve Affoi A. Y.: “An Analysis of Commercial Banks' Credit on Economic Growth in Nigeria”, Current Research Journal of Economic Theory, Volume 06, Number 20, 2014 ss. 11 – 15.
- Yarız, Ahmet: “Bankacılıkta Risk Yönetimi: Risk Matrisi Uygulaması”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortası Enstitüsü Elektronik Dergisi, Volume 1, Number 1, 2011, ss. 1 – 33.
- Yuca, Hamdullah: “Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler – Teminat İlişkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Bir Uygulama”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, ss. 1 – 245.
- Ziramba, Emmanuel: “Bank Lending, Expenditure Components and Inflation in South Africa: Assessment From Bounds Testing Approach”, South African Journal of Economic and Management Sciences, Issue 11, Volume 2, 2008, ss. 217 – 228.

ÖZGEÇMİŞ

Sümeyya ALTUNTAŞ, lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümünde 2008 yılında tamamlamıştır. Lisans eğitiminin ardından 2011 yılında Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yüksek lisans eğitimini “2001 Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Dünya Bankası'ndan Aldığı Krediler ve Borç Stoku Analizi” isimli tez çalışmasıyla 2016 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme (İktisat) Anabilim Dalı'nda Doktora programına başlamıştır. Eylül 2011-Mart 2015 tarihleri arasında Nişantaşı Üniversitesi, Dış Ticaret programında Öğretim Görevlisi olarak çalışmıştır. Eylül 2015 tarihinden itibaren ise İstanbul Medipol Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık programında Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Eylül 2015- Eylül 2020 tarihleri arasında kadrosunda bulunduğu Bankacılık ve Sigortacılık programının program başkanlığı görevini yürütmüştür. Alanında ulusal ve uluslararası endekslerce taranan bilimsel dergilerde yayımlanmış makaleleri ve bildirileri bulunan ALTUNTAŞ, ingilizce ve arapça bilmektedir.